

BHIHITA METAANEBUHINO

MATIUS

Kaatono Wamba

Bhihita Metaa aini nobuhie Matius. Anoa ini seemie mai'aono ne rasulu ompulu hoduano (Mat 9:9-13). Weo kitabino Markus bhe Lukas dokonae Lewi, seemie mealano sewa (Mrk 2:13-17; Luk 5:27-32). Weo kitabino ini Matius notalessaane putae Yesus maitu Mesias Omputo Fosalamatino, sampa'ano Daud, toka nedhandi'aono Lahata'ala mpini dhamani wawono. Weo kitabi aini Yesus nentela dokonae Anano tawa Sampa'ano Daud (1:1; 9:27; 12:23; 15:22; 20:30-31; 21:9,15; 22:41-45).

Nobhahi dua pakuno Matius notalessaane putae toka nekosuaha'aondo ana-anabii dhamani wawono noko'ulamo ne dadino Yesus. Nentela notibuhi "Aini nokadhadhia mbali noko'ula'ao bhoasaono Ompu nefo-sampendo anabii" (1:22-23; 2:5-6, 15, 17-18, 23; 3:3; 4:14-16; 8:17; 12:17-21; 13:35; 21:4-5, 16; 26:31; 27:9-10). Pedamo ana'a nentalea sepal'i'a putae Yesus maitu Omputo Fosalamatino nedhandi'aono Lahata'ala bhe nemantaa-ntaa'aondo miendo Israel.

Weo kitabi aini nandoo lima honda kafoina'u bhalano peda aini:

1. Kafoina'uno Yesus te wawono kabhawo (psl 5-7).
  2. Kafoina'uno Yesus ne anaguhu'ino dakumala daefolele Bhihita Metaa (9:35 - 11:1).
  3. Kafoina'uno Yesus nepake kapalenda, notalessao ma'anano Kafopahinta'ano Lahata'ala (13:1-52).
  4. Kafoina'uno Yesus nopolao'ao sifati medando ae mantasi'ano so mie mangkafie (psl 18).
  5. Kafoina'uno Yesus nopolao'ao so kumadhadhia'ano mada kaowu (psl 24 - 25).
-

Siwulu kamai'ao'ano Yesus Kristus

1:1-17

Luk 3:23-38

1 Pedamo aini siwulu kamai'ao'ano Yesus Kristus sampa'ano Daud, sampa'ano Abraham.

² Abraham nokoana'ao Ishak,
Ishak nokoana'ao Yakub.

- Yakub nokoana'ao Yehuda bhe bhahitie'ino.
- ³ Yehuda nokoana'ao Peres bhe Zerah, neano inando Tamar.
 Peres nokoana'ao Hesron,
 Hesron nokoana'ao Ram.
- ⁴ Ram nokoana'ao Aminadab,
 Aminadab nokoana'ao Nahason,
 Nahason nokoana'ao Salmon.
- ⁵ Salmon nokoana'ao Boas, neano inano Rahab.
 Boas nokoana'ao Obed, neano inano Rut.
 Obed nokoana'ao Isai.
- ⁶ Isai nokoana'ao Daud, membalino omputo.
 Daud nokoana'ao Salomo, anano bhe bhihinandano Uria.
- ⁷ Salomo nokoana'ao Rehabeam,
 Rehabeam nokoana'ao Abia,
 Abia nokoana'ao Asa.
- ⁸ Asa nokoana'ao Yosafat,
 Yosafat nokoana'ao Yoram,
 Yoram nokoana'ao Usia.
- ⁹ Usia nokoana'ao Yotam,
 Yotam nokoana'ao Ahas,
 Ahas nokoana'ao Hiskia.
- ¹⁰ Hiskia nokoana'ao Manase,
 Manase nokoana'ao Amon,
 Amon nokoana'ao Yosia.
- ¹¹ Yosia nokoana'ao Yekonia bhe bhahitie'ino,
 ne dhamanino kati'oho'ando we witenon Babel.
- ¹² Nopalusi dhamanino kati'oho'ando we Babel,
 Yekonia nokoana'ao Sealtiel,
 Sealtiel nokoana'ao Zerubabel.
- ¹³ Zerubabel nokoana'ao Abihud,
 Abihud nokoana'ao Elyakim,
 Elyakim nokoana'ao Asor.
- ¹⁴ Asor nokoana'ao Zadok,
 Zadok nokoana'ao Akim,
 Akim nokoana'ao Eliud.
- ¹⁵ Eliud nokoana'ao Eleasar,
 Eleasar nokoana'ao Matan,

Matan nokoana'ao Yakub.

¹⁶ Yakub nokoana'ao Yusuf, mo'aneno Maria.

Maria koana'aonomo Yesus nekonando Kristus.

¹⁷ Dadi'anomo kosasawindo siwulu ana'a peda aini: ompulu fato sampa'u nomai'ao ne Abraham ampa ne Daud, ompulu fato sampa'u nomai'ao ne Daud ampa kati'oho'ando we Babel, ompulu fato sampa'u nomai'ao ne kati'oho'ando we Babel ampa ne Kristus.

Kalente'ano Yesus Kristus

1:18-25

Luk 2:1-7

¹⁸ Kalente'ano Yesus Kristus pedamo aini. Maria, inano Yesus, nopo phae bhe Yusuf. Miina'o dagumaa'a, gaha'a nofowoowamo hampano Rohino Lahata'ala. ¹⁹ Yusuf, pohaeno Maria maitu, seemie melaano lalo. Anoa nokido namekaambano Maria ne wisendo mie bhahi, dadi'anomo nokopatudhu nabhotuemo popohaendo, tamaka pae naefemata-mataa. ²⁰ Gaha'a tangasano notimba-timbangi patudhuno maitu, mala'ekatino Ompunofotiwohamo wutono weo nifi. Ambano mala'ekati maitu, "Yusuf, sampa'ano Daud, koe mote'ia mala Maria so mieno lambumu, kapa'amo ana'i newoowanu itu nomai'ao ne Rohino Lahata'ala. ²¹ Maria nakoana'ao mo'ane, maka kumonae Yesus, kapa'amo Anoamo so mosalamatino umatino mai'ao ne dhosando." ²² Aini nokadhadhia mbali noko'ula'ao bhoasaono Ompu nefosampeno anabii peda aini, ²³ "Kotu-kotu'u, seemie kalambe tapa'o popande'aono bhe mo'ane nafowoowa maka nakoana'ao mo'ane. Ana'i aitu dakumonae Imanuel."^a (Ma'anano Imanuel, Lahata'ala nopo bhai kaitaomu). ²⁴ Hato nowanu, Yusuf noangkafimo pahintano mala'ekatino Ompu na'a. Nowowo'omo Maria mbali mieno lambunu. ²⁵ Ampamo kaowu, Yusuf miina napomoodofianeampamafolente anano maitu. Ana'i aitu nokoona'e Yesus.

Mie mande mai'aono te mata oleo

2:1-12

2 Yesus nolente we liwuno Betlehem we kadieno Yudea ne dhamanino kolaki Herodes. Gaha'a dohatomo we Yerusalem seemie hodua mie mande mai'aono te mata oleo. Andoa ini dopoguhu'ao waweno sabhaha kulipopo. ² Andoa doftee-feena ambado,

---

^a 1:23 Yes 7:14

“Ne amai bhahaa omputo Yahudi kane'o lumente'ano? Ingka tawohaemo kulipopo katandaino te mata oleo. Kamai'a mani ini tatumaohao'ao somba mani ne Anoa.”³ Nofetingke peda na'a kolaki Herodes nokohedu sepali'a, miendo Yerusalem dopuli dua dokohedu.⁴ Anoa nofohompumo kosasawindo neangkando imamu bhe pande Kitabi miendo Yahudi maka nofee-steenada bhaha'i ne amai so kalente'ano Mesias Omputo fosalamatino.⁵ Dotobhoosimo ambado, “We liwuno Betlehem, we kadieno Yudea, kapa'amo weo Kitabindo anabii notibuhi peda aini,

⁶ ‘Betlehem, ne kadieno Yehuda,
hintu kotu-kotu'u suano liwu fofoliuno kahobu
ne olotando liwu bhala'ino ne kadieno Yehuda,
hampano namai'ao ne hintu namehe seemie so
neangka,

Anoamo so mowano umatiku Israel.’ ”^a

⁷ Pada peda na'a, Herodes nobhasimo mie mande na'a tamaka miina naefemata-mataa. Andoa ini nofeenada nofotinda-tindada bhaha'i endefiemo dowohae kulipopo katandaino. ⁸ Pada peda maitu notududamo dakumala we Betlehem bhe nopugauanda amban, “Kalamoomu, ondofie'omu ana'i ana'a fotinda-tindae'omu. Mo'awaaneomu kaowu mefebhihitai kanau'omu, neanomo amai dua atumaohao sombaku ne Anoa.”⁹ Pada dofetingke kaowilino kolaki Herodes na'a, dokalamo. Gaha'a kulipopo katandai newohando koha'anomo te mata oleo, nopa'induluanda ampa nohato te potala'ano kaeate'ano ana'i na'a maka nofetumpu.¹⁰ Ka'iando maka dowoha toha kulipopo ana'a.¹¹ Hato dopesua weo lambu, dwohamo ana'i na'a bhe Maria inano. Andoa dosudhu dotaohao sombado ne ana'i na'a. Pada ana'a dolengkasi kahato'aondo maka defoampe kawa'ao, o bulawa, o dupa bhe mina-mina nekonando mur.¹² Tamaka Lahata'ala nofodhagada weo nifi keana dosuli we Herodes, dadi'anomo dosulimo we liwundo doangka ne kaangka'a sigao'ano.

Dogampi we Mesir 2:13-15

¹³ Dokundo mie mande maitu, mala'ekatino Ompu nofotiwohamo wutono ne Yusuf, amban, “Wanumo, wowo'o ana'i aitu bhe inano maka filei'omu we witeno Mesir. Meateomu ne watu ampa

---

^a 2:6 Mi 5:2

amohatoko toha, kapa'amo ana'i aitu na'umondofie Herodes patudhuno namongkoe.”¹⁴ Yusuf lasao nowanu, nowowo'o ana'i amaitu bhe inano maka alo aitu dua dogampi we Mesir.¹⁵ Andoa deate-ate we na'a ampa nomate Herodes. Aini nokadhadhia so noko'ula'ao nekobhoasa'aono Ompu nefosampeno anabii, “Anaku abhasie mai'ao we witeno Mesir.”^a

Ana'i we Betlehem dopongkoda 2:16-18

¹⁶ Sanopande'ao lalono gaha'a dobhohe-bhohe'ie mie mande maitu, Herodes no'amaha sepali'a. Dadi'anomonofotudumo damongko kosasawindo ana'i mo'ane tapa'o kumapon haata'u we Betlehem bhe liwu-liwu ne owano. Aini nopolantibha bhe wakutuu katiwoha'ano kulipopo, peda nefeena'aono ne mie mande na'a.
¹⁷ Pedamo aini noko'ula bhoasaono Ompu nefosampeno anabii Yeremia,

¹⁸ “We Rama notifetingkemo ka'ulei bhe kangko'ae timope'aono lalo;
gaha'a Rahel no'aefi anal'i'ino,
nokiido dalumawesie hampano ana'i'ino miinadamo.”^b

Dosuli mai'ao we Mesir 2:19-23

¹⁹ Nomate kaowu Herodes, mala'ekatino Ompu nofotiwahamo wutono ne Yusuf weo nifi we Mesir.²⁰ Ambano mala'ekati na'a, “Wanumo, wowo'o ana'i aitu bhe inano maka suli we witeno Israel, kapa'amo mie so malano inawano ana'i aitu domatemo.”²¹ Yusuf nowanumo, nowowo'o ana'i aitu bhe inano maka dosuli we witeno Israel.²² Pada ana'a Yusuf nofetingke Arkelaus, anano Herodes nololi amano nemballi kolaki we kadieno Yudea. Dadi'anomo note'i nasumuli we na'a. Gaha'a Ompu nofohato Yusuf weo nifi namansuhu we kadieno Galilea.²³ Dohato we Galilea deatemo ne se'onu kota konea'ano Nasaret. Pedamo na'a noko'ula'ao bhoasaono Ompu nefosampendo ana-anabii mulao'aono ana'i amaitu, “Anoa dakumonae miendo Nasaret.”

---

^a 2:15 Hos 11:1

^b 2:18 Yer 31:15

Yohanes Fokadiuno

3:1-12

*Mrk 1:1-8;
Luk 3:3-9; 15-17; Yoh 1:19-28*

3 Ne wakutuu ana'a notiumbambo Yohanes Fokadiuno we pandaso bhalano ne kadieno Yudea. Anoa nefolele Bhihita Metaa,² ambanoo, “Fetompa'ao dhosamiu, doliomu ne Lahata'ala, kapa'amo Kafopahinta'ano Lahata'ala noma'omo.”³ Yohanesmo ini ne-pulao'aono anabii Yesaya ambanoo,

“Nandoo suaha mekei-keino we pandaso bhalano,
Mebhongkaomu kaangka'a so Ompu
fekalaa'eomu so kaangka'ano.”^a

⁴ Pakeano Yohanes wuluno unta, kagegeno o kuli.^b Nehumaano kapunda bhe golano kainiua. ⁵ Dobhahi mie maino ne Yohanes, mai'aono we Yerusalem, mai'aono ne koseka'ewa'ae kadieno Yudea bhe mai'aono ne sabhaha kadie ne owano umeleno Yordan. ⁶ Mie andoa ini dekapuna domangaku'ao dhosando maka nokadiuda Yohanes we umeleno Yordan.

⁷ Dobhahi dua miendo Farisi bhe miendo Saduki mefekadiuno. Sanowohada, Yohanes nopugaumo ambanoo, “Hintimi ini sampu'an ule modai. Ambamo la'ae bhahaa lumapaomu ne amahano Lahata'ala so humato'ano? ⁸ Dadi'anomo fotiwohae'omu ne podiu-miu, ingka gaha'a fetompaanemoomu dhosamiu. ⁹ Koise nokofekihi we lalomiu, ‘Ingka insaodi ini sampu'an Abraham, _l tetewei tasumalamati’. Kapa'amo Lahata'ala nokokuasa naefokonandoo sampu'an Abraham mahinggamo namai'ao ne kontu ini. ¹⁰ Polulu nokantaa-ntaamo ne pahakano sau. Sabhaha sau tapa mokesa'ano bhake tetewei datumu'oe maka da'umohoe weo efi. ¹¹ Idi akadiuangkoomu oe mbali katandaino fetompa'ao dhosamiu, tamaka so humatono mada kaowunofoliu kanau kuasa. Mahingga alumense katapuno kaampinino pae amantasia. Anoa na'a nakumadiuangkoomu Rohino Lahata'ala bhe efino. ¹² Katepi nontiintahaemo so natumepisao'ao gandum ampa naonggela. Onuno gandum na-humompunaane weo lambu kaentei'a otu, tamaka kulino bhe kansiano laano natumunuane efi tapa mopooopeono.”

^a 3:3 Yes 40:3

^b 3:4 Pakeano Yohanes nopo-toto bhe pakeano anabii Elia; 2Raj 1:8

Yesus nokadiu'e Yohanes

3:13-17

Mrk 1:9-11;
Luk 3:21-22; Yoh 1:32-34

¹³Wakutuu ana'a nohatomo Yesus we umeleno Yordan nomai'ao we Galilea, nefekadiu ne Yohanes. ¹⁴Tamaka Yohanes miina na'umunda'aanea amban, "Ingka tabeano idi so nekadiumu, peda amai dua hintu mai'i kanau?" ¹⁵Nopugaumo Yesus amban, "Hunsa'anomo aitu, kapa'amonofaraluu peda aini so damangkafi'ao kosasawi'ae kapoindalono Lahata'ala." Dadi'anomo Yohanes noangkafie kamesalono.

¹⁶Pada nokadiu'e, Yesus lasao nolimba mai'ao weo oe, gaha'a tanosimoengka'amo lani maka nowoha Rohino Lahata'ala nokatu fute'o, nosampu te wawono. ¹⁷Tanotifetingkemo dua suaha nomai'ao te lani amban, "Ainimo Anaku timoasi'aono, neposahasi'aono laloku."

Yesus nosobae Kafeompu'ando seetani we pandaso bhalano

4:1-11

Mrk 1:12-13; Luk 4:1-13

4 Pada ana'a Yesus nowowo'oe Rohino Lahata'ala we pandaso bhalano so nae'awa'ao kasobano Kafeompu'ando seetani. ²Pada nopoasa fato fulu'a ole-oleono koho-kohondo'ano, panda-pandano Yesus no'ahomo. ³Gaha'a nomaimo Fosobano maitu bhe nopugau amban, "Ane hintu ini Anano Lahata'ala, soba tududa kontu ini daembali roti." ⁴Yesus tanotobhoosi, "Nandoo notibuhi weo Kitabi, 'Suano kaowu ta'o roti kao'uh'i'ando manusia, tamaka o ae ne-kobhoasaono Lahata'ala do'uhiane dua.' "^a

⁵Pada aitu Kafeompu'ando seetani noowamo Yesus we kota mongkilo, Yerusalem, maka noampee te kabubuno Lambuno Lahata'ala, ⁶bhe nopugau amban, "Ane hintu ini Anano Lahata'ala, soba oho wutomu we panda, kapa'amo notibuhi, 'Lahata'ala natumudu mala'ekatino dakumantafeko keana notompalo a'emu ne kontu.' "^b

⁷Yesus notobhoosie amban, "Notibuhi dua weo Kitabi, 'Koe sobaea Ompu Lahata'alamu!' "^c

^a 4:4 Ul 8:3^b 4:6 Mzm 91:11-12^c 4:7 Ul 6:16

⁸Pada aitu Kafeompu'ando seetani noowamo toha Yesus ne se'onu kabhawo melangke'ano makanofotiwohaane kosasawi'ae kakolaki'ano dhunia bhe sabhaha kahangkaeano, ⁹bhe nopugau amban, "Kosasawi'ae maitu ama'angkoe, sumanomo sudhu bhe taohao sombamne idi." ¹⁰Yesus tanotobhoosi amban, "Gampimo, seetani! Kapa'amo notibuhi, 'Taohao sombamne Ompu Lahata'alamu, ampamo kaowu Anoa so nefeompuni'imua!' "^a ¹¹Pandapandano Yesus nohunsaemo Kafeompu'ando seetani, maka dohatomo mala'ekati do'ondofaane.

Yesus notandakimo kahadhaano we Galilea

4:12-17

Mrk 1:14-15; Luk 4:14-15

¹²Nofetingke kaowu Yohanes dotohongkue, Yesus nogampimo we kadieno Galilea.

¹³Anoa nohunsamo Nasaret maka neate we Kapernaum, se'onu liwu ne wiwino te'ino Galilea, we kadieno Zebulon bhe Naftali.

¹⁴Aini nokadhadhia mbali noko'ula'ao nefosampeno anabii Yesaya,

¹⁵"Miendo witeno Zebulon bhe witeno Naftali,
ne kaangka'a humope'ano we te'i,
kadie we sewetano umeleno Yordan,
o mieno Galilea, witendo mie suano Yahudi!

¹⁶Mie dumadino weo kahohondo,
dowohamo tilanga bhalano;
meateno we liwu mewisekino mate,
noumbatidamo tilanga."^b

¹⁷Notandamo ne na'a Yesus nofolelemo, "Fetompaaneomu dhosamiu, doliomu ne Lahata'ala, kapa'amo Kafopahinta'ano Lahata'ala noma'omo!"

Yesus nosali'i anaguhuno kabhao-bhaono

4:18-22

Mrk 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸Wakutuuno Yesus nokala nosohaki wiwino te'ino Galilea, nowohamo mie dohodua. Andoa ini dosikakuta'a, neando Simon nekonando dua Petrus, bhe Andreas kakuta'ano. Andoa ini tangasan debuani we te'i, hampano andoa maitu pande kenta. ¹⁹Yesus nopugauandamo amban, "Mai angkafi kanau'omu, amoguhukoomu

^a 4:10 Ul 6:13

^b 4:15-16 Yes 9:1-2

so mebuanino manusia.” ²⁰Buanindo tadohunsa maka doangkafi Yesus.

²¹Yesusnofopansuhukala-kalano maka nowohamo dua mie do-hodua dosikakuta'a, neando Yakobus bhe Yohanes, ana'ino Zebedeus. Dopoowa bhe Zebedeus, amando, andoa ini nandoo dofo-sintuwu pukando weo bhangka. Yesus nosali'idamo dua. ²²Andoa lasao dohunsa bhangka bhe amando maka doangkafie.

Yesus nofofina'u bhe dobhahi mie nefeka'osano

4:23-25

Luk 6:17-19

²³Yesusnoangkai koseka'ewa'ae kadieno Galilea, nofofina'u nelambu-lambu kasambahea'a. Anoa nefolele Bhihit Metaa Kafopahinta'ano Lahata'ala, poowa nefeka'osa sabhaha mie mosaki bhe modaino namisi ne liwu aitu. ²⁴Bhihitano Yesus ini nokolelemo ne koseka'ewa'ae kadieno Siria, sampe deowa'ianemo mie menamisino sabhaha saki, kakadee-dee bhe kadaino namisi, mie nepesuakino seetani, mate manuno bhe mokaluno. Kosasawindo na'a nofe-ka'osada. ²⁵Mie bhahi dosipumpu doangkafie. Nandoo mai'aono we kadieno Galilea bhe Dekapolis, mai'aono we Yerusalem bhe we Yudea bhe mai'aono we sewetano umeleno Yordan.

Kafoina'u te wawono kabhawo

5:1-2

5 Nowoha mie bhahi maitu, Yesus nofonimo te kabhawo. Ne-ngrkoha kaowu domai'iemo anaguhu'ino. ²Yesus nelengka-andamo pugau bhe nofoina'uda ambano,

Wambano dawua

5:3-12

Luk 6:20-23

³ “Dokodawua mpuu mie ngkumaasi-asino masandeno ne Ompu,

kapamo andoamo so mehapino Kafopahinta'ano Lahata'ala.

⁴ Dokodawua mpuu mopeano lalo,
kapamo nalumawesida Lahata'ala.

⁵ Dokodawua mpuu momaluno lalo,
kapamo dhunia somo fehebungo.

⁶ Dokodawua mpuu mokambano lalo ne kabanara,

kapa'amo Lahata'ala nama'andae
nemokamba'aondo.

- ⁷ Dokodawua mpuu mobhelano lalo ne manusia
bhaindo,
kapa'amo Lahata'ala naobhelaanda dua lalo.
- ⁸ Dokodawua mpuu mongkilono lalo,
kapa'amo damoha Lahata'ala.
- ⁹ Dokodawua mpuu meowano pometaa,
kapa'amo dakumonada ana'ino Lahata'ala.
- ¹⁰ Dokodawua mpuu mie nefodee-dee hampano
doangkafi kapoinalonono Lahata'ala,
kapa'amo andoamo so mehapino Kafopahinta'ano
Lahata'ala.

¹¹ Kodawua'omu, ane damewambakikoomu, damodee-deekoomu bhe da'umumbuangkoomu modai'ano hampano angkafiomu Idi.

¹² Fowula lalomiu, mo'ia'omu, kapa'amo ponambomiu te surugaa nabhahi. Ingka pedamo dua na'a defodee-dee ana-anabii dumadino wawo bhe hintimiu.”

O gaha bhe kantaleano dhunia

5:13-16

Mrk 9:50; Luk 14:34-35

¹³ “Hintimiu itu dimbano gaha we dhunia. Ane o gaha nao-tembe, damekakahaane dua ae? Ingka miinamo nakofahalaa'a, tada'umoho maka dapokafinda'iane.

¹⁴ Hintimiu itu kantalea we dhunia. Se'onu kota te wawono kabhawo tetewei paise natifebunia. ¹⁵ Miina dua bhe mesulano kantalea maka dosongkowiane bhengki, tamaka tetewei dohunsae ne kangailao'ano mbali dentalea'ane kosasawindo mie weo lambu. ¹⁶ Pedamo aitu dua tilangamiu tabeano naentalea ne wisendo mie bhaimiu, dowoha'ao podiumiu metaa'ano so damudhi'ao Amamiu te surugaa.”

Yesus bhe Pahintano anabii Musa

5:17-48

Luk 6:27-36

¹⁷ “Koise kofekihiomu, Idi ini amai amosali tubhono agama Yahudi bhe Kitabindo ana-anabii. Idi amai paise amosaliea tamaka amosusuangkoomu ma'anano sakotu'uno. ¹⁸ Amohatokoomu, kotukotu'u ane lani bhe dhunia pae'o naosalia, bhe nasehorofu tawa setanda tubhono agama Yahudi pae dua bhe so mosali'ano, ampa

kosasawi'ae nako'ula. ¹⁹ Dadi'anomo la'ae so kumamudaino tubhono agama Yahudi mahingga pahinta foliuno kahobu, maka namoguhuandae dua bhaihido, nae'awa kaengkoha'a foliuno kapanda weo Kafopahinta'ano Lahata'ala. Tamaka la'ae mangkafino bhe fofoguhu'aono kosasawi'ae pahinta ana'a, nae'awa kaengkoha'a foliuno kalangke weo Kafopahinta'ano Lahata'ala. ²⁰ Amohatokomu, kotu-kotu'u pae bhe kapoolia mesua'omu weo Kafopahinta'ano Lahata'ala, simbali podiumiu poangkafi'ano bhe kapoindalono Lahata'ala namoliu podiundo pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi.

²¹ Ingka fetingkeemoomu nekobhoasa'aono Lahata'ala ne awua'i-ntoomua, 'Koise fopongko, la'ae fopongkono dahumukumue'.^a

²² Tamaka ambaku Idi, la'ae umamahano ne bhahitieno tetewei dahumukumue. La'ae mugauno ne bhahitieno, 'Hintu itu kaafihi!' tetewei dabbhitahakie Sahano Agama. La'ae mugauno, 'Hintu itu notolau kabhohemu!' tetewei da'umohoe weo efino narakaa ngkalai-lai'ano.

²³ Dadi'anomo, ane moowa kapopangamu so Lahata'ala te wawono medha kaefoampe'a, gaha'a nokofe'ulai lalomu ingka nandoo bhe bhahitiemu moleano lalo ne hintu, ²⁴ hunsa kadeki kapopangamu ne wiseno medha kaefoampe'a na'a, maka suli pometaa bhe bhahitiemu na'a. Namada aitu maka suli foampe kapopangamu.

²⁵ Ane bhe so mobhieangko, lasao pometaa'ane tinangke we laano sala, keana nosungkuangko ne pande bhitaha. Kapa'amo ane nahumatomo ne pande bhitaha, namowako ne limando dhagano katohongku maka damopesuako weo katohongku. ²⁶ Amohatokomu, kotu-kotu'u paise sepali'a damolimbakoomua ane pae'o momea'e kosasawi'ae dosamu.

²⁷ Ingka fetingkeemoomu dua, 'Koise monsulea!'^b ²⁸ Tamaka ambaku Idi, ane seemie mo'ane nowoha hobhine maka lasao gao-no napomoodofiane, ingka nomonsuleanemo weo totono lalono.

²⁹ Ane matamu suana naehabuangko dhosa, sungkie maka ohoe! Naetaa mobunto sembalu bhe nasumangka mbadhamu, tamaka da'umohoko weo narakaa. ³⁰ Ane limamu suana naehabuangko dhosa, totoe maka ohoe! Naetaa kolima sembalu bhe nasumangka mbadhamu, tamaka mesua narakaa.

^a 5:21 Kel 20:13; Ul 5:17

^b 5:27 Kel 20:14; Ul 5:18

³¹ Nokobhoasaane dua Lahata'ala peda aini, 'Ane dohunsa mieno lambudo tetewei debuhiane bhe suhano'.^a ³² Tamaka ambaku Idi, ane seemie mo'ane nohunsa mieno lambuno gaha'a mieno lambuno maitu miina namonsule, ingka nehabuanemo dhala so namonsule'ao ane hobhine ana'a nogaa toha. La'ae gumaano bhe hobhine nehunsa, nomonsulemo dua.

³³ Ingka fetingkeemoomu dua nekobhoasa'aono Lahata'ala ne awua'intoomu, 'Koise podhandi sampe femata, tamaka o ae nepodhandi'aomu ne wiseno Ompu tetewei dhalangie'.^b ³⁴ Tamaka ambaku Idi, koise sepali'a podhandi bhe femata putae nandoo bhe fo'ondo-ondono, ibahano nandoo bhe lani fo'ondo-ondono, kapa'amo lani kaengkoha'ano Lahata'ala. ³⁵ Koise dua podhandi bhe femata nandoo bhe wite fofetingkeno, kapa'amo wite kafinda'ano Lahata'ala. Koise dua podhandi bhe femata sambili kotano Yerusalem, kapa'amo Yerusalem kota kaeate'ano Omputo Bhalano. ³⁶ Koise dua podhandi bhe femata sambili fotumu, kapa'amo miina bhe kuasamu mekapute tawa meka'ito wuluno fotumu mahingga nasetangke. ³⁷ Dadi'anomo ane patudhumu uumbe, tafoko'uumbemo; ane patudhumu paise, tafokopaisemo. Labhino ana'a, no'mai'ao ne Kafeompu'ando seetani.

³⁸ Fetingkeemoomu dua bhoasaono Lahata'ala, 'Mata dololiane mata, wangka dololiane wangka'.^c ³⁹ Tamaka ambaku Idi, koise bholosia ne mie humabu modaino ne hintu. Ane dotofa bhagamu we suana, fodoliane dua bhe kemamu. ⁴⁰ Ane mie nosungkuangko mba'inomo nopoindalo namala bhadhumu, wa'ane dua bhe bheta-mu.^d ⁴¹ Ane seemie kafeompu'a nofosuhuko tumongkuane wowo'ono nasekilo kakodo'ono, poangkafiane nahaa kilo. ⁴² Ane bhe konisalono, wa'anda; koise mokiido ane dakoniada.

⁴³ Fetingkeemoomu dua bhoasaono Lahata'ala, 'Moasianda mie bhaiimu, bansida kaewamu'.^e ⁴⁴ Tamaka ambaku Idi, moasianda kaewamu bhe sambahea'anda mie modee-deeko. ⁴⁵ Kapa'amo nadamo aini so membali'ao'omu ana'ino Amamiu te surugaa. Anoa nofofoni oleono so mie modai bhe so mie metaa, nofosampu useno so mie banara bhe so mie pata banara. ⁴⁶ Ane moasi'ao'omu kaowu

^a 5:31 Ul 24:1

^b 5:33 Im 19:12; Bil 30:2; Ul 23:21

^c 5:38 Kel 21:24; Im 24:20; Ul 19:21

^d 5:40 Sakotu'uno: *dhubamu*.

^e 5:43 Im 19:18

mie moasiangkoomu, so dua ae Lahata'ala namonambokoomu? Ingka mahingga mie mesalono sewa dohabu dua peda na'a.⁴⁷ Ane pofende'ao'omu kaowu bhe bhahitie'imiu, o ae po'ala'ano bhe habundo mie bhaiimu? Ingka mahingga mie pata mande'aono Lahata'ala dohabu dua peda na'a.⁴⁸ Dadi'anomo tabeano nasumangka totono lalomiu, peda Amamiu te surugaa."

Dosadhakaa 6:1-4

6 "Tandai'eomu, koise angkafiomu tubhono agamamiu mefe-wohaomu kaowu ne mie bhahi. Ane peda na'a Amamu te surugaa pae nama'angkoomu ponambo. ²Dadi'anomo ane fowa'ao sadhakaa koe mefole-folelea, peda nehabundo mie mehaa'ulano. Andoa ini dohabu peda ana'a weo lambu-lambu kasambahe'a tawa ne kaangka'a so dotipudhi'ao ne mie bhaiindo. Amohatokoomu, kotu-kotu'u andoa maitu dotahimaemo ponambodoa. ³Tamaka ane sumadhakaa, nehabuno suanamu koemo nopande'aanea kema-mu. ⁴Sadhakaamu koemo dopande'aanea bhaiindo, maka Amamu mohano tifebuni'ano nabholosiangkoe."

Dosambahea 6:5-15

Luk 11:2-4

⁵"Ane sumambahe'a'omu koe nameda mie mehaa'ulano. Andoa maitu doasiane dosambahea ngkaehe-ehe weo lambu kasamba-he'a bhe ne kampuna defewoha ne mie bhaiindo. Amohatokoomu, kotu-kotu'u andoa maitu dotahimaemo ponambodo. ⁶Tamaka ane sumambahea pesua weo bolokumu, onto fointo maka sambahea ne Amamu pata tiwohanu. Ane nada na'a Amamu mohano tife-buni'ano nabholosiangkoe.

⁷Pakade sambaheamu koe tanobhahi-bhahimo wamba tapa ko-ma'anano, peda kaneando mie tapa mande'aono Lahata'ala. Dukuno lalondo hampano kabhahino wambado maitu, natitahimaane-mo kamesalondo. ⁸Dadi'anomo hintimi koe peda andoa maitu. Kapa'amo miina'o mesaloomua, Amamu te surugaa nopande'aane-mo kafaraluumua. ⁹Dadi'anomo sambahea'omu nada aini,

'Ama mani te surugaa,
notifosibhala'o toha neamu.

¹⁰Nohato'o toha Kafopahinta'amu,

noko'ula'o toha patudhumu we dhunia ini peda te surugaa.

¹¹Wa'a kainsami nehumaa kafaraluu mani se'oleo itu.

¹²Amponie sabhaha dhosa mani,
pedamo dua insaodi tama'afu'ao mie koka'alano ne
insaodi.

¹³Koise folapasa kainsami weo kasoba,
tamaka dhagani kainsami ne kuasa modai.

[Kapa'amo Hintumo mahintano, kokuasano bhe
kumalabhiano ampa suhue dhamani. Amin.]'

¹⁴Ane ma'afu'ao'omu mie koka'alano ne hintimiu, Amamiu te surugaa na'umamponikoomu dua. ¹⁵Tamaka ane paise ma'afu'ao'omu mie bhaiimu, Amamiu te surugaa pae dua na'umamponikoomua."

Dopoasa 6:16-18

¹⁶"Ane moasaomu koe mengkuru-ngkuruomua peda mie maha'ulano. Andoa maitu dohabu-habue ulando, defewoha ne mie putae dopoasa. Amohatokoomu, kotu-kotu'u andoa dotahimaemo ponambodoa. ¹⁷Tamaka ane moasaomu mekundeomu, mehe'u-omu, ¹⁸keana dopande'aane mie bhaiindo putae poasaomu, ampa-mo kaowu Amamu tapa tiwohanu mande'aane. Maka Amamu mohano tifebuni'ano nabholosiangkoe'omu."

Defo'onu kahangkaea 6:19-24

¹⁹"Koise mefo'onuomu kahangkaeano dhunia, kapa'amo nadumai-dai'e faa bhe hase, pakade dapombuhusiane kaso'o. ²⁰Tamaka fo'onuomu kahangkaeano surugaa, kapa'amo te surugaa paise nadumai-dai'e faa bhe hase pakade pae dua dapombuhusiane kaso'o. ²¹Kapa'amo ne amai kanandoo'ano kahangkaeamu, ne itu'aemo dua totono lalomu.

²²O mata kantaleanomo mbadha. Ane netaa matamu, nentaleamo dua mbadhamu. ²³Ane nodai matamu, nohohondomo dua mbadhamu. Dadi'anomo ane tilanga we lalomu nohohondomo, notolau sepali'a kahohondono!

²⁴Miina bhe bhatua dohodua kafeompu'ano. Ane nada na'a tetewei seemiea nabansie, seemie namasiane, tawa nokampuu-mpuu lalono ne seemieno maka seemieno miina nakumona'i miae.

Hintimiu pae naembalia meompuomu ne Lahata'ala bhe ne ka-hangkaeano dhunia.”^a

Kamihino lalo

6:25-34

Luk 12:22-31

²⁵“Dadi'anomo amohatokoomu, koise nomihi lalomiu ne ka-dadi'amiu, momaa'omu ae tawa moho'uomu ae. Koise dua nomihi lalomiu ne mbadhamiu bhaha'i mepakeomu ae. Ingka noliu'e dadi ini bhe oti, noliu'e dua mbadha bhe pakea. ²⁶Soba ondoomu ka'ahi lumolano; miina dahumooa, miina dakumape, miina dua dasumolo pehapindo, tamaka Amamiu te surugaa no'ondofaanda. Ingka foliuda hintimiu bhe ka'ahi lumolano maitu.

²⁷La'ae bhahaa ne olotamiu itu hampano kamihino lalono namooli namodhulu dadino naseendai kaowu? ²⁸Noafa nomihi'ao lalomiu bhaha'i mepakeomu ae? Soba ondoomu kamba-kamba we pada; miina dakumahadhaa, miina dua damoohu. ²⁹Tamaka amo-hatokoomu, omputo Salomo foliuno kahangkaea maitu, pakeano miina naehatoa ne kakesano kamba-kamba aitu!^b ³⁰Kahoku tumumbu'ano we pada oleo itu, namentae datumawuemo. Sanginomo kahoku maitu nolegasiemo Lahata'ala, bhemo toha dua hintimiu! Kakuhano dua kaparasaemamu!

³¹Dadi'anomo koe nomihi lalomiu bhe pugau'omu, ‘Daomaa ae?’, ‘daoho'u ae?’ tawa ‘daepake ae?’ ³²Kosasawi'ae na'a nefosibhalandomo sabhaha bansano liwu tapa mande'aono Lahata'ala. Amamiu te surugaa nopande'aane kosasawi'ae maitu faraluu'e-omu. ³³Dadi'anomo ondofiomu kadeki Kafopahinta'ano Lahata'ala bhe dhalangie'omu kapoindalono. Maka kosasawi'ae kafaraluuumiu na'a nama'angkoe'omu dua. ³⁴Dadi'anomo koe nomihiane lalomiu oleo naewine, kapa'amo oleo naewine bhe kasabhano dua wutono. Se'oleo-se'oleo bhe kasabhano wutono, koemo dotubha-tubhahiea.”

Koengkohano bhitaha

7:1-5

Luk 6:37-38, 41-42

7 “Koise bhitahaki manusia bhaiimu, keana nobhitahakiko Lahata'ala. ²Kapa'amo kabhotusi nefondawumu ne manusia bhaiimu somo dua kabhotusino Lahata'ala ne wutomu. Pedamo dua aitu tubho nepakemu ne bhaindo somo dua tubhono Lahata'ala ne

^a 6:24 Sakotu'uno: *Mamon*, ma'anano o dhoi.

^b 6:29 1Raj 10:4-7

wutomu. ³Noafa bhahaa woha'ao kanenano habha weo matano bhahitiemu, gaha'aitumo kakebhano sau weo matamu miina mande'aanea? ⁴Peda ae dua pugau'ao ne bhahitiemu, 'Naetaa amaliangko kanenano habha weo matamu itu', gaha'aitumo weo matamu bhe kakebhano sauno. ⁵Hintu mehaa'ulano! Alimo kadeki kakebhano sau weo matamu itu, so nentalea'ao umondo maka mali kanenano habha weo matano bhahitiemu."

Bara mongkilo bhe mo'ali'ano

7:6

⁶"Bara mongkilo koise wa'ané da'u, bhahaa nosuli nokokapeko. Muntiamu koise ohoane wewi, bhahaa nopokafinda'iane."

Kamesalo

7:7-11

Luk 11:9-13

⁷"Tamesalomo tetewei dama'angko, ta'ondofimo tetewei po'awane; tamekatengkimo fointo tetewei dalumengkaangkoe. ⁸Kapa'amo sasuka mesalono naetahima, sasuka me'ondofino naepo'awa'ao bhe sasuka mekatengkino fointo dalumengkaane. ⁹Nandoo bhahaa ne olotamiu itu, ane anano nesalo roti tanowa'ane kontu? ¹⁰Tawa ane nesalo kenta tanowa'ane ule? ¹¹Sanginomo hintimiu mie modai pandemoomu wa'ao'omu metaa'ano ne anamiu, bhemo toha Amamiu te surugaa! Anoa nama'ao metaa'ano ne mie mesalono."

Kaangka'a sakotu'uno

7:12-14

Luk 13:24

¹²"Bahi-bahi'ae kapoindalomu so nehabundo mie baimu ne hintu, habue dua ne mie baimu. Ingka kosasawi'ae kafoina'uno Kitabino Musa bhe Kitabindo ana-anabii no'onumu ne ini.

¹³Pesua'omu ne fointo moseke'ano, kapa'amo ne'ewa fointo bhe nolalesa kaangka'a humope'ano we narakaa, pakade dobhahi mie mangkai'e. ¹⁴Tamaka noseke fointo bhe nomahasai mpuu kaangka'a humope'ano ne dadi suhue dhamani, pakade miina dabhabia mie mangkai'e."

Kafoina'u umala

7:15-23

¹⁵"Posi'ondoomu ne mie mpahaana-anabiino. Andoa damai daesahangka ne dhumba momaluno lalo, gaha'aitu andoa itu da'u

ngkahoku fohumaano. ¹⁶ Andoa ini mande'aandaomu ne podiundo. Bhahaa nandoo me'utano bhakeno angguru nomai'ao ne dahahaha? Tawa bhakeno woha'a nomai'ao ne laiwongka? ¹⁷ Pedamo na'a sau metaa nokobhake'ao metaa'ano, sau tapa metaa'ano nokobhake'ao modai'ano. ¹⁸ Sau metaa pae bhe kapoolia nakobhake'ao modai'ano, pedamo dua sau tapa metaa'ano pae bhe kapoolia nakobhake'ao metaa'ano. ¹⁹ Kotika sau tapa metaa'ano bhake, tetewei datumu'oe maka da'umohoe weo efi. ²⁰ Pedamo dua mie mabhino wutono anabii, andoa maitu mande'aandaomu ne podiundo.

²¹ Suano kotika mie kumangkonano neaku, ‘Ompu! Ompu!’ so mesuano surugaa, tamaka mie mangkafino kapoindalono Amaku te surugaa. ²² Nahumato Oleono Kiama dabhahi so mugauno ne Idi, ‘Ompu! Ompu! Ingka insaodi ini takosuaha peda seemie anabii tapake neamu, taefolimba seetani tapake neamu, pakade nobhahi tae-habu kadhadhia timente'aono tapake dua neamu.’ ²³ Ne na'amo dua amohatoda mentalea-mentalea, ‘Ingka miina sepali'a amande'aangkomua! Gampiomu ne wiseku ini, hintimiuhumabu modaino.’ ”

**Dohodua mefelambuno: seemie nopande,
seemie nobhohe**

7:24-27

Luk 6:47-49

²⁴ “La'ae metingkeno pugauku ini maka noangkafie, nopototo bhe seemie mandeno moeheno lambuno te wawono dempa. ²⁵ Pada nofoehee nomaimo use, domawamo oe noangkafie bhe kawea mo'osa nokitufao lambu aitu. Tamaka lambuno miina naosansaa, mba'inomo nofoehee te wawono dempa.

²⁶ La'ae metingkeno pugauku ini tamaka miina namangkafie, nopototo bhe seemie bhohe moeheno lambuno te wawono bhone. ²⁷ Pada nofoehee nomaimo use, domawamo oe noangkafie bhe kawea mo'osa nokitufao lambu aitu. Gaha'a lambuno nosansa. Kadaha maka kadaino.”

Ponamisindo metingkeno

7:28-29

²⁸ Nopalusi Yesus nofoina'u peda maitu, mie bhahi tadomenet dofetingke kafoina'uno na'a. ²⁹ Kapa'amo Yesus nofoina'uda peda seemie kokuasano, nopo'ala bhe pande-pande Kitabindo.

Yesus nefeka'osa seemie kokuli modaino

8:1-4

Mrk 1:40-45; Luk 5:12-16

8 Sasampuno Yesus nomai'ao te kabhawo, doangkafimo mie bhahi. ²Nomai'iemо seemie kokuli modaino, maka notaohao sombano bhe nopupgau ambanо, "Waompu, ane umunda, teteweи naembali meka'osa kanau." ³Yesusnofonsoho limano, nodampasi mie amaitu bhe nopupgau ambanо, "A'unda, monggela'o toha." Mie aitu lasao no'osa, kulino nonggelamo. ⁴Ambano toha Yesus, "Tandai'e, koisemekapu-kapuna ne la'ae maka dua, ampamo kaowu kalamo fotiwoha wutomu ne imamu. Namada aitu meowa kapopanga ne Lahata'ala peda neowlili'aono anabii Musa, so netandaindo mie bhahi putae hintu mo'osamo."^a

Yesus nefeka'osa bhatuano neangkando

tantara we Kapernaum

8:5-13

Luk 7:1-10; Yoh 4:46-53

⁵Hato nopesua we Kapernaum, nopo'awaanemo seemie neangkando tantarando Roma, nefetulumi ne Yesus. ⁶Ambano, "Waompu, bhatuaku we lambu nokalu, sandole; nokadee-deemo sepali'a." ⁷Ambano Yesus, "Amai ameka'osae." ⁸Tamaka ambano neangkando tantara maitu, "Waompu, miina amantasia mesuaki lambuku; tapugaumo nasewobha wamba, maka bhatuaku maitu teteweimo nao'osa. ⁹Kapa'amo idi ini bhe neangkaku dua maka nandoo dua tantara neowaku. Ane apugau ne seemie tantara, 'Kala!', lasao nokala. Pedamo dua apugau, 'Mai!' lasao nomai, bhaha'i apugau ne bhatuaku, 'Kahadhaa aini!', lasao nokahadhaa'e." ¹⁰Nofetingke peda na'a, Yesus nomente sepali'a, maka nopupgau ne mie mangkafie ambanо, "Amohatokoomu, kotu-kotu'u kabhalano kaparasaea medando ini miina'o apo'awaane ne olotando miendo Israel. ¹¹Amohatokoomu, dabhahi mie so humatono damai'ao te mata oleo bhe we kansoopa maka daomaa dapombali-mbali bhe Abraham, Ishak bhe Yakub weo Kafopahinta'ano Lahata'ala. ¹²Tamaka so tala'ano mie membalino umatino Lahata'ala miendo Israel, awua'ino Abraham, da'umohofida weo doloma imposo. Ne na'a ta'o kangko'ae bhe ku'ino wangka." ¹³Pada ana'a nopupgaumo Yesus ne meangkando tantara maitu ambanо, "Nakumadhadhiamo peda kaparasaea-mu itu." Wakutuu aitu dua bhatua na'a lasao no'osa.

^a 8:4 Im 14:1-32

Yesus nofeka'osa inano hobhineno Petrus**bhe mie sigao'ano dua****8:14-17***Mrk 1:29-34; Luk 4:38-41*

¹⁴Nohato se lambuno Petrus, Yesus nowoha poniano Petrus nendole-ndole nosodoe. ¹⁵Anoa nointahamo limano hobbine na'a, gaha'a sodono lasao nopada, maka nowanu no'ondofao Yesus. ¹⁶Nosoo kaowu oleo, Yesus deowa'ianemo mie nepesuakino see-tani. Yesus tanopugaumo kaowu sewobha wamba, see-tani andoa maitu dopuli dolimba. Anoa nofeka'osa dua kosasawindo mie mosakino. ¹⁷Kadhadhia aini mbalimo noko'ula'ao bhoasaono Laha-ta'ala nefosampeno anabii Yesaya peda aini, “Anoamo sumodano sakintoomu, wowo'onomo dua kadaino namisintoomu.”^a

Mie so mangcafino Yesus**8:18-22***Luk 9:57-62*

¹⁸Nowoha mie bhahi maitu dolibu-libue, notudumo anaguhu'ino dapolimba we sewetano te'i. ¹⁹Nomaimo seemie pande Kitabi, amban, “Guru, amangcafiko ne amai maka dua so kakala'amu.” ²⁰Yesus notobhoosimo amban, “Da'u ngkahoku bhe liano, ka'uh lumola bhe kaufeno, tamaka Anano Manusia – Idimo ini – miina sepali'a bhe katifekalaa'i'ano towuno.”^b

²¹Seemie dua mangcafie nopugaumo, amban, “Ompu, folalesa kanau asumuli kadeki akumobuhu amaku.” ²²Tamaka Yesus notobhoosi, “Angkafi kanau, hunsa'anomo mie mate dakumobuhu mie mate bhaindo.”

Yesus nefoonto kawea mongkolo**8:23-27***Mrk 4:35-41; Luk 8:22-25*

²³Yesus nosawimo toha ne bhangka doangcafie bhe anaguhu'i-no. ²⁴Gaha'a tanosihato'amo kawea mongkolo, bhangkando netaa nohambi-hambita'iane ewo, tamaka Yesus noodo. ²⁵Anaguhu'ino domaimo dofowanue, ambado, “Waompu, tulumi kainsami! Ingka dabinasamoomu.” ²⁶Yesus tanopugau amban, “Noafa gaha'a mo-te'i'ao'omu? Kakuhanu maka kaparasaeamiu!” Pada ana'a nowanu-mo, nobhoohai kawea bhe oeno te'i maitu. O te'i lasao nolinto.

^a **8:17** Yes 53:4

^b **8:20** Sakotu'uno: *katifondole'ano fotuno*, ma'anano kafewule'ano.

²⁷ Anaguhu'ino maitu domente sepali'a, ambado, "O mie ae bhahaan Anoa ini, sampe kawea bhe oe doangkafi dua pahintano?"

Yesus nefeka'osa dohodua mie nepesuakino seetani

8:28-34

Mrk 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Sahatono we sewetano te'i, we liwuno miendo Gadara, domai-mo dohodua mie nepesuakino seetani, dopo'awa'ao Yesus. Andoa ini domai'ao te tombuno lia kafokobuhu'a. Dotimote'i sepali'a sampe bhe naseemie miinamo bhe mokadono namangka ne itu.

²⁹ Andoa dopokakei-kei ambado, "Anano Lahata'ala, mai mafa'i kainsami gaha'a? Patudhumu maimo modee-dee kainsami, ma-hingga pae'o nahumato tempono?" ³⁰ Miina nakodo'oa bhe andoa maitu nandoo kawaiindo wewi nekanea tangasano doliwu. ³¹ Seetani'i maitu desalomo ne Yesus ambado, "Ane molimba kainsami, tudu kainsami tamesua weo kawaiindo wewi atatu." ³² Ambano Yesus, "Kalamoomu!" Seetani'i maitu lasao dolimba maka dope-suaki kawaiindo wewi na'a. Kosekawaiindo wewi maitu dofilei we wiwino pimpi maka do'ohofi wutondo weo te'i sampe dolomo. ³³ Mie dhumaganino wewi maitu lasao dofilei we liwu. Dohato ne watu, detula-tula'aomo kosasawi'ae kumadhadhia'ano. Detula-tula'aomo dua kumadhadhia'ano ne mie hoduano nepesuakino seetani maitu. ³⁴ Dofetingke peda na'a kosasawindo mieno liwu domai'imo Yesus. Hato dopo'awaane, desalo mpuu nakumalamo nahumunsa liwu-ndo.

Yesus nefeka'osa kalu

9:1-8

Mrk 2:1-12; Luk 5:17-26

9 Nopalusi ana'a, Yesus nosawimo ne bhangka, nolimba we sewetano maka nohato toha we liwuno. ² Ne itu deowaanemo seemie kalu, nendole-ndole ne kaodo'ano. Nowoha kabhalano kaparasaeando maitu, Yesus nopugaumo ne kalu na'a amban, "Fekatangka lalomu sabhangka, dhosamu noti'amponimo." ³ Do-fetingke peda na'a pande-pande Kitabi nokodukumo we lalondo, "Mie aini nopototo'ao wutono bhe Lahata'ala, ingka nofeka'aebu-mo Lahata'ala." ⁴ Tamaka Yesus nopande'aane nefekihindo, maka amban, "Noafa kofekihi modai'ao'omu? ⁵ Nomuda ae bhahaan, apugau'ao, 'Dhosamu noti'amponimo' bhaha'i apugau'ao 'Wanumo maka kala'? ⁶ Amotiwahaangkoomu Anano Manusia – Idimo ini – nokokuasa ne'amponi dhosa te dhunia ini." Maka nopugau ne kalu

na'a, "Wanu'o toha, sangke kaodo'amu itu maka suli se lambumu."⁷ Mie kalu na'a lasao nowanu maka nosuli se lambuno.⁸ Mie bhahi mohano kadhadhia aitu dote'i bhe dopudhi Lahata'ala ma'aono kuasa bhalano pedando aitu ne manusia.

Matius mealano sewa noangkafi Yesus

9:9-13

Mrk 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Hato nokala nomai'ao ne itu, Yesus newohamo seemie ne ngkoha-ngkoha weo lambu kaesalo'a sewa. Neano mie ana'a Matius. Ambano Yesus, "Angkafi kanau." Matius lasao noehe maka noangkafie. ¹⁰ Pada ana'a, tangasano Yesus nohumaa we lambuno Matius, dobhahi mealano sewa sigao'ano bhe mie kodhosa domaimo dua. Andoa ini dohumaa dopombali-mbali bhe Yesus bhe anaguhu'ino. ¹¹ Dowoha peda na'a, miendo Farisi dopugaumo ne anaguhu'ino ambado, "Noafa gaha'a gurumiу nohumaa nopombali-mbali bhe mealano sewa bhe mie kodhosa maitu?" ¹² Yesus nofetingkeda, maka ambano, "Suano mie metaano namisi mefaraluunno foagono, mpahinomo mie mosaki. ¹³ Dadi'anomo kalamoomu, ma'anakiomu wambano Kitabi aini, [Ambano Lahata'ala] 'Kapoindaloku dopomobhela-bhela'ao lalo, suano kapopanga', kapa'amo kahato'aku miina ae'ondofi mie mongkilo, tamaka mie kodhosa."^a

Dopoasa

9:14-17

Mrk 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Palusi ana'a domaimo anaguhu'ino Yohanes Fokadiuno ne Yesus, bhe dopugau ambado, "Noafa gaha'a insaodi bhe miendo Farisi tapoasa tamaka anaguhu'imu ingka miina?" ¹⁵ Notobhoosi Yesus ambano, "Naembali bhahaa sabhangka'ino lo'ia bu'ou daguguhu tangasano nopobhaianda lo'ia bu'ou? Tantumo paise. Tamaka nahumato tempono, lo'ia bu'ou dawowo'oemo. Ne na'a kane'omo damoasa.

¹⁶ Ane detabha nggasi, miina bhe mepakeno kabhini bu'ou pata'o mokuhuno. Kapa'amo kabhini medano aitu nahumela nggasi maitu, sampe nadhumulu kabhensino. ¹⁷ Pedamo dua na'a, miina nandu-mandooa mie mefosingi'ino angguru bu'ou ne kaentei'a katembuno,^b kapa'amo ane nada na'a so kaowu naowengka'ao kaentei'ano.

^a 9:13 Hos 6:6

^b 9:17 Kaentei'a katembuno, sakotu'uno: *kadu kangkodauno mai'ao ne bhalulano kadadi.*

Angguruno nabinasa, kaentei'ano nahumansuru. Tamaka angguru bu'ou tetewei datumei'e dua ne kaentei'a bu'ou, neanomo kohaa-honda'ae sadaa-daa kataano."

**Yesusnofodadi anano Yairus
bhe nefeka'osa seemie hobhine**
9:18-26   **Mrk 5:21-43; Luk 8:40-56**

¹⁸ Tangasano Yesus nopuga-pugau peda na'a bhe andoa, no-maimo seemie mande'aono lambu kasambahea'a. Sahatono nota-hao sombano ne Yesus bhe nopugau ambano, "Anaku hobhine kane'o nobhotu, mai tei limamu te wawono neanomo sumuli nadumadi." ¹⁹ Yesus noehe maka noangkafi mie ana'a, nopoowa-owa bhe anaguhu'ino.

²⁰ Wakutuu aitu nandoo seemie hobhine ompulu haa ta'umo nomai'ie kansuhu wulano miina bhe katiehea. Hobhine aini no-ma'oti Yesus mai'ao we kundo maka nodingku dhambe-dhambe-no dhubano. ²¹ Dukuno lalono, "Sumanomo ta'adumingku kaowu dhubano ao'osamo." ²² Tamaka Yesus nodoli, nowohamo hobhine amaitu bhe nopugau ambano, "Fekatangka lalomu wa'ina, hampa-no kaparasaeamu ne Idi mo'osamo." Notanda aitu hobhine na'a no'osamo.

²³ Nohato se lambuno neangkando mande'aono lambu kasamba-hea'a sa'ituini, Yesus nowoha mie mepuntono suli katandaino kaguguhuno lalo bhe mie sigao'ano dohobho sepali'a. ²⁴ Ambano Yesus, "Gampiomu, kapa'amo ana'i aini miina namatea, tamaka noodo." Tamaka tadolata-futaa'i. ²⁵ Pada dogihasi mie bhahi maitu, Yesus nopesuamo nointaha limano ana'i ana'a. Ana'i aitu lasao nowanu. ²⁶ Bhihitano kadhadhia amaitu nokolele ne kose-ka'ewa'ae kadie aitu.

Yesusnefowula matando kabunto dohodua
9:27-31

²⁷ Yesus nofopansuhumo kala-kalano, gaha'a doangkafie do-hodua kabunto bhe dekei-kei ambado, "Mobhela kainsami lalo, sampu'ano Daud!" ²⁸ Sanopesua ne se'onu lambu, kabunto hodua-no maitu domai'iemo. Yesus nofeenadamo ambano, "Parasaea'omu bhahaa naembali ameka'osakoomu?" Ambado, "Taparasaea, Wa-ompu." ²⁹ Pada aitu Yesus nofedampamo matando bhe nopugau

ambano, "Nokadhadhia'o toha peda neparasaeamiu itu." ³⁰ Matando lasao nentalea. Yesusnofodhagadamo ambano, "Posi'ondomou koise mekapuna ne la'ae maka dua." ³¹ Tamaka kohoduando dokala dofolele bhihitano Yesus ne koseka'ewa'ae kadie aitu.

Yesus nefeka'osa seemie bhea

9:32-34

³² Dokala kaowu mie hoduano na'a, deowamo dua seemie bhea nepesuakino seetani ne Yesus. ³³ Padanofolimba seetani na'a, bhea aitu lasao nopande nopugau. Mie bhahi tadowente, ambado, "Kadhadhia pedando ini miina'o daohoohaomua ne witen Israel inia." ³⁴ Tamaka ambado miendo Farisi, "Anoa ini nefolimba seetani, nopake kuasano Kafeompu'ando seetani."

Yesus nobhela lalono ne mie bhahi

9:35-38

³⁵ Pedamo aitu, Yesus noliligi kota bhe liwu ne itu, nofofoina'u weo lambu kasambahea'a bhe nefolele Bhihita Metaano Kafo-pahinta'ano Lahata'ala, poowa nefekasali sabhaha saki bhe kadaino namisi. ³⁶ Nowoha mie bhahi maitu, Yesus nobhelaandamo lalono, kapa'amo dongawamo bhe miinamo dakototonolaloa, tapedamo dhumba tapa kodhaga'ano. ³⁷ Nopugaumo Yesus ne anaguhu'ino ambano, "Pehapi so netobhe nobhahi, tamaka kumahadhaano dendai. ³⁸ Dadi'anomo mesaloomu ne kokaampono na'a, naetudu mie dakumala datumobhe."

Yesus nebhasi anaguhu'i doompulu hodua

10:1-4

Mrk 3:13-19; Luk 6:12-16

10 Yesus nebhasi anaguhu'ino doompulu hodua maka nowa'anda kuasa daefolimba seetani, daefekasali sabhaha saki bhe kadaino namisi. ² Pedamo aini neando rasulu ompulu hoduano na'a. Kabhao-bhaono Simon nekonando Petrus bhe Andreas kakuta'ano. Pada ana'a Yakobus anano Zebedeus bhe Yohanes kakuta'ano. ³ Maka Filipus bhe Bartolomeus, Tomas bhe Matius mealano sewa, Yakobus anano Alfeus bhe Tadeus. ⁴ Simon miendo Zelot^a bhe Yudas Iskariot. Anoamo ini mowano Yesus ne limano kaewando.

Takando rasulu'i ompulu hoduano

10:5-15

Mrk 6:6b-13; Luk 9:1-6

⁵ Yesus notudumo anaguhuno ompulu hoduano na'a dakumala bhe nofohatoda ambano, "Koise angkafiomu kampuna humope'a-no we liwundo mie suano Yahudi tawa mesua'ano weo kotando miendo Samaria. ⁶ Tamaka kalaomu ne umatino Israel kolilinono tapedamo dhumba. ⁷ Kalaomu bhe foleleomu, 'Kafopahinta'ano Lahata'ala noma'omo.' ⁸ Feka'osadaomu mie mosaki, fowanudamu mie mate, feka'uhidaomo mie kokuli modaino, folimbadaomu seetani. Kosasawi'ae ini awae'omu miina umolie'omua, dadi'ano-mo tafowa'aoomoomu dua.

⁹ Koise mewowo'oomu bulawa, tawa salaka bhaha'i dhoi tambaga ne kawawemiu. ¹⁰ Koise dua mewowo'oomu bhaku so we laano sala, koise mewowo'oomu bhadhu nahaa tuwu, koise mepake-omu kaampini tawa katuko, kapa'amo mie kumahadhaa nopantasi na'umawa ponambono. ¹¹ Ane mesua'omu ne kota tawa ne liwu, me'ondoomu mie mantasino so kabutu'amiu, meate-ateomu ne itu ampa kumalaomu toha. ¹² Ane mesua'omu ne lambudo mie fe-abhadaomu putae, 'Kabarakanino Ompu so polambu aini.' ¹³ Ane damantasi, kabarakatino kafeabhamiu naeatemo ne andoa. Tamaka ane paise, kabarakatino nasumuli ne wutomiu. ¹⁴ Ane nandumandoo mie tapa tumahimakoomu tawa dokiido dametingkekoomu, limba bhe hunsaomu lambu tawa kota aitu; tantae'omu bhe bunga-hasino a'emu. ¹⁵ Amohatokoomu kotu-kotu'u, nahumato Oleono Kiama kahukumu ne'awano witenso Sodom bhe Gomora nandoo naosape ane dapototoane bhe so ne'awano liwu aitu."^a

Kakadee-dee so netompalo

10:16-33

Mrk 13:9-13;
Luk 12:2-9; Luk 21:12-19

¹⁶ "Tandai'eomu! Atumudukoomu kumalaomu nada dhumba monaleno damesua ne wuntau-wuntando da'u ngkahoku. Dadi'ano-mo tabeano mengkowaweomu nada ule bhe naelaa lalomiu nada dhaadhaha.

¹⁷ Ampamo kaowu kodhagaomu ne mie, kapa'amo dahumakoko-omu bhe damowakoomu ne Sahano Agama. Dahumambisiangkoomu

---

^a 10:15 Sodom bhe Gomora, ondo Kej 19:24-28

habuta weo lambu kasambahea'ando. ¹⁸Hintimiу datumondakoomu ne wiseno kabhalano liwu bhe kafeompu'a mba'inomo kaparasaeamiu ne Idi. Aini somo katolalamiu membaliomu sakusiiku ne andoa bhe mie tapa'o mande'aono Lahata'ala. ¹⁹Ane damowakoomu ne fobhitahakino, koe nekenda-kenda handamiu nada amai tawa o ae so pugaumiу. Kapa'amo so pugaumiу itu dama'angkoe'omu wakutuu aitu dua. ²⁰Suanomo hintimiу so mugau-no, tamaka Rohino Amamiu te surugaa so kosuhano namangka ne hintimiу.

²¹O mie damowa kakutando ne kokuasano damongkoe'ao, pedamo dua o ama damowa anando damongkoe'ao. ²²Hintimiу ini dabansikoomu sabhaha mie mba'inomo neaku. Tamaka so kosabahano napotaami ampa namalusi, damosalamatida. ²³Ane damee-deekoomu ne se'onu liwu, filei'omu ne liwu sigao'ano. Amohatokoomu, kotu-kotu'u pae'o madae'omu liwu-liwuno Israel mangkai'eomua, Anano Manusia – Idimo ini – nahumatomo. ²⁴Seemie anaguhu pae nalumiu guruno, tawa seemie bhatua pae nalumalo kafeompu'anoa. ²⁵Naetaamo seemie anaguhu napototo bhe guruno, bhe seemie bhatua napototo bhe kafeompu'ano. Ane kolambuno dakumonaemo Beelsebul ma'anano Kafeompu'ando seetani, bhemo toha mie weo lambuno; ingka dawambakianda sabhaha modai'ano. ²⁶Dadi'anomo koe mote'iomua; kapa'amo kosasawi'ae tifebuni'ano damotiumbae; sabhaha rahasia damekantalea'ie. ²⁷O ae nepugau'aoku weo kahohondo, pugauaneomu ne mentalea'ano. O ae nekamuntui ne tingalamiu, foniomu te melangke'ano maka fooleomu ne mie bhahi. ²⁸Koise mote'iomu ne mie mepongkono mbadha tamaka miina dakokuasa daepongko alus. Ampamo kaowu mote'iomu ne Anoa kokuasano fofobinasano naetaa alusu naetaa mbadha weo narakaa.

²⁹Ingka dopande'aanemo o rone doasoe haa ulu sedhoi. Tamaka bhe nase'ulu miina bhe mondawu'ano we wite ane pae namoindalo Amamu te surugaa. ³⁰Hintimiу itu bhemo wuluno fotumiu dopadae do'eapie. ³¹Dadi'anomo koise mote'iomua, noliu'e hintimiу itu bhe kawaindo rone.

³²La'ae mangakuno ne wisendo manusia putae anoa noangkafi Idi, a'umakui'e dua te wiseno Amaku te surugaa. ³³Tamaka la'ae gumagano ne wiseno manusia putae anoa miina namangkafi Idi, agumagai'e dua ne wiseno Amaku te surugaa.

**Yesus neowa powengke-wengke'a
10:34-11:1**

³⁴ Koise kofekihiomu hatoku ini aeowa pometaa te dhunia. Ahato miina aeowa pometaa, tamaka o kampue ma'anano po-wengke-wengke'a.³⁵ Kapa'amo maiku ini aepogaati'ao amano bhe anano, ana'i hobhine bhe inano, seemie hobhine bhe ponia hobhine-no.³⁶ Tangkanomo kaewando mie sanea mie weo lambu.

³⁷ La'ae so moasi'aono inano bhe amano nalumi'u'e kaasino ne Idi, pae namantasia namangkafi kanau. La'ae moasi'aono anano mo'ane tawa hobhine nalumi'u'e kaasino ne Idi pae namantasia namangkafi kanau.³⁸ La'ae so pata tumongkuno sau salipuno^a maka namangkafi kanau, pae namantasia so Idi.³⁹ La'ae so potaami'ano inawano, namiinae inawano. Tamaka la'ae miinaeno inawa mba'inomo noangkafi Idi, tetewei namehapi dadi mpuuno.

⁴⁰ La'ae tumahimakoomu, notahimamo dua Idi; maka la'ae tumahimano Idi, notahimamo Anoa tumudu kanau.⁴¹ La'ae metahimano seemie anabii weo lambuno mba'inomo mie aitu o anabii, nae'awa ponambono anabii; la'ae metahimano mie banara mba'inomo mie aitu nobanara, naetahima ponambono mie banara.⁴² La'ae fowa'aono oe kafoho'u mahingga nasekampoho'u'a kaowu so mie mepandano kaengkoha'a ini mba'inomo mie aitu anaguhuku, kotukotu'u pae namiinaea ponambonoa."

11 Nopalusi nofohato anaguhu'ino ompulu hoduano na'a, Yesus nohunsamo liwu aitu maka nokala nofofoina'u bhe nefolele Bhihita Metaa ne liwu-liwu moma'o'ano ne itu.

**Yesus bhe Yohanes Fokadiuno
11:2-19**

Luk 7:18-35

² Weo katohongku Yohanesnofetingke dua nehabuno Kristus.³ Dadi'anomo notudu anaguhu'ino dameena ne Yesus ambado, "Hintumo bhaha so humatono peda nedhandi'aono Lahata'ala itu, kaa taeantagi dua mie sigao'ano?"⁴ Yesus notobhoosida amba-no, "Sulimoomu, fohatoaneomu Yohanes o ae nefetingkemu bhe newohamiu.⁵ Kabunto suli dofowoha, mie kalu dekala-kala, kokuli modaino donggela, kapongke dofotetingke, mie mate suli dodadi bhe mie ngkumaasi-asi defebhhihitaianda Bhihita Metaa.^b

---

^a 10:38 Ma'anano: do'unda mahingga damate.

^b 11:5 Yes 35:5-6, 61:1

⁶Dokodawua mpuu mie tapa mongahe'i kanau hampano kandidikino lalo."

⁷Dokundo kaowu anaguhu'ino Yohanes, Yesus nopusgaumo ne mie bhahi, nopolao'ao Yohanes ambanu, "Kala me'ondoomu ae gaha'a we pandaso bhalano endefi'inu? Me'ondoomu wulu ne-angko-angkono kawea bhahaa? ⁸Bhahaa kala me'ondoomu ae we pandaso bhalano? Me'ondoomu mie kopakea alusuno? Ingka mie kopakea alusuno deate weo kamali. ⁹Kaowu kala me'ondoomu ae we pandaso bhalano? Me'ondoomu seemie anabii? Ingka anoamo, bhahamoa noliu'e anoa bhe seemie anabii. ¹⁰Kapa'amo Yohanes ini nepulao'aono wambano Kitabi peda aini,

[Ambano Lahata'ala] 'Anoamo ini katuduku,
atudue nama'induluangko, naebhongkaangko
kaangka'a te wisemu.'^a

¹¹Amohatokoomu, kotu-kotu'u ne olotando manusia lumenteno ne dhunia ini miina bhe moliuno Yohanes Fokadiuno; tamaka foliuno kahobu weo Kafopahinta'ano Lahata'ala nofoliu'e kabhabla.

¹²Notanda Yohanes notiumba ta'ampa aitu, Kafopahinta'ano Lahata'ala doewangie, mewangie na'a dokopatudhu dasumaohi bukue.

¹³Kapa'amo kosasawindo anabii bhe Kitabino Musa dofofohato-anemo so kumadhadhia'ano ampa katumba'ano Yohanes. ¹⁴Maka ane tumahimae'omu, Yohanesmo ini anabii Elia so humatono itu.^b

¹⁵Ane dokotingala, beano dametingke!

¹⁶Apotooane bhe ae bhahaa mie ne dhamani aini? Andoa tapedamo kaana-ana'i we dao, dopolo'o-lo'oi bhe sabhangka'indo, ambado,

¹⁷'Ingka taetempaangkoomu ganda,^c tamaka miina luminda-omu; taelagu-laguangkoomu kapea, ingka miina moguguhuomua.'

¹⁸Kapa'amo Yohanes nohato, miina naomaa'a miina naoho'ua, ambado mie, 'Anoa maitu nopesuakie seetani.' ¹⁹Pada ana'a Anano Manusia – Idimo ini – nohato nohumaa nofoho'u, ambado mie, 'Soba ondoomu, mie kumadau-dau bhe pande foh'o'u, sabhangkando meala'ino sewa bhe mie kodhosa.' Tamaka kakotimbangino Lahata'ala notipande'ao kakotu'uno ne hasilino."

---

^a **11:10** Mal 3:1

^b **11:14** Mal 4:5

^c **11:17** Sakotu'uno: *taepuntoangkoomu suli*.

Liwu-liwu tapa marasaeano

11:20-24

Luk 10:13-15

²⁰ Pada aitu Yesus nofe'alamo liwu-liwu kaehabu'ano tanda tapa mentela, kapa'amo miina dametompa'ao dhosando bhe dadumoli ne Lahata'ala mahinggamo ne itu foliu'anomo kabhahi tanda ne-habuno. ²¹ Ambano, "Balaamo hintu liwuno Korasim! Balaamo dua hintu liwuno Betsaida! Ane endefi'ini we kotano Tirus bhe Sidon nakumadhadhia tanda-tanda tapa mentela newohamiu ini, tetewei nomponamo dadumoli ne Lahata'ala, daepake bhida bhe daetei abu te fotundo peda katandaino dososo'ao dhosando."^a ²² Tamaka amohatokoomu, nahumato Oleono Kiama, naosape kahukumuno miendo Tirus bhe Sidon bhe kahukumu so ne'awamiu. ²³ Hintu liwuno Kapernaum, kuna'emu dasumangkeko te lani? Paise, hintu da'umohoko we narakaa, kapa'amo ane endefi'ini we Sodom nakumadhadhia tanda-tanda tapa mentela newohamiu ini, tetewei liwu aitu nandumandoo'e ampa se'oleo itu.^b ²⁴ Tamaka amohatokoomu, nahumato Oleono Kiama, naosape kahukumuno miendo Sodom bhe kahukumu so ne'awamiu."

Kasali'ino Omputo Fosalamatino

11:25-30

Luk 10:21-22

²⁵ Wakutuu ana'a Yesus nosambaheamo ambano, "Notumpu laloku, Ama, Ompuno lani bhe dhunia, kapa'amo kosasawi'ae ini febunie ne mie kotimbangi bhe mie mande, tamaka fotiwohae ne mie mepandano kaengkoha'a pata kokasikolano. ²⁶ Daanumo Ama, pedamo aitu kaposahasi'anomo lalomu. ²⁷ Kosasawi'ae padamo nowa'a kana'e Amaku. Miina bhe mande'aono Anano Lahata'ala mpahinomo Amano. Miina dua bhe mande'aono Amano mpahinomo Anano, bhe kosasawindo mie ne'unda'aono Anano Lahata'ala damande'ao Amano.

²⁸ Mai'omu ne idi, hintimiui mowuleno bhe kowowo'o mobhieno, maka ama'angkoomu kalalesano lalo. ²⁹ Tongkuomu wowo'oku ma'anano angkafi pahintaku, bhe poguhuomu ne Idi, kapa'amo Idi ini netaa laloku bhe afekapanda Wutoku. Tetewei me'awaomu kalalesano lalo. ³⁰ Kapa'amo pahinta newa'aoku nomuda, wowo'o nefotongku'aoku nosape."

^a 11:21 Kotano Tirus bhe Sidon, ondo Yes psl 23; Yeh psl 26-28

^b 11:23 Sodom, ondo Kej 19:24-28

Anaguhu'ino Yesus detobhe gandum ne oleono Sabat

12:1-8

Mrk 2:23-28; Luk 6:1-5

12 Sewakutuu, ne oleono Sabat Yesus bhe anaguhu'ino dolalo weo kaampono gandum. Mba'inomo do'aho, anaguhu'ino detobhemo wunano gandum maka dohumaa. ²Dowoha amaitu, ambado miendo Farisi, “Soba ondo anaguhu'imu maitu, ingka dekangkala'imo faliano oleono Sabat.” ³Tamaka Yesus tanotobhoosi amban, “Miina'o basae'omua gaha'a nehabuno omputo Daud wakutuuno wutono bhe mangkafie do'ahomo? ⁴Ingka nopesua weo Lambuno Lahata'ala maka nohumaa roti kapopanga so Lahata'ala. Gaha'a weo tubhono agamantoomu roti ana'a o falia daomaa'e andoa, naetaa wutono naetaa mie mangkafie, mpahinomo imamu.^a ⁵Bhahaa miina dua basae'omua weo Kitabino Musa, ne oleono Sabat imamu kumahadhaano weo Lambuno Lahata'ala ingka dekangkala'i tubhono Sabat, tamaka miina dua dakoka'alaa?⁶ Amohatokoomu, ne ini nandoo lumiuno Lambuno Lahata'ala. ⁷Notibushi weo Kitabi, ‘Kapoindaloku dopomobhela-bhela'ao lalo, suano kapopangaa.’^b Ane kotu-kotu'u lumosangie'omu ma'anano wamba aini, tetewei pae mefo'alaomu mie tapa koka'ala. ⁸Anano Manusia – Idimo ini – nokokuasa dua namotantu atorano oleono Sabat.”

Yesus nefeka'osa mie ne oleono Sabat

12:9-15a

Mrk 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹Nomai'ao ne itu Yesus nopesuamo weo lambu kasambahea'ando. ¹⁰Ne itu nandoo seemie nokepe limano sembali. O mie dofreenamo ne Yesus, “Weo tubhono agamantoomu naembali bhahaa daefeka'osa mie mosaki ne oleono Sabat?” Patudhundo damo'alee. ¹¹Tamaka Yesus nopugau ne andoa amban, “Ane ibahano ne olotamiu itu nandoo bhe kodhumbano se'ulu, gaha'a ne oleono Sabat dhumbano nondawu weo ola, namafa'iane bhahaa? Ingka tetewei nahumakoe maka namolimbae? ¹²Ingka noliu'e manusia bhe dhumba. Dadi'anomo ne oleono Sabat naembali daehabu metaa'ano.” ¹³Pada ana'a nopugau ne mie mokepeno lima maitu, “Fonsoho limamu!” Mie aitu nofonsoho limano, lasao no'osa peda

^a 12:3-4 1Sam 21:1-6; Im 24:5-9

^b 12:7 Hos 6:6

limano sembalino.¹⁴ Tamaka miendo Farisi tadolimba maka dopokana-kanagau damongko Yesus. ^{15a}Gaha'a Yesus nopande'aane patudhundo makanofogampi Wutono.

**Yesus katuduno Ompu
12:15b-21**

^{15b}Dobhahi mangkafino Yesus, kosasawindo mosaki'ano nofe'ka'osada. ¹⁶No'ele'aanda sepali'a daetaatanga putae la'ae Anoa maitu. ¹⁷Aini so noko'ula'ao bhoasao nefosampeno anabii Yesaya peda aini,

¹⁸[Ambano Lahata'ala] “Ainimo katudu nepiliku,
nemoasi'aoku, neposahasi'aono laloku.
Rohiku atumei'e we lalono,
Anoamo so mefoleleno tubhono kasalamati ne
sabhaha bansano liwu.

¹⁹Anoa pae napotagalnia, pae nakumeia,
pae dua dametingkeua suahanoa ne amai kaangka'a.

²⁰Wulu tipakuno pae natumampuea,
kantalea mohawuno hende pae nameoniea.
Anoa napotaami sampe tubhono kasalamati neowano
nafotalo.

²¹Anoamo so kaposahuna'aondo sabhaha bansano liwu.”^a

Yesus bhe Beelsebul

12:22-32

*Mrk 3:20-30;
Luk 11:14-23; Luk 6:43-45*

²²Pada ana'a deowaanemo seemie nepesuakino seetani. Mie ana'a nobunto bhe nobhea. Yesus nofeka'osae sampe nembalimo nopugau bhe nofowohamo. ²³Kosasawindo mie tadomente, ambado, “Anoamo ini bhahaa nekonando sampu'ano Daud?” ²⁴Tamaka dofetingke amaitu, miendo Farisi dopugaumo ambado, “Kaembali'a-no mie aini nefolimba seetani hampano nopake kuasano Beelsebul, Kafeompu'ando seetani.” ²⁵Yesus nopande'aane fekikhindo lasao nopugau ne andoa ambano, “Ane se'onu kakolaki'a pae nase'ise tamaka sadhia nopoewa-ewangi tetewei nabinasa; pedamo dua aitu ane se'onu liwu tawa se'onu polambu pae dase'ise tamaka sadhia dapogiha-giha pae dua naentaraa. ²⁶Dadi'anomo ane Kafeompu'ando seetani naefolimba seetani, ingka miinamo

---

^a 12:18-21 Yes 42:1-4

nase'ise, noewangimo wutono. Nada amai naentara dua kafo-pahinta'ano seetani na'a? ²⁷Ambamiu aefolimba seetani apake kuasano Beelsebul. Ane peda ana'a anaguhul'imiua depake kuasa ae defolimba seetania? Dadi'anomo nehabundo maitu katandainomo ka'alano fekihimu. ²⁸Tamaka ane aefolimba seetani apake kuasa-no Rohino Lahata'ala, sakotu'uno nohatokoomou Kafopahinta'a-no Lahata'ala.

²⁹Ane damesuaki lambuno seemie mo'osa maka dasumaohi buku kanandoono, tabeano datumapu kadeki kolambuno na'a. Mada aitu kane'omo naembali darumampasi kanandoono. ³⁰La'ae tapa pobhai-no bhe Idi noewangi kanau; la'ae tapa humamba kanau taefohompu mie, mie aitu mehabuno pogasa-gasa'ando mie. ³¹Dadi'anomo amohatokoomu: kosasawi'ae dhosa bhe ka'umbu ne manusia nati'amponi, tamaka ka'umbu ne Rohino Lahata'ala pae nati'amponia. ³²Ane o mie nopahampugau noewangi Anano Manusia nati'amponi; tamaka ane dopahampugau doewangi Rohino Lahata'ala pae nati'amponia, naetaa te dhunia ini, naetaa we suli'a."

Pu'uno sau bhe bhakeno

12:33-37

Luk 6:43-45

³³"Ane dopoindalo dae'awa bhakeno sau metaa'ano, tabeano netaa dua pu'uno. Ane miina naetaa pu'uno, bhakeno miina dua naetaa. Kapa'amo sau dopande'aane ne bhakeno. ³⁴Hintimiu ini sampu'ano ule modai! Nada dua amai nefolimbaomu pugau metaa, sangi'anomo wutomiu mie modai? Kapa'amo lumimbano ne wiwi, nomai'ao ne kamponono totono lalo. ³⁵Mie metaa nefolimba metaa'ano mai'ao ne kampebuni'ano lalo metaa'ano. Pedamo dua aitu mie modai nefolimba modai'ano mai'ao ne kampebuni'ano lalo modai'ano. ³⁶Amohatokoomu: sabhaha pugau tapa kofahalaa dapowiseane wuto nahumato Oleono Kiama. ³⁷Kapa'amo wakutuu ana'a namokantibhako bhaha'i namo'alako Lahata'ala, neatemo ne pugaumu."

Tandano anabii Yunus

12:38-42

Mrk 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸Wakutuu aitu dopugaumo seemie hodua pande Kitabi bhe miendo Farisi ne Yesus, "Guru, gao mani taoha mehabu kainsami tanda tapa mentela." ³⁹Yesus tanotobhoosi ambanu, "Mie dhama-ni aini dodai diundo bhe miina daeangka, gaha'aitu desalo se'ise

tanda. Tamaka paise dama'anda, ampamo kaowu tandano kumadhadhiano ne anabii Yunus.^a Kapa'amo peda anabii Yunus neate weo handano kenta bhalano tolu oleo tolu alo, nadamo dua aitu Anano Manusia naeate we lalono wite tolu oleo tolu alo.^a Nahumato Oleono Kiama, miendo Niniwe dasiwanu-wanu'a bhe mie dhamani aini maka damo'alada. Kapa'amo miendo Niniwe dofetingke kaowu bhihita neowano anabii Yunus, dofetompa'aomo dhosando bhe dodoli ne Lahata'ala. Sakotu'uno humatono ini noliu'e anabii Yunus.^a

^a Nahumato Oleono Kiama, omputo hobhine mai'aono we liwuno Sheba nasiwanu'a bhe mie dhamani aini maka namo'alada. Kapa'amo omputo hobhine aini nomai'ao we tompano dhunia nametingke kafoina'u kotimbangino omputo Salomo. Sakotu'uno humatono ini noliu'e omputo Salomo.”^b

Seetani nosuli kundo

12:43-45

Luk 11:24-26

^a “Ane seetani nolimba nomai'ao ne manusia, tanolilimo ne wite pandaso ne'ondofi kafeolu'ano tamaka miina nae'awaa. ^a Dadi'amo amban, ‘Naetaa asumuli we lambu kahunsa'aku.’ Nohato gaha'a lambu ana'a miina nakomiea, nonggela bhe notifosintuwu. ^a Pada ana'a nosulikimo sabhangkano dopipitu maka dopesua deate ne itu. Seetani bhaino maitu dofoliu'e dua kadaindo. Pandapandano mie aitu dhulu kadaha bhe pakatandano. Nadamo dua ana'a so kumadhadhia'ano ne mie modaino dhamani aini.”

Yesus bhe bhahitie'ino

12:46-50

Mrk 3:31-35; Luk 8:19-21

^a Tangasano Yesus nopugau ne mie bhahi maitu, dohatomo inano bhe bhahitie'ino. Andoa deehe-ehe we simbali, gaondo damo'awaane. ^a Nofohatoemo seemie amban, “Guru, inamu bhe bhahitie'imu deehe-ehemo we simbali, gaondo dapo'awaangko.” ^a Tamaka Yesus tanotobhoosi mie ana'a amban, “La'ae gaha'a inaku? La'ae bhahitie'iku?” ^a Pada ana'a nosusumo anaguhu'ino bhe nopugau amban, “Aini'adamo inaku bhe bhahitie'iku. ^a Kapa'amo la'ae mangkafino kapoindalono Amaku te surugaa, anoamo bhahitiek mo'anee, anoamo bhahitiek hobhine, anoamo dua inaku.”

^a 12:40-41 Yun 1:17, 3:1-10

^b 12:42 1Raj 10:1-10; 2Taw 9:1-12

Kapalendano mie me'ewino wine

13:1-23

Mrk 4:1-20; Luk 8:4-15

13 Ne oleo ana'a Yesus nolimba we simbalino lambu maka nokala nengkoha we wiwino te'i. ²Mie bhahi dopohato-hatomo toha dolibu-libue, sampe nosawimo ne bhangka maka nengkoha. Mie bhahi tadeehe-ehe te wite. ³Nobhahi kafoina'uno Yesus nepakeanda kapalenda. Ambano, "Nandoo seemie mekaampono nokala ne'ewi wine. ⁴Tangasano ne'ewi, nandoo wine mondawu'ano ne kaangka'a. Gaha'a dohatomo ka'uhu lumola, dopadae dohumaa'e. ⁵Nandoo dua mondawu'ano ne kamo'ali, witeni miina naokapaa. Wine aitu nopikitumbu mba'inomo nonifi witeni. ⁶Tamaka hato nopana oleo, tumbuno noleleumo maka nomate mba'inomo pahakano miina nakumamaa. ⁷Nandoo dua wine mondawu'ano we wuntano kahoku kokihi. Kahoku aitu nodhulu kabhala, maka no'onti'i kantisa na'a ampa nomate. ⁸Sigao'ano nondawu ne wite menowu, sampe nokobhake. Bhakeno nandoo mo'ono onu sewili, nandoo nomo fulu, nandoo dua tolu fulu onu. ⁹Ane dokotingala beano dametingke."

¹⁰Pada aitu domaimo anaguhu'ino, dofeneae ambado, "Noafa gaha'a ingka fofoina'u'ao mepake kapalenda?" ¹¹Notobhoosimo Yesus ambanu, "Hintimi nowa'angkoomu kadawu Lahata'ala pande'aane-moomu rahasiano Kafopahinta'ano, tamaka mie sigao'ano miina. ¹²Kapa'amo kokanandoono datumubhahiane ampa napontalabhi-labhi, tamaka tapa kokanandoono, o ae maka dua kanandoono damadae damala'ie. ¹³Pedamo ana'a kaepake'aku kapalenda ne andoa, hampano mahingga da'umondo paise dakoniwoha, mahingga dametingke paise dakonilosangi. ¹⁴Aini nopolosahataamo bhe nekosuaha'aono anabii Yesaya peda aini,

'Hintimi safeti-fetingke tamaka pae melosangieomu,
sawoha-woha tamaka pae konipande'ao'omua.

¹⁵Kapa'amo totono lalondo mie andoa ininofekontumo,
tingalando nopo'opimo, matando nopolomo.
Kanandoo'ano peda ana'a keana dofowoha'ao
matando,
keana dofofetingke'ao tingalando,
keana dua dolosangi'ao totono lalondo,
bhaha sala dodoli se idi maka ameka'osada.'^a

---

^a 13:14-15 Yes 6:9-10

¹⁶Tamaka kakodawuamiu, matamiunofowoha, tingalamiu no-fofetingke. ¹⁷Amohatokoomu, kotu-kotu'u dobhahi anabii bhe mie lumebe endefi'ini, gaondo damoha newohamiu aitu, tamaka miina daohaea; gaondo dametingke nefetingkemiu aitu tamaka miina dametingkeea.

¹⁸Dadi'anomo fetingkeomu ma'anano kapalenda me'ewino wine sa'ituini. ¹⁹Kotika mie metingkeno bhoasao Kafopahinta'ano Lahata'ala tamaka miina nalumosangiea, nomai'ie Kafeompu'ando see-tani norampasi bhoasao kane'o ne'ewi weo totono lalondo maitu. Aitumo ma'anano wine mondawu'ano ne kaangka'a. ²⁰Wine ne'ewi ne kamo'ali, ma'anano mie metingkeno bhoasaono Lahata'ala, lasao dotahimae bhe do'ia'ane. ²¹Ampamo kaowu bhoasao aitu miina nakopahakaa weo totono lalondo sampe miina natumahaa. Sade'awa kasabhano tawa kakadee-dee mba'inomo doangkafi bhoasao maitu, lasao dohunsa kaparasaeanndo. ²²Wine mondawu'ano weo kahoku kokihi, ma'anano mie metingkeno bhoasaono Lahata'ala, tamaka nobhahi dofekihhi so kadadi'ando bhe nobhohe-bhohe'ida kahangkaeano dhunia. Kosasawi'ae na'a nopesua weo totono lalondo no'ont'i bhoasaono Lahata'ala sampe miina nakohasilia. ²³Wine mondawu'ano ne wite menowu, ma'anano mie metingkeno bhoasaono Lahata'ala bhe dolosangie. Dadi'anomo nokobhake, nandoo mo'ono lento'a, nandoo nomo fulu lento'a, nandoo dua tolu fulu lento'a hasilino."

Kapalendano dana ne wuntano gandum 13:24-30

²⁴Yesus nefohatoandamo dua kapalenda sigao'ano. Ambano, "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo seemie me'ewino wine metaa te kaampono. ²⁵Gaha'a sealo, tangasano dodo mie, nomaimo kaewano lasao ne'ewiane dana ne olotano gandum na'a maka nokala. ²⁶Hato notumbu bhe nokowunamo gandum na'a, noti-wohamo dua dana sa'ituini. ²⁷Bhatuano lasao domai ne kafeompu'ando, ambado, 'Waompu, ingka wine metaa ne'ewimu te kaampo, tamaka nomai'ao ne amai bhahaa dana tatua?' ²⁸Ambano kafeompu'ando, 'Kahadhaano kaewa itua.' Ambado dua bhatua na'a, 'Bhahaa gaomu tabunatiemo dana maitu?'

²⁹Tamaka ambano kafeompu'ando, 'Koise, kapa'amo ane buntie'omu dana itu, kunanomo gandum natibunati dua. ³⁰Hunsa'anomo kohaahonda'ae da'umende ampa metobhe'a. Nahumato metobhe'a,

amugau'aomo ne tumobheno, "Fo'onusuomu kadeki dana itu, obho-obhoe'omu maka tawue'omu. Mada aitu fo'onusuomu gandum weo lambu kaentei'ano otiku." "

Kapalendano onuno wonoita bhe ragi

13:31-35   Mrk 4:30-34; Luk 13:18-21

³¹ Pada ana'a nefohatoandamo dua kapalenda sigao'ano, amba-no, "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo dua onuno sau wonoita se'onu^a noalae seemie maka nohoo'e te kaampono. ³² Onuno sau wonoita ini foliuno kahobu ne olotano sabhaha wine, tamaka ane notumbu kaowu, no'ende noliuda sabhaha kantisa. Nembali pu'u-no sau bhalano, sampe ka'ahi lumola domai dofekaufe ne ha'ano".

³³ Nosunsumiane dua kapalenda aini. "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo ragi nealano seemie hobbine mbali kaefo'ende'ano roti. Ragi aini nokunsaloe bhe tariguno fato fulu baa ampa no'ende kosasawi'ae."

³⁴ Yesus nofohatoanda kosasawi'ae na'a ne mie bhahi, nepake-anda kapalenda. Anoa miina sepali'a namoina'uda ane miina nae-palendaanda. ³⁵ Aini mbali noko'ula'ao bhoasaono Lahata'ala nefosampeno anabii,

"Abhoka wambaku aepalenda,
amohatoanda tifebuni'ano mpini pakatandano
dhunia."^b

Ma'anano kapalendano dana ne olotano gandum

13:36-43

³⁶ Pada ana'a Yesus nohunsamo mie bhahi, nopesuamo weo lambu. Domaimo anaguhu'ino maka ambado, "Fohato kainsami ma'anano kapalendano dana te kaampo sa'ituini." ³⁷ Notobhoosidamo amba-no, "Mie me'ewino wine metaa, ma'anano Anano Manusia – Idimo ini. ³⁸ Kaampono, ma'anano dhunia ini. Wine metaa, ma'anano umatino Kafopahinta'ano Lahata'ala; dana nokoma'ana'ao mie tumaino ne Kafeompu'ando seetani. ³⁹ Kaewa me'ewino dana, ma'anano Kafeompu'ando seetani. Tempono metobhe'a nokoma'ana'ao kafetompaino dhamani bhe tumobheno na'a o mala'ekati. ⁴⁰ Peda dana dofo'onue maka dotawue ne efi, namedamo dua na'a nahumato

^a 13:31 Onuno sau wonoita, sakotu'uno: *onuno sawi*.

^b 13:35 Mzm 78:2

kafetompaino dhamani. ⁴¹ Anano Manusia natumudu mala'ekati-no damo'onu sabhaha miemekakodhosano manusia bhaindo bhe mie humabu modaino weo Kafopahinta'ano. ⁴² Kosasawindo na'a da'umohofida weo efino narakaa; ne na'a ta'o kangko'ae bhe ku'ino wangka. ⁴³ Wakutuu ana'a mie mongkilo dakotilanga nada oleo weo Kafopahinta'ano Amando. Ane dokotingala, beano dametingke!"

**Kapalendano arataa tikantanono bhe muntia mo'ali
13:44-46**

⁴⁴ "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo dua arataa tikantanono te kaampo. Gaha'a nandoo seemie umawae, maka suli nokantanoe. Ka'osano ka'iano nokalamo noasopi kosasawi'ae kanandoono maka no'oli kaampo ana'a.

⁴⁵ Pedamo dua ana'a, Kafopahinta'ano Lahata'ala peda seemie daga me'ondofino muntia mokesa. ⁴⁶ Nopo'awa'ao kaowu muntia foliuno kakesa bhe ka'ali, nokalamo noasopi kosasawi'ae ka-hangkaeano maka nosuli no'oli muntia na'a."

**Kapalendano puka
13:47-52**

⁴⁷ "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo dua puka nelabu we te'i, notikaiane sabhaha kenta. ⁴⁸ Kentano notahusu, domaimo mie dohelae te ka'oti'a maka dengkoha dofepili kenta na'a. Metaa'ano dotei'e weo kaentei'a, tapa metaa'ano do'ohofie. ⁴⁹ Namedamo ana'a nahumato kafetompaino dhamani; mala'ekati damai da-pogaati'ao mie modai bhe mie metaa. ⁵⁰ Mie modai da'umohofida weo efino narakaa, ne na'a ta'o kangko'ae bhe ku'ino wangka."

⁵¹ Nofeenamo Yesus ambano, "Losangie'omu bhahaa kosasawi'ae ini?" Anaguhu'ino dotobhoosi ambado, "Uumbe." ⁵² Ambano toha Yesus, "Dadi'anomo kotika pande Kitabi metahimano kafoina'uno Kafopahinta'ano Lahata'ala, tapedamo kolambuno molimbano ka-hangkaeano mai'ao ne kaentei'ano, nabu'ou nangkodau."

Yesus dobansie we Nasaret

13:53-58

Mrk 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Nopalusi nofohatoanda sabhaha kapalenda na'a, Yesus no-kalamo. ⁵⁴ Sahatono we liwu kamai'ao'ano, nofofoina'umo weo lambu kasambahea'a. O mie tadomena bhe dopugau ambado, "Nomaiane ne amai bhahaa sabhaha kapande bhe kuasano nehabu

giu timente'aono maitu? ⁵⁵Ingka anoa ini anano tuka. Inano ingka Maria bhe bhahitie'ino ndo Yakobus, Yusuf, Simon bhe Yudas. ⁵⁶Ingka bhahitie'ino hobbine deate dua bhe intaodiomu. Kaowu ne amai noalae sabhaha kapande bhe kuasano maitu?" ⁵⁷Mie andoa na'a nondidiki lalondo sampe dokiidoemo. Gaha'a nopugau-mo Yesus ne andoa maitu ambano, "Seemie anabii dofosibhalae ne amai liwu. Ampamo kaowu ne liwu kamai'ao'ano bhe ne lambuno wutono miina damosibhalaea." ⁵⁸Dadi'anomo Yesus miina nabahia nehabu giu timente'aono ne itu, mba'inomo miina damarasaea'a.

Kamate'ano Yohanes Fokadiuno

14:1-12

Mrk 6:14-29; Luk 9:7-9

14 Wakutuu ana'a Herodes, kolaki we kadieno Galilea, no-fetingke dua bhihitano Yesus. ²Dadi'anomo nopugaumo ne mie'ino ambano, "Mie aini tetewei Yohanes Fokadiuno. Anoa suli nodadi, kakokuusa'anomo nehabu giu timente'aono." ³Kapa'amo Herodes padamonofotudu dohako Yohanes, dokatapue maka dotohongkue. Katitohongku'ano mba'inomo parakarano Herodias, mieno lambuno Filipus, nealano Herodes. Gaha'aitumo Filipus ini dosibhahitie bhe Herodes. ⁴Yohanes nefe'ulaiane ambano, "Ingka o falia mala Herodias so mieno lambumua." ⁵Herodes gaono namongko Yohanes, tamaka note'i mie bhahi, kapa'amo Yohanes doabchie seemie anabii.

⁶Se'oleo kolaki Herodes nehabu hame-hame nofe'ulai oleo kalente'ano. Ne hame ana'a kalambeno Herodias nolinda ne wisendo humatono. Herodes no'ia sepali'a nowoha lindano. ⁷Ka'osano ka'ia-no Herodes nopolandi bhe nofemata ne kalambe ana'a ambano, "O ae maka dua so nesalomu, tetewei ama'angkoe." ⁸Mba'inomo kawudhuno inano, kalambe ana'a nopugau ambano, "Wa'a kanau fotuno Yohanes Fokadiuno, datumei'e ne tala; amalaemo dua aitu." ⁹Kolaki Herodes nopea lalono, tamaka hampano padamo nofemata ne wisendo humatono, nofopahintangimo tetewei da-ma'ane. ¹⁰Netudumo mie dotompe wu'uno Yohanes we kato-hongku. ¹¹Pada aitu fotuno Yohanes dowowo'oemo dotei'e ne tala maka dowa'ane kalambe na'a. Pada notahimae, nowa'anemo ina-no. ¹²Dofetingke peda na'a domaimo anaguhu'ino Yohanes doala maeatino maka dokobuhue. Pada dokobuhue dokalamo dofo-hatoane Yesus.

Yesus nepakande mie dolima hewu

14:13-21

Mrk 6:30-44;
Luk 9:10-17; Yoh 6:1-13

¹³Nofetingke bhihita peda na'a, Yesus nogampimo nosawi ne bhangka, patudhuno nakumala we molino'ano namoisa. Sadofetingke peda aitu, mie bhahi domai'ao ne sabhaha liwu doangkafie doangka wite. ¹⁴Hato nosede, Yesus nowohamo mie bhahi maitu. Anoa nobhelaanda lalo sampe mie mosakino nofe-ka'osada.

¹⁵Noma'o kaowu naohondo oleo, domai'iemo anaguhu'ino bhe dopugau ambado, "Ingka nosoomo oleoa. Nolino sepali'a ne ini. Naetaamo tumududa dasumuli mie bhahi ini, neanomo naembali dae'oli otindo ne koliwu'ano." ¹⁶Tamaka Yesus tanopugau, "Koemo dokalaa, hintimiu so makandedaa." ¹⁷Ambado, "Ndumandoo'ano ne ini ingka roti kaowu lima onu bhe kentano haa ulu." ¹⁸Ambano toha Yesus, "Owa kana'eomu." ¹⁹Pada ana'a mie bhahi notududamo daengkoha ne kahoku. Dengkoha kaowu, noalamo roti lima onuno bhe kenta haa uluno na'a, nototohana te lani nefoampe katumpuno lalo ne Lahata'ala maka nobhebhehae. Pada ana'a nowa'andae anaguhu'ino dodawu-dawuandae mie bhahi maitu. ²⁰Kosasawindo dohumaa ampa dowe'i. Pada dohumaa dofo'onu kabhila'ando, nopoно ompulu haa kalangka. ²¹Momaano, mo'anе kaowu dolima hewu, miina datilentua hobhine bhe ana'i.

Yesus nekala-kala te wawono oe

14:22-33

Mrk 6:45-52; Yoh 6:16-21

²²Pada ana'a Yesus notudumo anaguhu'ino dasumawi ne bhangka dama'indulu we sewetano, mie bhahi notududamo dua dasumuli.

²³Dokala kaowu mie bhahi, Yesusnofonimo te kabhawo nosamba-hea nomoisa. Nohondo oleo, sadaa-daa'e ne itu nomoisa. ²⁴Bhangka ndo anaguhu'ino nohatomo we wuntano ndalo, nohambi-hambi-ta'iane ewo mba'inomo desumpu kawea. ²⁵Hambi-hambi tolu mata kohondo'a Yesus nomai'idamo nekala-kala te wawono oe.

²⁶Dowohae nekala-kala te wawono oe, anaguhu'ino dotikenda sepali'a, ambado, "Aitu kahanda!" sampe dokei mpodea'ao kate'i.

²⁷Tamaka Yesus lasao nopupgauanda, "Fekatangka lalomiu, o Idi inia, koise mote'iomua!" ²⁸Notobhoosimo Petrus, ambano, "Waompu, ane kotu-kotu'u o Hintu, tudu kanau amai'iko aekala-kala dua te

wawono oe.”²⁹ Ambano Yesus, “Maimo padaa!” Dadi'anomo Petrus nosampumo nomai'ao ne bhangka maka nokala te wawono oe napo'awa'ao Yesus.³⁰ Tamaka nowoha kaowu ka'osano kawea note'imo, maka notondumo uluno seendai-seendai sampe nokei, “Ompu, tulumi kanau!”³¹ Yesus lasaonofonsoho limano maka nointahae bhe nopugau ambano, “Kakuhano kaparasaeamu gaha'a! Noafa nopoibhaha'ao lalomu?”³² Pada ana'a dofonomo weo bhangka, gaha'a kawea notiehemmo.³³ Mie weo bhangka dotaohao sombado bhe dopugau, “Kotu-kotu'u Hintu ini Anano Lahata'ala.”

Yesus nefeka'osa mie mosakino we Genesaret

14:34-36

Mrk 6:53-56

³⁴ Dohato we sewetano, dosedemo we liwuno Genesaret.³⁵ Sadopande'aane mieno liwu putae humatono ini Yesus, dopofolefolelemo koseka'ewa'ae kadie aitu. Kosasawindo mie mosakino doowa'idamo ne Yesus.³⁶ Andoa desalo na'umunda'aanda dadumingku dhubano, mahingga dhambe-dhambeno kaowu. Kosasawindo dumingkue do'osamo.

Pahintano Lahata'ala bhe adhatino miendo Yahudi

15:1-20

Mrk 7:1-23

15 Pada ana'a dohatomo miendo Farisi bhe pande-pande Kitabi mai'aono we Yerusalem. Andoa domai ne Yesus bhe dofeena ambado,² “Noafa gaha'a anaguhu'imu maitu dokangkala'i adhatino awua'intoomu, ingka tadohumamaamo miina daewanua pedatorano agamantoomu?”³ Tamaka Yesus tanotobhoosida ambano, “Noafa ingka hintimiu dua kangkala'iomu pahintano Lahata'ala maka fosibhalaomu adhatino awua'imiu?⁴ Kapa'amo Lahata'ala nokowamba, ‘Fosibhalae inamu bhe amamu; mie me'awutino inano bhe amano tabeano damekamatee.’^a⁵ Tamaka ambamiu peda aini: ane o mie nopugau ne inano bhe ne amano ‘Kanandooku so atumanggo'ao hintimiu, nembalimo kapopanga so Lahata'ala’,⁶ maka mie aitu paemo naoafaa ane paemo namosibhala inano bhe amano. Peda kaowu ana'a ingka pisakie'omu bhoasaono Lahata'ala maka fosibhala adhatimiu wutomiu.⁷ Mie mehaa'ulano! Nokotu'umo nekosuaha'aono anabii Yesaya nopolao'ao hintimiu,

⁸ ‘Mie andoa ini dosombai kanau kaowu ne wiwindo, tamaka totono lalondo nokodo'o bhe Idi.

^a 15:4 Kel 20:12, 21:17; Im 20:9; Ul 5:16

⁹ Miina nako'ulu'a dosombai kanau,
kapa'amo kafoina'u nefoguhu'aondo pahintano
manusia.' ”^a

¹⁰ Pada ana'a Yesus nosali'i mie bhahi maitu maka nofohatoda amban, ¹¹“Fetingke bhe tandai'eomu! Suano mesua'ano ne wobhano manusia fofekaharamuno, tamaka lumimba'ano ne wobhano aitu'aemo fofekaharamuno.” ¹²Kaowu domai'iemo anaguhu'ino maka dofeena ambado, “Pande'aane bhahaa wambamu sa'ituinia nolea'ane lalondo miendo Farisi?” ¹³Yesus tanotobhoosida amban, “Kotika kantisa tapa netisano Amaku te surugaa, tetewei damadae dabunatie. ¹⁴Koemo heruandaomua. Andoa itu kabunto metondano dua kabunto. Ane kabunto netonda kabunto, kohoduan-do tetewei daondawu weo ola.”

¹⁵ Nopugaumo Petrus, amban, “Fohato kainsamie ma'anano kapalenda sa'ituini.” ¹⁶Ambano Yesus, “Gaha'a miina dua lumosangie'omua? ¹⁷Miina mande'aaneomua gaha'a sabhaha mesua'ano ne wobhano manusia nosampu we handa maka do'ohoe ne dhamba? ¹⁸Tamaka lumimba'ano ne wobha nomai'ao we totono lalo, aitu'aemo fofekaharamuno. ¹⁹Kapa'amo nomai'ao we totono lalo nolimba sabhaha fekihi modai, dofopongko, domonsule, dopokawite-wite, dosibu, degau-gau bhe dofo'umbu. ²⁰Medandomo na'a fofekaharamuno. Tamaka dohumaa'ao lima pata nefewaniu, miina nafofekaharamua.”

Seemie hobhine miendo Kanaan noparasaea

15:21-28

Mrk 7:24-30

²¹ Pada peda na'a Yesus nokalamo, nogampi we kadieno Tirus bhe Sidon. ²²Ne itu nomaimo hobhine miendo Kanaan suano miendo Yahudi meateno ne itu bhe nokei amban, “Mobhela kanau lalo, Ompu sampu'ano Daud, anaku hobhine nopesuakie seetani nokadee-deemo sepali'a.” ²³Tamaka Yesus miina sepali'a natumobhoosia. Dadi'anomo domaimo anaguhu'ino desalo ambado, “Tuduemo nakumala, ingka nofoangkafi kansuhu bhe nopolakei-kei.” ²⁴Ambano Yesus, “Idi ini dotudu kanau a'umondofi kaowu umatinio Israel kolilinono, andoa maitu tapeda'idamo dhumba miinae'ano.” ²⁵Tamaka hobhine ana'a noma'otie, notaohao sombanu ne Yesus bhe nopugau, “Waompu, tulumi kanau.” ²⁶Yesus

---

^a 15:8-9 Yes 29:13

tanotobhoosi ambano, “Ingka pae namantasia daeala rotindo ana'i maka da'umohoane da'u.”²⁷ Ambano dua hobhine aitu, “Anoamo na'a Waompu, ampamo kaowu da'u peda insaodi ini nohumaa dua kapondawu mai'aono ne medhano ompuno.”²⁸ Yesus notobhoosi ambano, “Wa'ina, nobhala mpuu kaparasaeeamu, dadi'ano-mo nokadhadhia'o toha peda kapoindalomu itu.” Gaha'a anano lasao dua no'osa.

**Dobhahi mie mosakino nefeka'osano Yesus
15:29-31**

²⁹ Nohunsa kaowu kadie aitu, Yesus nosohakimo wiwino te'ino Galilea makanofoni nengkoha-ngkoha te kabhwado.³⁰ Gaha'a mie bhahi dosipumpumo toha domai'ie bhe deowa'iane mie kalu, kakempa, kabunto, bhea bhe nobhahi dua mosakino sigao'ano. Andoa maitu doowada ne wiseno Yesus maka kosasawindo no-feka'osada.³¹ Mie bhahi maitu tadowente dowoha bhea nopugau, kakempa no'osa, kalu nekala-kala, bhe kabunto nofowoha. Dadi'ano-mo kosasawindo dopudhimo Lahata'alando miendo Israel.

**Yesus nepakande mie dofato hewu
15:32-39**

Mrk 8:1-10

³² Yesus nosali'imo anaguhu'ino maka nopugau ambano, “Nobhelaanda laloku mie bhahi inia. Tolu oleomo dopobhai kanau bhe miinamo dako'otia. Akiido dasumuli'ao kulino handado bhahaa dokamposola we sala.”³³ Ambado anaguhu'ino, “Nada amai dae'awa roti ne kalino aini so damakande'ao mie bhahi peda aini ampa daowe'i?”³⁴ Ambano Yesus, “Fee onu gaha'a rotimiua?” Ambado, “Fitu onu bhe nandoo dua kakenta-kenta mohobu.”³⁵ Pada nofeena, Yesus notudumo mie bhahi maitu dengkoha ne wite.³⁶ Pada ana'a noalamo roti fitu onuno na'a bhe kakenta-kentano, nefoampe katumpuno lalo ne Lahata'ala, nobhebhehae maka nowa'andae anaguhu'ino dodawu-dawuandae mie bhahi.³⁷ Kosasawindo na'a dohumaa ampa dowe'i. Pada dohumaa kabhila'ando dofo'onue nopoно fitu kalangka.³⁸ Mie momaano, mo'ane kaowu dofato hewu miina datilentua hobhine bhe ana'i.³⁹ Pada peda na'a Yesus notudumo mie bhahi maitu dasumuli. Anoa nosawi ne bhangka maka nopolimba we kadieno Magadan.

Miendo Farisi bhe Saduki desalo tanda tapa mentela

16:1-4

Mrk 8:11-13; Luk 12:54-56

16 Sewakutuu dohatomo miendo Farisi bhe Saduki patudhundo damanso'alai Yesus. Andoa desalo namotiwohaanda tanda tapa mentela, so katandaino kuasano Yesus nomai'ao ne Lahata'ala. ²Tamaka Yesus tanotobhoosida amban, "Ane ma'oleo nodedea lani, ambamiu ingka naombena toha oleo naewine. ³Ane hangkowine lani nodea lalo mohawu, ambamiu nako'use bhe nakokawea. Tanda-tanda te lani pande'aaneomu ma'anakie'omu, tamaka tanda-tanda kumadhadhiano ne dhamani aini miina. ⁴Mie dhamani aini nodai diundo bhe miina daeangka, gaha'aitu desalo se'ise tanda. Tamaka paise dama'anda, ampamo kaowu tandano anabii Yunus." Pada nopugau peda ana'a, Yesus nohunsadamo.

Ragindo miendo Farisi bhe Saduki

16:5-12

Mrk 8:14-21

⁵Pada aitu anaguhu'ino Yesus dohatomo we sewetano te'i, gaha'a dolimpu dewowo'o roti. ⁶Nopugaumo Yesus, "Kodhagaomu bhe pos'i'ondoomu ne ragindo miendo Farisi bhe Saduki." ⁷Dofetingke peda na'a dopugaumo sapada-pada andoa, "Kapugau'ano peda ana'a mba'inomo miina daewowo'oomu roti." ⁸Yesus no-pande'aane nepuga-pugau'aondo maka amban, "Kakuhano kparasaeamiu! Noafa gaha'a puga-pugau'aomu miina bhe rotia? ⁹Gaha'a miina'o dua lumosangie'omua? Miina me'ulai'eomua lima onu roti apakandeandae dolima hewu mie, fee kalangka gaha'a kabhila'ando nefo'onumi? ¹⁰Pedamo dua aitu roti fitu onu apakandeandae dofato hewu mie, bhahaa fee kalangka kabhila'ando nefo'onumi? ¹¹Noafa'ao dua miina lumosangie'omua, ingka suano roti patudhuku sa'ituini. Kodhagaomu bhe pos'i'ondoomu ne ragindo miendo Farisi bhe Saduki!" ¹²Pada ana'a kane'omo dolosangie patudhuno Yesus, gaha'a suano ragi kaefo'ende'a rotia, tamaka daposi'ondo ne kafoina'uno miendo Farisi bhe Saduki.

Petrus no'akui putae Yesus o Mesias

16:13-20

Mrk 8:27; Luk 9:18-21

¹³Nohato kaowu we kadieno Kaisarea Filipi, Yesus nofeenamo ne anaguhu'ino amban, "Ambado mie, la'ae gaha'a Anano Manusia – Idi ini?" ¹⁴Ambado, "Nandoo mugauno Hintu Yohanes Fokadiuno,

nandoo mugauno Hintu anabii Elia, tamaka nandoo dua mugauno anabii Yeremia tawa seemie anabii sigao'ano.”¹⁵ Yesus nofeenadamо, “Ane ambamiu, la'ae gaha'a Idi ini?”¹⁶ Notobhoosimo Simon Petrus ambanо, “Hintumo Mesias, Omputo Fosalamatino, Anano Lahata'ala dumadino suhue dhamani.”¹⁷ Ambano Yesus, “Kodawua sepali'a Simon anano Yunus, kapa'amo suano manusia mohatoangkoe, tamaka Amaku te surugaa.¹⁸ Amohatoko, hintumo Petrus ma'anano nea aini o kontu dempa, maka te wawono dempa aini amoehе umatiku. Mahingga kuasano mate pae natumaloea.¹⁹ Hintu ama'angko kunsino Kafopahinta'ano Lahata'ala. O ae so ne'ele'aomu we dhunia ini, tokamo dua noti'ele'aо te surugaa. O ae so ne'unda'aomu we dhunia ini, tokamo dua noti'unda'aо te surugaa.”²⁰ Pada nopugau peda na'a no'ele'aandamo anaguhu'inoa daekapukapuna ne la'ae maka dua putae anoa maitu Mesias, Omputo Fosalamatino.

Yesus nofofohato'ao kakadee-dee so nenamisino

16:21-28

Mrk 8:31-9:1; Luk 9:22-27

²¹ Notandamo wakutuu ana'a Yesus nofohatomo anaguhu'ino mentalea-mentalea, putae Anoa tetewei nakumala we Yerusalem. Ne itu naobhahi nae'awa kakadee-dee mai'ao ne kamungkula'i, neangka'indo imamu bhe pande-pande Kitabi. Andoa damongkoe, tamaka ne katolu oleono namanu namai'ao ne mate.²² Nofetingke peda na'a Petrus nohelamo Yesus ne sohihino maka notangahie ambanо, “Paise, Ompu. Sio-siomo Lahata'ala pae sepali'a namolapasako ne balaa ana'a. Pae sepali'a nakumadhadhia.”²³ Yesus nodolimo maka nopugau ne Petrus, “Gampi hintu seetani! Hintu onto-ontomi kanau, kapa'amo fekihimo suano fekihino Lahata'ala, tamaka fekihino manusia.”

²⁴ Pada peda maitu Yesus nopugau ne anaguhu'ino, “La'ae maka so mangkafi kanau tabeano nahumunsa kafaraluuno wutono, natumongku sau salipuno ma'anano do'unda mahingga damate, maka namangkafi kanau.²⁵ La'ae so potaami'aono inawano, namiinae inawano. Tamaka la'ae miinaeno inawa mba'inomo noangkafi Idi, tetewei namehapi dadi mpuuno.²⁶ O ae fahalaano seemie manusia nae'awa kosasawi'ae kahangkaeano dhunia ini tamaka namiinae inawano? Nalumoliane ae bhahaa inawano maitu?²⁷ Kapa'amo namada kaowu Anano Manusia namai weo kakalabhiano Amano dapoangka'aane mala'ekatino. Wakutuu ana'a

nama'andamo [kabarakati tawa kahukumu] ne manusia seemie-seemie naposahataa bhe habuno.²⁸ Amohatokoomu, kotu-kotu'u ne olotando mie meehe-eheno aitu nandoo so pata'o mateno, ane pae daoha kadeki Anano Manusia namai naembali Omputo weo Kafopahinta'ano."

Anaguhu'ino dowoha kakalabhiano Yesus te kabhawo

17:1-13

Mrk 9:2-13; Luk 9:28-36

17 Nopalusi nomo oleo, Yesus nowowo'omo Petrus, Yakobus bhe Yohanes kakuta'ano Yakobus, dofoni te kabhawo melangke'ano. Ne itu domoisa kaowu.² Gaha'a Yesus tanotibhalimo ulano ne wisendo. Woha'ano nokotilanga peda oleo, pakeano kapute kosilo.³ Pada ana'a dowohamo anabii Musa bhe anabii Elia dopuga-pugau bhe Yesus.⁴ Gaha'a nopugaumo Petrus amban, "Ompu, ingka netaa domai'omu ne ini. Ane moindalo naetaa aefoehe natolu onu bhantea ne ini. Se'onu so Hintu, se'onu so anabii Musa bhe se'onu so anabii Elia."

⁵ Tangasano Petrus nopugau, tanosikaolumidamo olu nentalea sepali'a. Nomai'ao weo olu na'a notifetingkemo suaha amban, "Ainimo Anaku timoasi'aono, neposahasi'aono laloku, fetingkee'omu pugauno."⁶ Dofetingke peda na'a, anaguhu'ino defodapa ne wite, dote'i sepali'a.⁷ Yesus nomai'idamo, nodingkuda bhe nopugau amban, "Eheomu, koise mote'iomua!"⁸ Hato dofowanu fotundo miinamo dakoniwohaa, tamo Yesus nomoisa.

⁹ Wakutuuno dosampu domai'ao te kabhawo na'a, Yesus nopugau-andamo amban, "Koise mekapuna'ao'omu newohamiu sa'ituini ne la'ae maka dua. Simbali Anano Manusia – Idimo ini – namanumo namai'ao ne mate, maka naembali mekapunaomu ne mie sigao'a-no."¹⁰ Anaguhu'ino dofleenamo ambado, "Ane peda na'a, noafa gaha'a ambado pande-pande Kitabi putae tetewei anabii Elia so maino wawo?"^a ¹¹ Ambano Yesus, "Daanumo anabii Elia so maino wawo, namosintuwu bhahi-bhahi'ae.¹² Amohatokoomu, sakotu'u-no anabii Elia padamo nomai, tamaka mie miina damande'aanea, tadohabumo ampa kapoindalondo. Nadamo dua ana'a Anano Manusia – Idimo ini – damodee-dee'e."¹³ Wakutuu aitu anaguhu'ino dolosangiemo ingka Yesus nopolao'ao Yohanes Fokadiuno.

---

^a 17:10 Mal 4:5

Yesus nefeka'osa seemie ana'i mo'ane mate manuno

17:14-21

Mrk 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Yesus bhe anaguhu'ino dosulimo se mie bhahi. Dohato ne itu, nomaimo seemie notaohao sombano ne Yesus. ¹⁵ Ambano mie ana'a, “Ompu, aesalo kabhelano lalomu ne anaku. Anaku nomate manu, nokadee-dee sepali'a. Nentelamo nondawu weo efi, nentelamo dua weo oe. ¹⁶ Ingka padamo aowandae anaguhu'imu, tamaka miina damondoi'ea dofeka'osae.” ¹⁷ Nopugaumo Yesus ambano, “Pahasili hintimi, mie tapa marasaeano bhe kolilinono totono lalo! Tana se'ae gaha'a beano so kaomponano aeate bhe hintimi? Tana se'ae bhahaa so sabahaku? Owae'omu se ini ana'i itu!” ¹⁸ Dohatoane kaowu, Yesus nohandapimo seetani mesuakino ana'i aitu, gaha'a lasao nolimba mai'ao ne ana'i maitu, ko'osanoso.

¹⁹ Pada aitu anaguhu'ino domaimo ne Yesus. Hato tadomoisa, dofeenaemo ambado, “Noafa bhahaa ingka insaodi miina tamooliea tafolimba seetani sa'ituinia?” ²⁰ Ambano Yesus, “Mba'inomo nokuha kaparasaeamiu. Dadi'anomo amohatokoomu, kotu-kotu'u ane kaparasaeamiu namooli nada onuno sau wonoita,^a naembali pugau'omu ne kabhawo aini, ‘Gampi mai'ao ne ini’, maka kabhawo aitu tetewei nagumampi. Pakade, paemo dua bhe so tapa ne poolimi. ²¹ [Tamaka seetani pedando aini miina natifolimba, simbali dosambahea bhe dopoasaane.”]

Yesus nopugau'ao toha so kamate'ano

17:22-23

Mrk 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Wakutuuno Yesus bhe anaguhu'ino dopohompu-hompu we Galilea, nofihatodamo ambano, “Paemo naomponaa, Anano Manusia – Idimo ini – damowae ne limando mie kokuasano. ²³ Andoa maitu damongkoe tamaka ne katolu oleono namanu mai'ao ne mate.” Dofetingke peda na'a anaguhu'ino nokompeaha sepali'a lalondo.

Yesus notandua sewa so Lambuno Lahata'ala

17:24-27

²⁴ Wakutuuno Yesus bhe anaguhu'ino dohato we Kapernaum, domaimo mealano sewano Lambuno Lahata'ala ne Petrus bhe

---

^a 17:20 Sakotu'uno: *onuno sawi*.

dopugau ambado, “Bhahaa gurumu miina natumanduaoa sewano haa woka perano so Lambuno Lahata'ala?”²⁵ Ambano Petrus, “Ingka notanduao dua.” Hato nopesua Petrus weo lambu, Yesus nosumpuijanemo kafeena. Ambano, “Peda ae fekihimu Simon? Dealaa sewa ne la'ae bhahaa kolakindo dhunia ini? Doalae ne ra'eati bhahaa ne mie humato?”²⁶ Ambano Petrus, “Ingka doalae ne mie humato.” Ambano toha Yesus, “Ane peda ana'a, ra'eatindo do-bebasimo, koemo dosewaa.²⁷ Tamaka koemo dofekalea lalondo. Dadi'anomo kala mekabua kaita we te'i. Kenta kabhao-bhaono so nepoolimu, hakoe maka weo wobhano mewoha dhoi pera na-kumapomo so sewanto dahodua. Ala dhoi aitu maka tanduao kaita sewano Lambuno Lahata'ala ne andoa maitu.”

Foliuno kabhala weo Kafopahinta'ano Lahata'ala

18:1-5

Mrk 9:33-37; Luk 9:46-48

18 Wakutuu ana'a anaguhu'ino domaimo ne Yesus dofeena ambado, “La'ae bhahaa foliuno kabhala weo Kafopahinta'ano Lahata'ala?”² Yesus nesali'imo seemie ana'i maka nofoehe-ehee ne wunta-wuntando,³ bhe nopugau ambano, “Amohatokoomu, kotu-kotu'u ane pae bhalii'omu fekihimiu maka membaliomu nada ana'i, pae mesua'omua weo Kafopahinta'ano Lahata'ala.⁴ La'ae mekapandano wutono peda ana'i aini, anoamo itu foliuno kabhala weo Kafopahinta'ano Lahata'ala.⁵ La'ae tumahimano ana'i kahobu medando ini weo neaku, anoa notahimamo Idi.”

Mie mehabuno tingkuno dhosa so manusia bhaindo

18:6-11

Mrk 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶“Tamaka la'ae mehabuno tingkuno dhosa so mie mepandano kaengkoha'a peda ana'i aini, sampe miinamo namarasaea ne Idi, naetaa dakumantaiane kagili kontu ne wu'uno maka damotondue weo ndalo.⁷ Nobalaamo mieno dhunia mehabuno tingkuno dhosa. Daanumo tingkuno dhosa sadhia nonandoo, tamaka nobalaamo mie humabue.

⁸ Ane limamu tawa a'emu naehabuangko dhosa, totoe maka ohoe, kapa'amo naetaa mesua weo dadi suhue dhamani nase-dhodho limamu tawa mokempa, bhe mesua weo efino narakaan kohaambali'ae limamu bhe a'emu.⁹ Ane matamu naehabuangko dhosa, sungkie maka ohoe, naetaa mesua surugaa komata sembali, bhe komata haa mbali maka da'umohoko we efino narakaan.

¹⁰Tandai'eomu, koe pisakidaa mie mohobu pedando ini, kapa'amo mala'ekati dhumaganida sadhia dopowise bhe Amaku te surugaa. ¹¹[Kapa'amo Anano Manusia nomai namosalamati kolilinono totono lalo].”

Kapalendano dhumba miinae'ano

18:12-14

Luk 15:3-7

¹²“Peda amai fekihimu? Ane seemie nokodhumba mo'ono ulu, maka nomiinae se'ulu, naeafamo bhaha? Ingka tetewei tana-humunsada te kabhwao siua fulu siua uluno, maka na'umondofi miinae'ano na'a. ¹³Amohatokoomu, kotu-kotu'u ane nopo'awaane kaowu, nobhalamo ka'iano ne dhumba se'uluno maitu bhe ne dhumba siua fulu siua uluno tapa miinae'ano. ¹⁴Pedamo dua aitu Amamu te surugaa nokiido namoha seemie mohobu pedando ini namiinae.”

Dopotanga-tangahi

18:15-20

¹⁵“Ane bhahitiemu nakoka'ala, tangahie hodua'omu kaowu; ane nametingke katangahimu, ingka pooliemo, sulimo nembali bhahitiemu. ¹⁶Ane paise nametingkeko, mewowo'o bhe sabhangka-mu naseemie bhaha'i dahodua. Kapa'amo notibuhi weo Kitabi, ‘Sehonda parakara kane'omo notiangga ane bhe sakusiino dohodua tawa dototolu.’^a ¹⁷Ane nandoo dua nokiido natumahimae, fohato-andae umati. Ane umati pae dua nametingkeda, abhie'omu mie aitu mie tapa mande'aono Lahata'ala tawa mie kodhosano peda mesalo-salono sewa. ¹⁸Amohatokoomu, kotu-kotu'u: o ae ne'ele'a'ao-mu we dhunia ini, nati'ele'a'ao dua te surugaa; o ae ne'unda'aomu we dhunia ini, nati'unda'aomu dua te surugaa. ¹⁹Amohatokoomu dua, ane ne dhunia ini dohodua ne olotamiu itu dose'ise desalo weo sambaheando, o ae maka dua kamesalondo na'a, namekako'ulae Amaku te surugaa. ²⁰Kapa'amo ane dohodua tawa dototolu dopohompu-hompu weo neaku, bhemo dua Idi ne itu.”

Kapalendano poma'a-ma'afu'ao

18:21-35

²¹Pada ana'a nomaimo Petrus maka nofeena ne Yesus ambano, “Ompu, ane bhahitiiku nokoka'ala ne idi, ampa fee paku bhaha”

^a 18:16 Ul 19:15

ama'afuane? Ampa fitu paku bhahaa?" ²²Ambano Yesus, "Paise! Amohatokoomu, suano fitu paku, tamaka fitu fulu fitu paku."^a

²³Kapa'amo Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo seemie kolaki so polentuno bhe bhatua'ino. ²⁴Netandaki kaowu, deowaanemo kodosano ompulu hewu bhoka.^b ²⁵Tamaka dosano maitu miima-mo namoolie nopomea'ea, dadi'anomo kolaki na'a netudumo mie damaso bhatua aitu bhe anano bhe hobhineno bhe sabhaha fe-hebua'ano so kapomeano dosano. ²⁶Gaha'a bhatua ana'a nosudhu-mo bhe notaohao sombano ambano, 'Sabaha kanau kadeki waompu, kosasawi'ae dosaku itu amomea'e.' ²⁷Kolaki ana'a nobhelamo dua lalono ne bhatuano maitu, sampenofolapae bhe kosasawi'ae dosa-no nofosalimo. ²⁸Tamaka hato nolimba bhatua ana'a, nopo'awa bhe sabhangkano kodosano ne anoa mo'ono dhoi pera.^c Kodosano na'a lasao nohakoe bhe nogonso wu'uno, ambano, 'Pomea dosamu!' ²⁹Gaha'a sabhangkano na'a nosudhumo bhe notaohao sombano ambano, 'Sabaha kanau ka'asi, dosaku itu tetewei amomea'e.'

³⁰Tamaka bhatua na'a nokiido, sampe nofopesua sabhangkano weo katohongku ampa nopomea dosano.

³¹Dowoha peda maitu sabhangka'ino sigao'ano nokompeaha sepali'a lalondo sampe dokala dofohato kafeompu'ando. ³²Kolaki ana'a nofotudumo dalumo'oi bhatua sa'itunni. Sahatono nopugau-mo ambano, 'Hintu bhatua modai! Kosasawi'ae dosamu afosali-angkoe hampano kamesalomu. ³³Ingka tabeano nobhela dua lalo-mu ne bhatua bhaimu, peda dua kabhelano laloku ne hintu.' ³⁴Kolaki ana'a no'amaha sepali'a sampe nofotudumo damopesua'e weo katohongku bhe damodee-dee'e, ampa natipomea kosasawi'ae dosano. ³⁵Pedamo ana'a Amaku te surugaa nahumabukoomu, ane paise ma'afu'ao'omu bhahitiemu weo kawolono lalomiu."

Pohunsa'a 19:1-12

Mrk 10:1-12

19 Nopalusi nofofoina'u peda aitu, Yesus nohunsamo kadieno Galilea nohope we Yudea, we sewetano umeleno Yordan. ²Mie bhahi dosipumpu doangkafie ne itu, maka mosakino no-feka'osada.

^a 18:22 Siga'a doma'anakie: *fitu fulu sangke fitu paku*.

^b 18:24 Sakotu'uno: *ompulu hewu talenta*.

^c 18:28 Sakotu'uno: *mo'ono dinar*. Sedinar ponambono mie se'oleo.

³ Domaimo miendo Farisi ne Yesus damanso'alai'e. Dofeenamo ambado, "Weo tubhono agamantoomu bhahaa nembali dohunsa hobhinendo, o ae maka dua tingkuno?" ⁴ Ambano Yesus, "Miina'o basae'omua gaha'a putae mpini kabhao-bhaono Lahata'ala mokonandoono manusia, nofokonandooda o hobhine bhe mo'an?"^a ⁵ Bhoasaono Lahata'ala peda aini, 'Dadi'anomo o mo'anetetewi nahumunsa inano bhe amano maka nase'ise bhe hobhineno, sampe kohoduando daembalimo seemie.'^b ⁶ Dadi'anomo andoa maitu pae-mo dahodua'a tamaka seemie. Nefose'iseno Lahata'ala, koise dopogaatiane manusia." ⁷ Ambado toha, "Ane peda na'a, noafa gaha'a anabii Musanofowa'ao pahinta naembali dahumunsa hobhineno, sumanomo debuhiane bhe suhano?"^c ⁸ Ambano Yesus, "Anabii Musa no'unda'aangkoomu humunsaomu hobhinemiu mba'inomo katu'ano fotumi. Tamaka nandoo kabhao-bhaono miina nada na'a. ⁹ Amohatokoomu, ane seemie mo'anenohunsa hobhineno, gaha'a hobhine maitu miina namonsule, maka nogaa dua bhe hobhine sigao'ano, mo'anenaitu nomonsule." ¹⁰ Dopugaumo anaguhu'ino ambado, "Ane peda na'a koeatendo mo'anen bhe hobhineno, ingka selabhi'ano koemo dogaa'a." ¹¹ Tamaka Yesus nopupgau-mo ne andoa ambano, "Suano kosasawindo manusia dolosangie pugau ana'a, mpahinomo me'awano kadawu ne Lahata'ala." ¹² Nandoo mie tapa membali'ano dogaa, mba'inomo dolente ingka pedamo na'a. Nandoo dua, mba'inomo dohabue mie bhaindo. Nandoo dua dopoindalo wutondo miina dagumaa'a mba'inomo Kafopahinta'ano Lahata'ala. La'ae so moolino lumbosangino pugauku ini, naetaa nalumosangie!"

Yesus nebarakati ana'i

19:13-15   *Mrk 10:13-16; Luk 18:15-17*

¹³ Pada ana'a domaimo mie deowa'i ana'i kahobu ne Yesus. Patudhundo natumeianda limano te fotundo bhe nasumamba-hea'anda. Tamaka anaguhu'ino do'amahaki mie andoa maitu. ¹⁴ Nopupgau-mo Yesus ambano, "Hunsa'anomo ana'i andoa itu damai se Idi, koise ele'aandaomua, kapa'amo mie medandomo andoa ini so mieno Kafopahinta'ano Lahata'ala." ¹⁵ Yesus noteimo limano te fotundo ana'i maitu. Pada ana'a nokalamo.

---

^a 19:4 Kej 1:27

^b 19:5 Kej 2:24

^c 19:7 Ul 24:1-4

Seemie ana mo'ane hangkaea

19:16-26

Mrk 10:17-27; Luk 18:18-27

¹⁶Nandoo seemie ana mo'ane nomai ne Yesus bhe nopugau amban, “Guru, aehabu diu metaa'ano medando ae bhahaa so ae'awa'ao dadi suhue dhamani?” ¹⁷Notobhoosimo Yesus amban, “Noafa gaha'a feena kanau'ao metaa'ano? Ampamo Wutono Lahata'ala metaa'ano. Tamaka ane moindalo me'awa dadi suhue dhamani, angkafi pahintano Lahata'ala.” ¹⁸Ambano mie ana'a, “Pahinta medando ae bhahaa?” Ambano toha Yesus, “Koise fopongko, koise monsule, koise moso'o, koise membali sakusii kopaha, ¹⁹fosibhala inamu bhe amamu bhe moasi'ao mie bhaimu nameda wutomu.”^a ²⁰Ambano ana mo'ane ana'a, “Kosasawi'ae na'a apadaemo adhlangiea. Ta'o dua ae nekaemiku?” ²¹Ambano Yesus, “Ane moindalo nasumangka dadimu, kalamo asopi sabhaha fehebua'amu, olino dawu-dawuandae mie mokae maka suli me'awa fehebua'a te surugaa. Mada ana'a maimo angkafi kanau.” ²²Nofetingke peda na'a ana mo'ane maitu nosabhamo handano tanokala, kapa'amo nohangkaea sepali'a.

²³Nopugau toha Yesus ne anaguhu'ino, “Amohatokoomu, kotukotu'u ka'ali maka mie hangkaea namesua weo Kafopahinta'ano Lahata'ala. ²⁴Sakotu'uno nomuda se'ulu kahumbau^b namangka ne kabhentano deu bhe mie hangkaea namesua weo Kafopahinta'ano Lahata'ala.”

²⁵Dofetingke peda na'a anaguhu'ino domente bhe dokohedu, ambado, “Ane peda na'a, la'ae dua bhahaa so sumalamatino?”

²⁶Yesus no'ondoda bhe nopugau, “Uumbe daanumo, so manusia pae bhe kapoolia nakumadhadhia'a peda amaitu, tamaka so Lahata'ala miina bhe pata nemondoino.”

Ponambo doangkafi Yesus

19:27-30

Mrk 10:28-31; Luk 18:28-30

²⁷Pada aitu Petrus notobhoosimo ne Yesus, amban, “Insaodi ini tahunsaemo bhahi-bhahi'ae maka taangkafi Hintu. O ae bhahaa so ne'awa mania?” ²⁸Ambano Yesus, “Amohatokoomu, kotukotu'u nahumato tempono dhunia bu'ou, Anano Manusia – Idimo ini – naengkoha-ngkoha ne kaengkoha'ano omputo weo kakalabhiano.

^a 19:18-19 Kel 20:12-16; Im 19:18; Ul 5:16-20

^b 19:24 Sakotu'uno: *se'ulu unta*.

Ne na'a hintimiu toka mangkafi kanau, mengkohaomu dua te kaengkoha'a ompulu haa onuno somo mande'aono ompulu haa onu sampu'ano miendo Israel.²⁹ Pakade kotika humunsano lambuno, bhahitieno namo'ane nahobhine, inano bhe amano, ana'ino tawa kaampono mba'inomo noangkafi Idi, nasumuli nae'awa namo'ono lento'a bhe nae'awa dua dadi suhue dhamani.³⁰ Tamaka dabhahi mie ma'induluno sumuli dambuhumai, mbuhumaino sumuli da-ma'indulu."

**Kapalendano mealano ponambo te kaampono angguru
20:1-16**

20 “Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo seemie kafeompu'a, nandoo samentaeno nokalamo ne'ondofi so kumahadhaano te kaampono angguruno.² Pada kaowu dopobhotu'ao ponambo-do sewoka dhoi pera se'oleo, notududamo te kaampono angguruno.

³ Hambi-hambi siua mata hangkowine nokalamo toha, gaha'a newohamo mie tapa kokaha-kahadhaano tadeehe-ehemo we daoa.⁴ Nopugauandamo ambano, ‘Kalaomu dua bhe hintimiu te kaampono angguruku, ama'angkoomu ponambo mantasi'ano.’ Andoa maitu lasao dokala.⁵ Hambi-hambi ompulu haa mata pana oleo bhe hambi-hambi tolu mata kama'oleo nokalamo toha nesali'i mie peda sa'ituini.

⁶ Hambi-hambi lima mata ma'oleo, nokalamo toha maka newoha dua mie sigao'ano deehe-ehe. Nofeenadamo ambano, ‘Noafa gaha'a se'oleomo ta'omeehe-eheomu ne ini miina bhe kaha-kahadhaamiu?’⁷ Dotobhoosimo ambado, ‘Ingka miina bhe monambo kainsamia.’ Ambano dua, ‘Kalaomu dua bhe hintimiu te kaampono angguruku bahangka.’

⁸ Hato nohondo oleo nopugaumo kokaampono na'a ne mandoro ambano, ‘Sali'ida kumahadhaano itu maka wa'anda ponambodo seemie-seemie, natumanda ne mesuano mbuhumai ampa mesuano kabhao-bhaono.’⁹ Dadi'anomo domaimo kumahadhaano tumandan-no hambi-hambi lima mata kama'oleono. Andoa ini detahima ponambo sewoka dhoi pera seemie.¹⁰ Pada ana'a domaimo dua kabhao-bhaono mesuano, kuna'endomo ponambodo damekolabhi'e, gaha'a dowa'anda dua sewoka dhoi pera seemie.¹¹ Hato dotahima, dofedeemo ne kafeompu'a na'a.¹² Ambado, ‘Ingka mesuano mbuhumai ini sedhamu kaowu dokahadhaa'a. Noafa pototoanda bhe insaodi kumahadhaa mobhieno, suhue oleo taetohu kasodono

oleo?’¹³ Tamaka kafeompu'a na'a notobhoosimo ne seemie kuma-hadhaano maitu, ambano, ‘Bhahitie, miina akoka'ala ne hintu. Ingka padamo dopobhotu'ao sewoka dhoi pera se'oleo.¹⁴ Alamo dawumu itu maka suli. Kapoindaloku wutoku ama'ao humatono mbuhumai napototo bhe kawa'aoku ne hintu.¹⁵ Paise naembalia bhahaa amake fehebunga'aku ampa kapoindaloku? Nokoula lalomu mba'inomo netaa laloku?’”

¹⁶ Ambano toha Yesus, “Pedamo ana'a mie humatono mbuhumai sumuli dama'indulu, ma'induluno sumuli dambuhumai.”

Kafohato tolu pakuno putae Yesus nakumadee-dee

20:17-19   Mrk 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Wakutuuno Yesus nakumala we Yerusalem, nosali'imo anaguhu'ino ompulu hoduano domoisa kaowu. We laano sala nofohatodamo,¹⁸ ambano, “Aitu dakumalaomu we Yerusalem. We na'a Anano Manusia damowae ne limando neangka'indo imamu bhe pande-pande Kitabi. Andoa maitu dabhotusie damongkoe.¹⁹ Anoa damowae ne bansano liwu suano Yahudi, damele-elee, dahumambisiane habuta bhe dakumantai'e te sau salipu. Tamaka ne katolu oleono namanu namai'ao ne mate.”

Kamesalondo inano Yakobus bhe Yohanes

20:20-28

Mrk 10:35-45

²⁰ Pada aitu nomaimo hobhineno Zebedeus bhe ana'ino ne Yesus. Sahatono notaohaomo sombano nakonisalo.²¹ Nofeenamo Yesus ambano, “Mesalo ae bhahaa?” Ambano, “Tapugaumo, gaoku anaku hoduano ini namada kaowu weo Kafopahinta'amu, daengkoha ne sohihimu, seemie ne kema seemie ne suana.”²² Tamaka Yesus tanotobhoosi ambano, “Ingka miina mande'aaneomua ulu'ano kamesalomi itua. Mondo'i'eomu bhahaa moho'uomu ne kampoho'u'aku?”^a Ambado, “Tamondoi'e.”²³ Ambano dua Yesus, “Uumbe daanumo, moho'uomu ne kampoho'u'aku, tamaka kaengkoha'a ne kema tawa ne suana suano Idi so motantue. Kaengkoha'a ana'a pada doftaa-ntaa'andae mie toka nepilino Amaku.”

²⁴ Dofetingke peda na'a anaguhu'ino ompuluno do'amahakimo sabhangkando hoduano sekakutano maitu.²⁵ Tamaka Yesus nosali'ida bhe nopugau ambano, “Ingka pande'aaneomu mahintangi-no sabhaha bansano liwu pata mande'aono Lahata'ala dofodee-dee

^a 20:22 Ma'anano: sabhaha kakadee-dee so nenamisino.

ra'eatindo, neangkando nokii sepali'a dofodhala pahintando. ²⁶Tamaka hintimi pae naembalia nada na'a. So moindalono membalino kabhala ne olotamiu, tabeano na'umondofao kafaraluundo mie bhaindo. ²⁷So moindalono membalino mie neangka ne olotamiu, tabeano naembali bhatuando sigao'ano. ²⁸Kapa'amo wutono Anano Manusia – Idimo ini – nomai pae naefe'ondofaoa tamaka nafo'ondofao bhe nafowa'ao inawano so katolosindo mie bhahi.”

Yesus nefeka'osa kabunto dohodua

20:29-34

Mrk 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹Wakutuuno Yesus bhe anaguhu'ino dohunsamo kotano Yeriko, dobhahi mie dosipumpu doangkafie. ³⁰Nandoo dohodua kabunto dengkoha-ngkoha ne wiwino sala. Sadofetingke lumalono maitu Yesus, dokeimo ambado, “Ompu sampu'ano Daud, mobhela kainsami lalo.” ³¹Tamaka mie bhahi do'amahakida bhe dopugauanda koemo dokadiu-diua, tamaka tanodhulu kahaa'ino dokei. ³²Nofetingke peda na'a Yesusnofetumpumo maka nosali'ida. Nofeenadamo amban, “Amafa'iangkoomu gaha'a gaomiu?” ³³Ambando, “Ompu, gao mani tafowoh.” ³⁴Nobhela sepali'a totono lalono Yesus, maka nofedampa matando lasao dofowoh. Pada ana'a doangkafimo Yesus.

Yesus do'ia-ia'e we kota Yerusalem

21:1-11

*Mrk 11:1-10;
Luk 19:28-38; Yoh 12:12-15*

21 Yesus bhe anaguhu'ino doma'omo we Yerusalem. Dohato we liwuno Betfage te kabhawono Zaitun, Yesus notudumo anaguhuno dohodua dama'indulu. ²Nofohatoda amban, “Kalamomu we liwu te wise watu, ne itu lasao mohaomu se'ulu keledai hobhine dotapue bhe anano ne owano. Lenseomu katapuno maka tonda kana'eomu se ini. ³Ane bhe so meenano, tatobhoosimoomu putae nofaraluu'e Ompu, ingka pae naomponaa namosuliemo dua.”

⁴Aini nokadhadhia mbali noko'ula'ao bhoasaono Lahata'ala nefosampeno anabii peda aini,

⁵ “Fohatodaomu miendo Yerusalem,^a

‘Ondoe'omu! Omputomiu nomai'ikoomu.

---

^a 21:5 Sakotu'uno: *kalambeno Sion.*

Nomalu lalono, nosawi ne keledai,
anano keledai meangkuno wowo'o.' ”^a

⁶ Anaguhul'ino maitu dokalamo, doangkafi peda netudu'aono Yesus. ⁷ Hato dosuli detondamo keledai hobhine bhe anano. Pada aitu towuno keledai na'a dolempesianemo pakeando maka Yesus nengkoha te wawono. ⁸ Dobhahi sepali'a mie dotalesao pakeando ne kaangka'a. Nandoo duamekapesino ha'ando sau maka dotalesaane ne kaangka'a. ⁹ Mie bhahi ma'induluno bhe mangkano kundo do'ia-ia'e ambado,

“Hosana, sampa'ano Daud!

Notibarakati humatono weo neano Ompu.

Hosana, pudhi kaitaomu Ompu Lahata'ala te wawono wawo!”^b

¹⁰ Sanopesua weo kotano Yerusalem, mieno kota tadohialelemo ambado, “La'ae bhahaa mie aini?” ¹¹ Mie bhahi maitu dotobhoosi ambado, “Aini'aemo anabii Yesus mai'aono we liwuno Nasaret, we kadieno Galilea.”

Yesus nogihasi podaoano weo Lambuno Lahata'ala

21:12-17

Mrk 11:15-19;

Luk 19:45-48; Yoh 2:13-16

¹² Pada ana'a Yesus nopesuamo weo kadeteno Lambuno Lahata'ala, maka nogihasi sabhaha mie podaoano ne itu. Medhando mebhase-bhaseno dhoi bhe bhangko-bhangkondo mahaasono dhaadhabha nobhansualeda. ¹³ Yesus nofohatoda ambano, “Nandoo tibuhino weo Kitabi peda aini, ‘Lambuku dakumonae lambu kasambahea'a, tamaka hintimiu habue'omu mbali lia ka'onu'ando mie modai.’ ”^c

¹⁴ Pada aitu domaimo mie kabunto bhe kakempa ne Yesus weo Lambuno Lahata'ala na'a, maka nofeka'osada. ¹⁵ Tamaka neangkando imamu bhe pande-pande Kitabi nohehewu sepali'a lalondo dowoha sabhaha giu timente'aono nehabuno Yesus maitu. Sedhulu'a dua kahehewuno lalondo mba'inomo kaana-ana'i weo Lambuno Lahata'ala dopokakei-kei ambado, “Hosana, sampa'ano Daud!” ¹⁶ Dopugaumo ne Yesus ambado, “Fetingkee bhahaa pugaundo kaana-ana'i ini?” Ambano Yesus, “Afetingkee. Miina'o basae'omua gaha'a aeati peda aini, ‘Padamo mefontaa-ntaa kaana-ana'i bhe ana'i

^a 21:5 Yes 61:11; Zak 9:9

^b 21:9 Mzm 118:25-26

^c 21:13 Yes 56:7; Yer 7:11

nandoo tumitino so mefoampeno lagu-lagu kapudhi.' ”^a ¹⁷Pada nopugau peda aitu, Yesus nohunsadamo, nokala te liwuno Betania maka noodo ne itu.

Yesus nebhatata'iao pu'uno ara

21:18-22

Mrk 11:12-14, 20-26

¹⁸Nandoo hangko-hangkowine Yesus nosulimo toha we kota, gaha'a no'ahomo. ¹⁹Ne wiwino kaangka'a na'a Yesus nowohamo pu'uno ara. Nokalamo nofe'ondoe, gaha'a miina nakobhakea, ta'o hoo. Nopugaumo ne sau maitu ambanو, "Hintu ini paemo kobhakea suhue dhamani." Pu'uno ara aitu lasao nokekele. ²⁰Dowoha kadhadhia aitu anaguhu'ino tадоменте bhe dopugau ambadо, "Peda ae pu'uno ara maitu tadua nokekelemo?" ²¹Ambano Yesus, "Amohatokoomu, kotu-kotu'u ane marasaea'omu bhe paise poibhahaomu, tetewei mooliomu dua mehabuomu peda nehabuku ne pu'uno ara maitu. Bhahamo suano kaowu ta'o ana'a, tamaka mahingga pugau'omu ne kabhawo aini, 'Sangke wutomu maka oho wutomu we te'i', tetewei nakumadhadhia. ²²O ae maka dua nemesalomiu weo sambaheamiu, tetewei umawae'omu, sumanomo kotu-kotu'u parasaea'omu."

Dofeena'ao kuasano Yesus

21:23-27

Mrk 11:27-33; Luk 20:1-8

²³Yesus nopesuamo toha weo Lambuno Lahata'ala. Tangasano nofofoina'u ne itu domaimo neangka'indo imamu bhe kamu-kamungkula'indo Yahudi dofeena ambado, "O ae gaha'a kaengkoha'ano kuasa mehabu sabhaha timente'aono maitu? Nofopooliko la'ae bhahaa?" ²⁴Yesus tanotobhoosida ambanо, "O Idi ameena dua. Ane tumobhoosi kanau'omu, amohatoangkoe'omu dua kaengkoha'ano kuasaku. ²⁵Nomai'ao ne amai bhahaa kuasano Yohanes nofokadiu? Nomai'ao ne Lahata'ala bhahaa nomai'ao ne manusia?" Pada aitu dopuga-pugaumo sapada-pada andoa, ambado, "Ane damugau'omu nomai'ao ne Lahata'ala tetewei namugau, 'Noafa gaha'a miina marasaea'aneomua?' ²⁶Tamaka ane damugau'omu nomai'ao ne manusia, beano daote'iomu mie bhahi, kapa'amo kosasawindo mie doabhi Yohanes maitu seemie anabii." ²⁷Pada aitu dotobhoosimo ne Yesus ambado, "Miina tamande'aanea."

---

^a 21:16 Mzm 8:2

Ambano dua Yesus, “Ane peda itu, paise dua amohatokoomua kaengkoha'ano kuasaku aehabu sabhaha timente'aono maitu.”

**Kapalendano dohodua ana'i
21:28-32**

²⁸ Ambano toha Yesus, “Peda amai fekihimi ane peda aini? Nandoo seemie ama bhe ana mo'aneno dohodua. Nokalamo ne anano titisa maka nopugau ambano, ‘Anaku, se'oleo itu kala kahadhaa kaita te kaampono angguru.’ ²⁹ Anano na'a notobhoosi, ‘Uumbe ama’, tamaka miina nakumalaa. ³⁰ Pada aitu amando na'a nopugaumo dua ne aino peda pugauno ne isano sa'ituni. Anano na'a tanotobhoosi, ‘Akiido akumalaa’, tamaka gaha'a nososo lasao nokala. ³¹ La'ae bhahaa ana'i hoduano maitu mangkafino kapoindalono amando?” Dotobhoosimo mie andoa na'a ambado, “Membalino ai.” Ambano Yesus, “Amohatokoomu, kotu-kotu'u mealalino sewa bhe karambole dama'indulu damesua weo Kafopahinta'ano Lahata'ala bhe hintimi ini. ³² Kapa'amo Yohanes nomainofotiwahaangkoomu kaangka'ano dadi metaa, tamaka miina marasaea'eomua, gaha'a mealalino sewa bhe karambole doparasaea'e. Tamaka hintimi, mahinggamo wohae'omu peda maitu, miina sumosoomua, miina dua marasaea'omua.”

**Kumahadhaano te kaampono angguru
21:33-46   Mrk 12:1-12; Luk 20:9-19**

³³ “Fetingkeomu dua kapalenda aini. Nandoo seemie kafeompu'a nelenga kaampo, nokantsaane angguru maka nopagalaefatofatowala'ae. Neseliiane dua bhe kantobha kaeleo'ano angguru bhe nefoeheane kapala kaedhagan'i'a. Pada aitu neponambomo mie so kumahadhaano kaampo na'a, maka nokala we koliwuno.

³⁴ Noma'o tempono fo'onu'ano pehapi, netudumo bhatuano dokala te kumahadhaano na'a damala dawuno kafeompu'ando. ³⁵ Tamaka kumahadhaano maitu tadolako bhatuano na'a; siga'a dopepekida, siga'a dopongkoda, sigao'ano dobhatumbulianda kontu. ³⁶ Pada aitu kafeompu'a na'a notudumo dua bhatuano sigao'ano, sedhulu'a dua kabhahindo. Tamaka andoa ini dohabuda dua peda sabhangka'i-ndo ma'indulu'ano. ³⁷ Panda-pandano kafeompu'a na'a notudumo anano. Weo fekihino, ‘Anaku ini daengatie.’ ³⁸ Tamaka gaha'a sadowoha anano kafeompu'ando, kumahadhaano maitu dopugau-mo sapada-pada andoa, ambado, ‘Ananomo ini so kohaku'aono

kahunsa'aono. Dopongkoe'anaomu, neanomo kahunsa'aono somo intaodiomu.'³⁹ Lasao dohakoe, do'ohoe we kundo ala maka dopongkoe.

⁴⁰ Nahumato kokaampono na'a, namafa'ianda bhahaa kuma-hadhaano maitu?"⁴¹ Dotobhoosie ambado, "Mie modai na'a na-mongkoda. Kaampono naeponamboane dua mie sigao'ano so ma'ané dawuno nahumato tempono fo'onu'ano pehapi."⁴² Ambano Yesus, "Miina'o basae'omua gaha'a tibuhino weo Kitabino anabii peda aini,

'Kontu ne'ohondo mefelambuno,
gaha'a nembalimo sandi bhalano.
Kapeda'ano na'a hampano kuasano Ompu,
woha'ano giu timente'aono.'^a

⁴³ Dadi'anomo, amohatokoomu, hakumiу weo Kafopahinta'ano Lahata'ala namalae Lahata'ala, maka nama'andae bansano liwu sigao'ano so dhumaLangino pahintano.⁴⁴ [Mondawuno te wawono kontu aitu naowita, nendawutino kontu aitu naopuho.]"

⁴⁵ Dofetingke sabhaha kapalendano Yesus na'a, neangka'indo imamu bhe miendo Farisi dolosangie, ingka andoamo nepulao'ao-no maitu. ⁴⁶ Dadi'anomo dokopatudhu dahumakoe tamaka dote'i mie bhahi, kapa'amo mie bhahi maitu doabhi Yesus seemie anabii.

Kapalendano hame-hameno kakawi

22:1-14

Luk 14:15-24

22 Pada ana'a Yesus nopupgau toha nepakeanda kapalenda. ² Ambano, "Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo seemie omputo nehabu hame-hame kakawino anano. ³ Netudumo bhatua-no dasumunsumi mie nebhasino so maino se hame-hameno na'a, tamaka mie andoa na'a dokiido damai. ⁴ Fendua toha netudu bhatua sigao'ano bhe nopupgauanda ambano, 'Fohatodaomu mie nebhasi na'a, "Ingka oti padamo ataganae, sapiku mo'ane bhe ana-no sapi kampuhobuku padamo dosumbeleda. Kosasawi'ae notokamo, maimoomu se hame-hameku ini."⁵ Tamaka mie nebhasi na'a miina daoheruanda, tadolala. Nandoo kumalano te kaampono, nandoo kumalano gumiuno. ⁶ Nandoo dua sigao'ano dohako bhatua-no, dofodee-deeda maka dopongkoda. ⁷ Omputo ana'a no'amaha sepali'a, maka notudumo tantarano dakumala damobinasa fpongkono na'a, dasumulae bhe liwundo.

^a 21:42 Mzm 118:22-23

⁸Pada ana'a nopupaumo ne bhatuano ambano, ‘Hame-hameno kakawi notokamo, tamaka mie nebhasi miina damantasia. ⁹Dadi'ano-mo kalaomu ne amai sala bhalano sali'idaomu kotika mie ne-po'awa'aomiu damai se hame-hameku ini.’ ¹⁰Bhatuano na'a dokalamo maka sabhaha mie nepo'awa'aondo we sala dopadada dofohompu-da, namie modai namie metaa. Mie andoa itu dowowo'oda sampe boloku kahame-hame'a na'a nopono'ao mie humato.

¹¹Pada ana'a nopesuamo omputo napo'awa'ao mie humatono maitu. Gaha'a nowohamo seemie tapa mepakeno pakeano hame-hame. ¹²Nopugaumo ambano, ‘Sabhangka, peda ae dua tapesuamo ne ini miina mepake pakeano hame-hame?’ Tamaka mie ana'a miina nakodiua. ¹³Nopugaumo omputo ana'a ne mieno ambano, ‘Tapuomu limano bhe a'eno maka ohoe'omu we simbali, weo doloma mposo. Ne na'a ta'o kangko'ae bhe ku'ino wangka. ¹⁴Kapa'a-mo nobhahi tibhasino tamaka seendai kaowu tipilino.’ ”

Tandua'ano sewa ne Omputo Kaisar

22:15-22

Mrk 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵Pada ana'a miendo Farisi dokalamo dopugau-gau bhaha'i nada amai dameena ne Yesus so dametando'ao alano wambano.

¹⁶Dotudumo anaguhu'indo dapoowa-owa bhe mieno kolaki Heroes dofeena ne Yesus ambado, “Guru, tapande'aane nelaa lalomu. Weo kalaano lalomu fofoina'u'ao sala metaano Lahata'ala so manusia. Miina koniengatia, hampano miina po'ala-alaanda manusia. ¹⁷Soba fohato kainsami, peda ae fekihimu, weo tubhono agamantoomu, naembali bhahaa datumandua sewa ne Omputo Kaisar kaa paise?”

¹⁸Tamaka Yesus nopalande'aane kadaino isikadhindo, dadi'anomo nopupaumo ambano, “Mie mehaa'ulano, noafa solo-solo kanau'omu?

¹⁹Fotiwoha kanau'omu kupa so sumewa'ao'omu itu.” Deowaane-mo sewoka dhoi pera. ²⁰Nofeenadamo ambano, “Gambarano ula bhe nea la'ae gaha'a inia?” ²¹Dotobhoosi ambado, “Ula bhe neano Omputo Kaisar.” Ambano toha Yesus, “Bahangka peda na'a, fehe-bua'ano Omputo Kaisar wa'aneomu Omputo Kaisar, fehebu'a'ano Lahata'ala wa'aneomu Lahata'ala.” ²²Dofetingke peda na'a, tado-mente. Lasao dokukundo Yesus kokala-kalando.

Miendo Saduki dofeneenao kawanu'ando mie mate22:23-33   *Mrk 12:18-27; Luk 20:27-40*

²³ Ne oleo ana'a domaimo dua miendo Saduki. Andoa ini miina damarasaea'a kawanu'ando mie mate. Andoa dofleenamo ne Yesus ambado, ²⁴“Guru, ambanan abanii Musa, ane o mo'ane nomate tamaka hobhineno miina'o nakoanaa, maka kakutano mo'ane te-teweui nagumaa bhe bhihinandano na'a, neanomo anano dakumonae sampa'u'ano mateno maitu.” ²⁵ Ne olota mani nandoo dopipitu do-sekakuta'a sanea mo'ane. Titiisa nogaa tamaka nomate miina'o nakoanaa. Mba'inomo miina'o nakosampa'u' a katuluno nogaa bhe bhihinandano. ²⁶ Gaha'a nomate dua miina'o nakoanaa. Pedamo dua aitu aino tulu'ano. Pedamo ana'a kansuhu sampe kopipitundo domate, sanea tapa koanano. ²⁷ Panda-pandano nomate dua hobbine na'a. ²⁸ Nahumato oleo kawanu'ando mie mate, so mieno lambu la'ae hobbine amaitua? Ingka kopipitundo sanea gumaa'ane.”

²⁹ Yesus notobhoosida ambanan, “Ingka no'ala fekihimiua, mba'inomo miina mande'aaneomua wambano Kitabi, miina dua mande'aaneomu kuasano Lahata'ala. ³⁰ Kapa'amo nahumato kawanu'ando mie mate, andoa dadumadi nada mala'ekati te surugaa: paemo dagumaa, paemo dua damogaada. ³¹ Ane kawanu'ando mie mate, miina'o basae'omua bhahaa bhoasaono Lahata'ala peda aini, ³²‘Idimo ini Lahata'alano Abraham, Lahata'alano Ishak bhe Lahata'alano Yakub.’^b Ma'anano Ompu Lahata'ala suano Lahata'alando mie mate tamaka Lahata'alando mie dumadi.” ³³ Dofetingke kafoina'uno na'a, mie bhahi tadomena.

Pahinta fofoliuno kabhala22:34-40   *Mrk 12:28-34; Luk 10:25-28*

³⁴ Miendo Farisi dofetingke putae miendo Saduki miinamo da-kowobhaa dowiseki Yesus. Dadi'anomo dopofo'o-fo'onumo. ³⁵ See-mie pande Kitabi ne olotando na'a nofeenamo nomanso'alai Yesus. ³⁶ Ambano, “Guru, pahinta medando amai gaha'a fofoliuno kabhala weo Kitabino Musa?” ³⁷ Ambano Yesus, “Moasiane Ompu Lahata'alamu sampuu-mpuuno lalomu, sampuu-mpuuno alusumu, sampuu-mpuuno fekihimu.” ^c ³⁸ Aini'aemo pahinta kabhao-bhaono bhe

^a 22:24 Ul 25:5^b 22:32 Kel 3:6^c 22:37 Ul 6:5

fofoliuno kabhala.³⁹ Pahinta katuluno nopo toto bhe ana'a: moasi'ao manusia bhai mu peda kaasimu ne wutomu.^a⁴⁰ Kosasawi'ae pahinta weo Kitabino Musa bhe Kitabindo ana-anabii nengkohamo ne pahinta haa hondano ini."

Pokai'ano Yesus bhe Daud

22:41-46

Mrk 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Tangasano miendo Farisi dopohompu-hompu, Yesus nofeena-damo amban, ⁴² "Peda amai fekihimiua ne Mesias Omputo Fosalamatino maitu? Sampu'a la'ae bhahaa?" Ambado, "Sampu'ano Daud." ⁴³ Ambano Yesus, "Ane peda na'a noafa gaha'a Daud weo kuasano Rohino Lahata'ala, nokona Omputo Fosalamatino maitu Ompuno? Ingka nopusgau peda aini,

⁴⁴ 'Ompu Lahata'ala nokowambamo ne Ompuku,
Mengkoha ne suanaku sampe kaewamu
amolongkoda ne wawono a'emu.'^b

⁴⁵ Dadi'anomo ane nokonae Ompuno, noafa'ao dua nembali sampu'ano?" ⁴⁶ Bhe naseemie miina bhe mandeno tumobhoosie; notanda oleo aitu bhe seemie miinamo dua bhe mokadono so meenae.

Yesusnofodhaga pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi

23:1-36

Mrk 12:38-40; Luk 11:37-54;

Luk 20:45-47

23 Nopugaumo Yesus ne mie bhahi bhe anaguhu'ino amban,
² "Pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi dengkoha ne kaengkoha'ano anabii Musa, dokokuasa dama'anaki pahintano.
³ Dadi'anomo angkafie'omu bhe dhalangie'omu kosasawi'ae nefoina'u'aondo, tamaka koise sandahaomu podiundo, kapa'amo andoa itu miina dadhumalangiea nefoina'u'aondo. ⁴ Sabhaha tubho ne-habundo tapedamo wowo'o mobhie, dotapue maka dofewowo'one ne mie bhaindo, tamaka wutondo dongahe bhe dadumingkue.
⁵ Kosasawi'ae kahadhaa nehabundo patudhundo so kaowu daoha mie bhaindo. Kawawe kasambahea'ando dofekawaha-wahe'ie,^c dhambe-dhambeno dhubando dofekawanta-wanta'ie. ⁶ Weo kahame

^a 22:39 Im 19:18

^b 22:44 Mzm 110:1

^c 23:5 Kawawe kasambahea'a maitu bhe gambi-gambino dofosing'i'iane aeati Kitabino Musa; dowawee ne konda'i bhe ne limando.

doasiane dengkoha ne kaengkoha'ando kabhala, weo lambu ka-sambahea'a dengkoha te wise-wise.⁷ Doasiane dua dafosibhalada we wuntano daoa bhe dokonada guru.

⁸ Tamaka hintimiu koise undaomu dakumonakoomu guru, kapa'amo seemie kaowu gurumi; kosasawimi itu sebhahi-bhahitie'omu. ⁹ Koise fokoamaomu ne la'ae maka dua ne dhunia ini, kapa'amo seemie kaowu Amamiu, Amamiu te surugaa. ¹⁰ Koise undaomu dakumonakoomu neangka, kapa'amo seemie kaowu neangkamiu, Mesias Omputo Fosalamatino. ¹¹ La'ae moindalono nafoliu kabhalano soda ne olotamiu itu, tabeano na'umondofao kafaraluundo mie bhaindo. ¹² Kotika mekalangkeno wutono namekapandae Ompu, kotika mekapandano wutono namekalangkee.

¹³ Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, hintimiu mie mehaa'ulano, kapa'amo songkoemoomu fointono Kafopahinta'ana Lahata'ala ne wisendo mie bhaiju. Hintimiu mokiidoomu mesua'omu pakade me'ontomiomu mie so mesuano.

¹⁴ [Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, hintimiu mie mehaa'ulano, kapa'amo mebhohe-bhohe'iomu bhihinanda maka rampasiomu lambudo. Sambaheamiu fekawanta-wantae'omu mbali kaowu powohando mie. Dadi'anomo nasedhulu'a dua kabhie kakukumu so ne'awamiu.]

¹⁵ Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, hintimiu mie mehaa'ulano, kapa'amo mebhosekiomu te'i bhe mepalintangi-aneomu wite so kaowu mefopesua'ao'omu naseemie weo agamamiu; tamaka sapesuano habuemoomu so mieno naraka, kadaino podiuno sangke haa paku bhe podiumiu.

¹⁶ Balaamoomu, hintimiu kabunto fotondano. Ambamiu, 'Ane dopodhandi bhe dofemata dosambili Lambuno Lahata'ala, podhandi maitu miina nako'ulu'a. Tamaka ane dopodhandi bhe dofemata dosambili bulawano Lambuno Lahata'ala, podhandi maitu tabeano tetewei dadhumalangie.' ¹⁷ Hintimiu mie bhohe bhe kabunto! Ingka noliu'e Lambuno Lahata'ala bhe bulawa, kapa'amo katifekangkilo'ano bulawa hampano neate weo Lambuno Lahata'ala. ¹⁸ Ambamiu, 'Ane dopodhandi bhe dofemata dosambili medha kaetunu'a kapopanga, podhandi maitu miina nako'ulu'a. Tamaka ane dopodhandi bhe dofemata dosambili kapopanga te wawono medha maitu, podhandi maitu tabeano tetewei dadhumalangie.' ¹⁹ Hintimiu mie kabunto! Ingka noliu'e medha aitu bhe kapopango, kapa'amo katifekangkilo'ano kapopanga hampano neate

te wawono medha aitu.²⁰ Dadi'anomo ane dopodhandi bhe dofemata dosambili medha kaetunu'a kapopanga, ingka dosambilimo medha ana'a bhe kosasawi'ae kapopanga netei te wawono medha aitu.²¹ Ane dopodhandi bhe dofemata dosambili Lambuno Lahata'ala, ingka dosambilimo Lambu ana'a bhe Lahata'ala meateno ne itu.²² Ane dopodhandi bhe dofemata dosambili surugaa, ingka dosambilimo dua kaengkoha'ano Lahata'ala bhe Wutono mengkoha-no ne kaengkoha'a aitu.

²³ Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, hintimiu mie mehaa'ulano! Kapa'amo ta'olentu-lentuomu pehapimiу mohobu'ino peda sabhaha kagule.^a Feompulu dawue'omu maka sedawu gaatiemoomu so kapopanga ne Lahata'ala.^b Gaha'a fofoliu'ano kafaraluu weo tubhono agama miina konamianeomu. Foliu'ano kafaraluu ana'a peda ka'adhili, pomobhe-mobhela'ao lalo bhe katai-no lalo. Tolu hondano aini tetewei dhalangie'omu, tamaka se-hondano sa'ituiini koise dua molimpu'aneomua.²⁴ Hintimiu kabunto fotondano! Konunu weo kafoho'umiu tiisangie'omu, tamaka ane o kahumbau ta'otolomoomu.^c

²⁵ Balaamoomu, hintimiu pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, mie mehaa'ulano! Kapa'amo kampoho'u'a bhe kampomaa'a fewaniu'eomu kundono, tamaka we lalo nohaku, nopoно'ao hasili-no karampasi'a bhe kakadau-daumiu.²⁶ Miendo Farisi mobunto-no, fewaniu'omu kadeki we lalono kampoho'u'a itu maka we kundono naonggelamo dua.

²⁷ Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, mie mehaa'ulano! Kapa'amo hintimiu itu tapedamo kobuhu ne'efii, we simbali nokesa woha'ano, gaha'aitumo we lalo sanea buku bhe sabhaha giu mohaku sigao'ano.²⁸ Pedamo dua hintimiu itu, ne pomatando mie woha'amiu mie banara, gaha'aitumo we lalomiu sanea fekihi mehaa'ulano bhe isikadhi modai.

²⁹ Balaamoomu, pande-pande Kitabi bhe miendo Farisi, hintimiu mie mehaa'ulano! Kapa'amo mehabuomu kobuhu mokesa'ano so ana-anabii bhe mefekakesa'iomu bhata kafe'ulaindo mie lumebeno.³⁰ Ambamiu, 'Ane tadumadi ne dhamanindo awua'i mani, tetewei paise tamangkafi habundo tamongko anabii andoa maitu.'³¹ Tamaka hampano pugaumiу na'a, ingka akui'emoomu hintimiu

^a 23:23 Sabhaha kagule, sakotu'uno: *o selasi, o adas bhe dhinta.*

^b 23:23 Im 27:30

^c 23:24 Sakotu'uno: *o unta.*

itu sampa'ando mongkono ana-anabii. ³²Dadi'anomo fopansuhu-moomu, fosangkae'omu dhosa-dhosando awua'imiu, fopono kasukando! ³³Hintimi ule, sampa'ando ule modai! Koe fehoo-hoo'omu lumapaomu ne kahukumuno narakaa. ³⁴Dadi'anomo, amohatokoomu: mada kaowu aetuduangkoomu ana-anabii, mie kotimbangi bhe pande-pande Kitabi. Andoa maitu siga'a mongkodaomu bhe kumantaidaomu te sau salipu, siga'a humambisiandaomu habuta weo lambu kasambahea'a, maka umamba-ambadaomu daponta-alala ne amai kota. ³⁵Pedamo ana'a tumongkuomu dhosano limbano heando mie nepongko tapa koka'ala, notanda ne Habel ampa ne Zakaria anano Berekya. Habel ini mie banara; Zakaria pongkoe'omu ne kadeteno Lambuno Lahata'ala, ne olotano Boloku mongkilo bhe medha kaefoampe'a.^a ³⁶Amohatokoomu, kotu-kotu'u kahukumuno kosasawi'ae dhosa aini damotongkuandae mie dhama-ni aini!"

Yesus nofedee'ao kotano Yerusalem

23:37-39

Luk 13:34-35

³⁷"Yerusalem, Yerusalem! Hintumo mongkono ana-anabii bhe bhatumbulino mie netudu ne hintu. Nentuhumo nokamba laloku ne hintu, amohompu ra'eatimu, kanggetu inano manu nofohompu anano we towawano panino, tamaka hintimi mokiidoomu. ³⁸Dadi'anomo lambumu ini natihunsamo bhe naolino. ³⁹Amohatokoomu, notanda aitu paemo moha kanau'omu, ampa mugau'omu,
'Notibarakati maino weo neano Ompu.'

^b

Lambuno Lahata'ala damohansurue

24:1-2

Mrk 13:1-2; Luk 21:5-6

24 Pada peda maitu Yesus nolimbamo mai'ao weo Lambuno Lahata'ala maka nokala. Domai'iemo anaguhu'ino bhe dosusupiane lambu weo kadeteno Lambuno Lahata'ala. ²Nopugau-mo Yesus ambano, "Ingka wohae'omu itua? Amohatokoomu, kotu-kotu'u bhe nasepoi kontu pae bhe so tumapi'ano te wawono kontu bhaino, kosasawi'ae damadae damohansurue."

^a 23:35 Habel Kej 4:1-8; Zakaria 2Taw 24:20-22

^b 23:39 Mzm 118:26

Katanda'ano kakaddee-dee

24:3-14

Mrk 13:3-13; Luk 21:7-19

³Dohato te kabhawono Zaitun Yesus nengkohamo ne itu. Domaimo anaguhu'ino dopuga-pugau domoisa kaowu. Ambado, “Fohato kainsami bhaha'i naefie nakumadhadhia na'a? O ae bhahaa katandaino so kahato'amu bhe tandano pandano dhamani?” ⁴Yesus notobhoosida ambano, “Kodhagaomu, bhahaa dofokolilino totono lalomiu! ⁵Kapa'amo dabhahi mie so maino damake neaku bhe dapugau ambado, ‘Idimo ini Mesias’, maka dabhahi mie so tibhohe-bhohe'ino. ⁶Ane metingkeomu nduuno popahisa'a bhaha'i me'awaomu bhihitano popahisa'a, koemo notikenda handamiu. Ingka kosasawi'ae maitu tetewei nakumadhadhia, tamaka suano'o kafetompaino dhamani. ⁷Liwu dapoewangi bhe liwu, kakolaki'a dapoewangi bhe kakolaki'a. Ne'amai-ne'amai nandumandoo gaba bhe luali. ⁸Ampamo kaowu kosasawi'ae na'a kafetompuna'ino dhamani bu'ou, nopototo bhe kaleano so koanano.

⁹Humato ana'a dahumakokoomu, maka damowakoomu ne limando mie so modee-deekoomu maka damongkokoomu. Kosasawindo bansano liwu dabansikoomu mba'inomo membaliomu anaguhu'iku. ¹⁰Dabhahi so humunsano kaparasaeando, daposungku-sungku'ao ne kokuasano bhe dapobansi-bansi. ¹¹Dabhahi mpahaana-anabiino sampe dabhahi mie so mokolilinono totono lalo. ¹²Kadaino diundo manusia sadhulu-dhulumo sampe dabhahi mie mosalino kanini kaasi ne mie bhaindo. ¹³Tamaka andoa kosabahano dopotaami sampe namalusi, dasumalamati. ¹⁴Bhihita Metaano Kafopahinta'ano Lahata'ala ini damolelee ne koseka'ewa'ae dhunia, neanomo sabhaha bansano liwu dametingkee. Mada ana'a kane'omo nahumato kafetompaino dhamani.”

Fofekabinasano Timohakuno

24:15-28

Mrk 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵“Weo kasabha maitu mohaomu Fofekabinasano Timohakuno naeehe-ehe ne Lambuno Lahata'ala peda bhoasaono Lahata'ala nefosampeno anabii Daniel. (Hintimi mebasano tabeano motindae'omu ma'anano!)^a ¹⁶Maka mie we kadieno Yudea tabeano damilei te kokabhawo'ano so dasumalamati'ao. ¹⁷Mie we tambi

---

^a 24:15 Dan 9:27, 11:31, 12:11

koemo dopesua dakoniala weo lambu.^a ¹⁸Mie te kaampo koemo dosuliki pakeando we liwu. ¹⁹Kadaino maka kolaundo hobbine fowoowano tawa fofotitino ne wakutuu ana'a. ²⁰Sambahea'omu tempono so kafilei'amiu na'a koe nokantibha wulano use tawa oleono Sabat. ²¹Wakutuu ana'a nandumandoo kasabha foliuno kabhibhiisa. Kasabha pedando ana'a miina'o nakopototo'a mpini pakatandano dhunia ampa ha'oleo ini, pakade paemo dua namendua nakumadhadhia. ²²Ane ibahano Ompu pae nakumuhangi tempono, kotika dumadino pae bhe so sumalamatino. Tamaka mba'inomo nandoo umati tipilino, Ompu nakumuhangi tempono.

²³Wakutuu ana'a ane bhe so mugauangko, 'Ondoe, aini'ae Mesias, Omputo Fosalamatino' tawa, 'Ondoe, atatu'ae Mesias', koe parasaea'omua. ²⁴Kapa'amo dabhabimo mabhino wutono Mesias, gaha'aitu suano. Dabhabi dua mpahaana-anabiino. Andoa na'a daehabu tanda-tanda tapa mentela bhe giu timente'aono, patudhundo ane naembali damokolilino dua totono lalondo umati tipilino. ²⁵Tandai'eomu! Kosasawi'ae padamo afohatoangkoe'omu wawo inia. ²⁶Dadi'anomo ane mie dapugau ne hintimiu, 'Bhe Mesias Omputo Fosalamatino te pandaso bhalano', koe kalaomua; tawa, 'Mesias neka'uko weo boloku', koise parasaea'omua. ²⁷Kapa'amo kahato'ano Anano Manusia – Idimo ini – napototo bhe bhibhito, nakosilaka te mata oleo nasumela ampa we kansoopa. ²⁸Ne amai kobhangke'ano ne itumo kaefo'onu'ano kaa."

So kahato'ano Anano Manusia bhe kapalendano pu'uno ara

24:29-36

Mrk 13:24-32; Luk 21:25-33

²⁹"Sapalusino kasabha ana'a oleo nahohondomo, wula paemo naktolangaa, kulipopo dapondawuti damai'ao te lani bhe kosasawi'ae waweno alamu naohungga. ³⁰Wakutuu ana'a natiwohamo katandaino Anano Manusia te lani bhe sabhaha bansano liwu te dhunia ini daekangko'ae bhe daguguhu. Andoa daoha Anano Manusia te olu natiwoha weo kakalabhiano bhe kuasa bhalano. ³¹Duhulele bhalano nakondii. Anano Manusia natumudumo mala'ekatino dalumimba dahumompunao umati tipilino namai'ao ne kofatowala'ae alamu, mai'ao we tompano lani sewetano ampa we sewetano.

---

^a 24:17 Sakotu'uno: *ndumandoono te ato potate'ano*, koemo dosampu damesua dakoniala weo lambu.

³² Soba poguhuomu ne pu'uno woha'a.^a Ane ha'a'ino notawomo ingka pande'aaneomu noma'omo nako'oleo. ³³ Pedamo ana'a ane mohaemoomu kosasawi'ae kadhadhia nepulao'aoku sa'ituini pande'aanemoomu, noma'omo sepali'a tempono, ingka te wise-nomo fointo. ³⁴ Amohatokoomu! Kotu-kotu'u mie dhamani aini pae'o daopulia damate, nakumadhadhiamo kosasawi'ae na'a. ³⁵ O lani bhe dhunia naosali, tamaka wambaku ini pae bhe kasalia. ³⁶ Ampamo kaowu oleono bhe tempono bhe seemie miina bhe mande'aanea. O mala'ekati te surugaa miina, Anano Manusia miina dua, mpahinomo wutono Amaku mande'aane.”

Katangahi so dakodhaga'ao

24:37-44

Luk 17:26-30, 34-36

³⁷ “Peda koeatendo manusia ne dhamanino anabii Nuh, namedamo dua ana'a ne oleo kahato'ano Anano Manusia. ³⁸ Ne dhamani ana'a, miina'o nahumatoda luano oe bhalano, o mie dohumaa dofoho'u, dogaa bhe dofogaa sampe ne oleono anabii Nuh nopesua weo bhangka bhalano. ³⁹ Andoa miina sepali'a da-mande'aanea o ae so kumadhadhiamo, sampe nofonisidamo luano oe bhalano na'a. Nadamo dua ana'a ne oleono so kahato'ano Anano Manusia.^b ⁴⁰ Wakutuu ana'a ane dahodua mie kumahadhaano te kaampo, seemie dawowo'oe, seemie dahumunsae. ⁴¹ Ane dahodua hobbine tangasano megilino kahitela,^c seemie dawowo'oe, seemie dahumunsae.

⁴² Dadi'anomo kodhagaomu, kapa'amo miina mande'aaneomua oleo so kahato'ano Ompumiui. ⁴³ Tandai'eomu! Ane kolambuno namande'aane naafa'i alo nahumatoe kaso'o teteweimo nakodhaga, pae tanakumatahomoa lambuno dalumeloe. ⁴⁴ Dadi'anomo mantaa-ntaa'omu, kapa'amo Anano Manusia nahumato ne wakutuu tapa nepotu-potulu'ao.”

Kapalendano bhatua motuhuno lalo bhe modaino isikadhi

24:45-51

Luk 12:41-48

⁴⁵ “La'ae bhahaa bhatua motuhuno lalo bhe mandeno maitu? Anoamo maitu nesangkeno kafeompu'ano so neangkando bhatua

^a 24:32 Sakotu'uno: *pu'uno ara*.

^b 24:37-39 Kej psl 6-8

^c 24:41 Sakotu'uno: *o gandum*.

bhaino, naetaganaanda daomaa napobutu bhe tempono. ⁴⁶ Nokodawua mpuu bhatua na'a ane nohatofie kafeompu'ano tangasano noala'i gunano. ⁴⁷ Amohatokoomu, kotu-kotu'u kafeompu'a na'a nasumangke bhatua aitu somo mande'aono sabhaha fehebua'ano. ⁴⁸ Tamaka ane bhatua na'a mie modai sampe nakoduku we lalono, ⁴⁹ 'Ingka kafeompu'aku nandoo naompona maka nasumuli', maka namepeki bhatua bhaino bhe naomaa naoho'u napoowa bhe mie mololanuno. ⁵⁰ Gaha'a kafeompu'ano tamba'omo nahumato, ne oleo tapa nepotu-potulu'ao, ne tempo tapa nenamu-namu. ⁵¹ Bhatua ana'a namehaakebhae, kahukumuno napototoane bhe mie mehaa'ulano. Ne na'amo ta'o kangko'ae bhe ku'inio wangka."

Kapalendano doompulu kalambe 25:1-13

25 "Nahumato wakutuu ana'a, Kafopahinta'ano Lahata'ala ta-pedamo doompulu kalambe, deala bhe kantaleando maka dokala dosumpui lo'ia bu'ou. ² Lidimano dokabhohe-bhohe, lidimanu dopande. ³ Kalambe'i kabhohe-bhoheno na'a dewowo'o kantalea tamaka miina daewowo'o bhe minando so katubhano. ⁴ Kalambe'i mandeno dewowo'o kantalea pakade dewowo'o dua bhe minando ne kaentei'a sigao'ano. ⁵ Gaha'a lo'ia bu'ou miina napiki-hatoa, tadempau sampe dofisiodo-odo'amo.

⁶ Nofewunta'i alo notifetingkemo suaha nekei-kei ambanu, 'Aitu'ae-mo! Lo'ia bu'ou nohatomo! Sumpui'eomu!' ⁷ Kalambe ompuluno na'a lasao dowanu maka dofekataa'i kantaleando. ⁸ Kalambe'i kabhohe-bhoheno na'a dopugaumo ne kalambe mandeno ambado, 'Wa'a kainsamionu bhe insaodi minamiu itu naseendai, ingka kantalea mani ma'omo naopeo.' ⁹ Tamaka kalambe mandeno tadotobhoosi, 'Paise, bhahaa pae nakumapo so wuto mani bhe so hintimiu. Labhi'ano kala me'oliomu we mahaasono.'

¹⁰ Nandoo tangasano dokala de'oli mina, lo'ia bu'ou nohatomo. Toka mantaa-ntaano lasao dopesua weo lambu kahame-hame'a, dopoowa-owa bhe lo'ia bu'ou na'a. Pada aitu fointo do'ontoemo. ¹¹ Gaha'a domaimo dua kalambe'i kabhohe-bhoheno sa'ituini, do-feabha ambado, 'Waompu, lengka kainsami fointo!' ¹² Tamaka lo'ia bu'ou na'a tanopugau ambanu, 'Amohatokoomu, kotu-kotu'u miina amande'aangkoomua.' ¹³ Dadi'anomo kodhagaomu, kapa'amo miina mande'aaneomua oleono bhe tempono."

Kapalendano dototolu bhatua

25:14-30

Luk 19:12-27

¹⁴“Kafopahinta'ano Lahata'ala tapedamo seemie kafeompu'a so kumalano we koliwuno. Nakumala kaowu nosali'imo bhatua'ino maka nopolentu. Nopolentu makanya nopolentu. ¹⁵Seemieno nowa'ane lima kakadu dhoi bulawa,^a seemieno nowa'ane haa kakadu bhe seemieno nowa'ane sekakadu, nopolentu makanya nopolentu. ¹⁶Bhatua metahimano dhoi lima kakadu na'a lasao nokala nopolentu makanya nopolentu. ¹⁷Bhatua metahimano haa kakadu nehabu dua peda na'a sampe nokala dua haa kakadu. ¹⁸Tamaka bhatua metahimano sekakadu kaowu lasao nokala neseli wite maka nokantano dhoi kafeompu'ano maitu.

¹⁹Nompona pada ana'a, kafeompu'ando nosulimo nopolentu bhe bhatua'ino. ²⁰Nomaimo bhatua metahimano lima kakadu na'a nowowo'o dua bhe labano lima kakadu. Nopugaumo ne kafeompu'ano ambano ‘Waompu, lima kakadu wa'a kanau. Aini akolabaanemo dua lima kakadu.’ ²¹Ambano kafeompu'a na'a, ‘Nokesa sepali'a itua, hintu bhatua metaano bhe tumuhuno lalo. Notuhu lalomu ne taka mohobu, maka amosahuna'aangkomo taka bhalano. Pesuamo weo hame-hameku, pehapi'o dua bhe hintu ka'iaku ini.’ ²²Nomaimo dua bhatua metahimano haa kakadu, ambano, ‘Waompu, haa kakadu wa'a kanau. Aini akolabaanemo dua haa kakadu.’ ²³Ambano kafeompu'a na'a, ‘Nokesa sepali'a itua, hintu bhatua metaano bhe tumuhuno lalo. Notuhu lalomu ne taka mohobu, maka amosahuna'aangkomo taka bhalano. Pesuamo weo hame-hameku, pehapi'o dua bhe hintu ka'iaku ini.’

²⁴Kaowu nomaimo bhatua metahimano sekakadu bhe nopolentu makanya nopolentu. ‘Waompu, apande'aane hintu mie mo'osano lalo. Otobhe ne kaampo pata kae'ewi'amu, okape ne kaampo pata kamontisa'amu. ²⁵Dadi'anomo aote'i sampe dhoimu sekakadu ini akantanoe. Aini sulimo ala'ao wutomu.’ ²⁶Nopugaumo kafeompu'a na'a, ‘Hintu ini bhatua modai bhe mantawano! Ingka pande'aane-mo atobhe ne kaampo pata kae'ewi'aku, akape ne kaampo pata kamontisa'aku. ²⁷Fe'emo dhoiku itu moadae ne mie so mefowaweno dhoi, neanomo sasuliku, atumahimae bhe oeno. ²⁸Dadi'anomo alae'omu dhoi sekakadu maitu maka wa'aneomu kodhoino ompulu

^a 25:15 Sakotu'uno: *talenta*.

kakaduno sa'ituini. ²⁹Kapa'amo kakanandoono datumubhahiane ampa napontalabhi-labhi, tamaka tapa kakanandoono, o ae maka dua kanandoono damadae damala'ie. ³⁰Bhatua tapa kofahalaa itu, ohoe'omu we simbali, weo doloma mposo. Ne na'a ta'o kangko'ae bhe ku'ino wangka.' ”

Kabhotusi ne Oleono Kiama 25:31-46

³¹“Ane namai kaowu Anano Manusia weo kakalabhiano napo-owa-owa bhe kosasawindo mala'ekatino, maka naengkoha-ngkoha te kaengkoha'ano kumalabhiano. ³²Kosasawindo bansano liwu datihompu te wiseno maka napofelesaanda, pedamo dhagano dhumba nopogaati'ao dhumba bhe membe. ³³O dhumba [ka]ibahatino mie dhumalangino kapoindalono Lahata'ala, namowada ne suanano; o membe [ka]ibahatino mie sigao'ano, namowada ne kemano.

³⁴Omputo ana'a napugau ne mie we suanano ambano, ‘Maimo-omu, hintimiu nebarakatino Amaku, tahiramoomu Kafopahinta'a toka nefontaa-ntaano so hintimiu mpini pakatifokonandoono dhunia. ³⁵Kapa'amo wakutuuno ao'aho pakande kanau'omu, wakutuuno nokekele wu'uku fefoho'uti kanau'omu, aembali mie humampe we liwumiу fobutu kanau'omu ne lambumiu. ³⁶Wakutuuno miina akopakea fepakeani kanau'omu, aosaki fe'ondo kanau'omu, atito-hongku mai umbati kanau'omu.’

³⁷Mie banara na'a datumobhoosi ambado, ‘Waompu, saneafa bhahaа tawohako mo'aho maka tapakandeko tawa nokekele wu'u-mu maka tafecho'utiko? ³⁸Saneafa bhahaа tawohako membali mie humampe ne liwu mani, maka tafobutuko we lambu mani, tawa miina kopakea maka tafepakeaniko? ³⁹Saneafa bhahaа mosaki tawa titohongku maka tamai taumbatiko?’ ⁴⁰Omputo ana'a natumobhoosi ambano, ‘Amohatokoomu, kotu-kotu'u sabhaha ne-habumiu ne bhahitieklu foliuno kandidiki ini, ingka nopo-tomo habue'omu ne Idi.’

⁴¹Pada ana'a napugaumo dua ne mie we kemano, ‘Gampiomu mai'ao ne wiseku ini, hintimiu mie nekangkanaino balaa! Pesua'omu weo efino narakaa tapa mopoopeono ampa suhue dhamani, toka ne-fontaa-ntaa so Kafeompu'ando seetani bhe mala'ekati sabhangka'i-no. ⁴²Kapa'amo ao'aho miina makande kanau'omu, nokekele wu'uku miina mefoho'uti kanau'omu. ⁴³Wakutuuno aembali mie humampe we liwumiу miina mobutu kanau'omu ne lambumiu, wakutuuno

miina akopakea'a miina mepakeani kanau'omu, aosaki bhe ati-tohongku miina mai umbati kanau'omu.'

⁴⁴ Andoa na'a datumobhoosi, ambado, 'Waompu, saneafa bhahaa tawohako mo'aho tawa nokekele wu'umu, membali mie humampe tawa miina kopakea'a tawa mosaki bhaha'i titohongku maka miina ta'umondofaangkao?' ⁴⁵ Ambano dua omputo na'a, 'Amohatokoomu, kotu-kotu'u taenomo mokiidoomu metulumiomu seemie foliuno kandidiki ini, nopo tomo mokiidoomu tumulumiomu Idi.' ⁴⁶ Andoa ini damesua weo kakadee-dee suhue dhamani, tamaka mie banara dae'awa dadi suhue dhamani."

Patudhu damongko Yesus

26:1-5

*Mrk 14:1-2;
Luk 22:1-2; Yoh 11:45-53*

26 Palusi nofofoina'u'ao kosasawi'ae na'a, Yesus nopupaumo ne anaguhu'ino ambano, ²"Ingka pande'aaneomu hohaea'a'no Paska tanaefua. Ne na'a Anano Manusia damowae ne kokuasano maka dakumantai'e te sau salipu." ³Wakutuu aitu neangka'indo imamu bhe kamungkula'indo Yahudi dopohompu-hompu we lambu-no Imamu Bhalano konea'ano Kayafas. ⁴ Andoa dopokana-kanagau de'ondofi akala dahumako Yesus maka damongkoe. ⁵Tamaka ambando, "Koise dohakoe ne matano hohaea'a, bhahaa tadohialele ra'eati."

Yesus nominakie seemie hobhine

26:6-13

Mrk 14:3-9; Yoh 12:1-8

⁶ Yesus nohato we liwuno Betania, ne lambuno Simon kokuli modaino ⁷endefi'ini, ⁷Gaha'a tanosihato'amo seemie hobhine neowa kabuto-butolo kani^a nopo no'ao mina-mina kawondu mo'ali'ano sepali'a. Sahatono mina-mina kawondu na'a nosungkae ne fotuno Yesus. Wakutuu ana'a Yesus tangasano nohumaa. ⁸Dowoha peda maitu anaguhu'ino nohehewu lalondo sampe dopugau ambado, "So ae gaha'a mina-mina aitu dopokadai-daiane? ⁹Kapa'amo mina-mina aitu no'ali sepali'a, fe'emo naembali damasoe maka olino dama'andae mie mokae." ¹⁰Tamaka Yesus nopo pande'aane fekihindo sampe nopupgau ambano, "Noafa gaha'a hobhine aini feka-sabhaaneomu? Ingka anoa ini nohabu metaa ne Idi. ¹¹Mie mokae sadhia dapobhai bhe hintimiu, tamaka Idi ini pae aeate kansuhu

^a 26:7 Sakotu'uno o kabuto-butolo ini nomai'ao ne kontu kapute nekonando pualam.

bhe hintimiua. ¹²Hobhine aini nominakiemo wawo mbadhaku ini, somo katokano humato dakumobuhu kanau. ¹³Amohatokoomu, kotu-kotu'u ne amai maka dua so katifolele'ano Bhihita Metaa ne koseka'ewa'ae dhunia ini, habuno hobhine ini dasumambilie dua somo kafe'ulaino.”

Isikadhi modaino Yudas

26:14-16

Mrk 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴Pada ana'a seemie mai'ao ne anaguhuno ompulu hoduano konea'ano Yudas Iskariot, nokalamo ne meangka'indo imamu. ¹⁵No-pugaumo, “Ma'a kanau'omu ae ane aowaangkoomu Yesus?” Lasao de'eapiane tolu fulu woka pera maka dowa'an. ¹⁶Notandamo ne na'a Yudas ne'ondofi katolala metaa so namowa'ao Yesus ne andoa.

Yesus nophoharoa'ao Paska bhe anaguhu'ino

26:17-25

Mrk 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Yoh 13:21-30

¹⁷Nohatomo oleo katanda'ano hohaea'ano Roti Pata Koragi'ano. Domaimo anaguhu'ino dofenea ambado, “Taefotoka ne amai bhahaa gaomua so dapoharoa'ao'omu Paska?” ¹⁸Notobhoosimo Yesus amba-no, “Kalaomu we kota maka fohatoomu mie popande'aku, putae ambanu guru, ‘Tempoku noma'omo nahumatoa, gaoku apoharoa'ao Paska bhe anaguhu'iku we lambumu.’” ¹⁹Pada aitu anaguhu'ino dokalamo doangkafi katudu'aono Yesus, defotoka haroano Paska.

²⁰Nohondo oleo Yesus nengkohamo nohumaa nopolmbali-bhe anaguhuno ompulu hoduano. ²¹Tangasano dohumaa nopugau-mo ambanu, “Amohatokoomu, kotu-kotu'u seemie ne olotamiu ini namowa kanau ne limando kaewa.” ²²Nokompeaha sepali'a lalondo sampe seemie-seemie dofleenamo ambado, “O idi bhahaa Waompu?” ²³Ambano Yesus, “Metandano roti weo pih poowa bhe Idi, anoamo itu so mowa kanau ne limando kaewa. ²⁴Daanumo Anano Manusia – Idimo ini – tetewei namate peda tibuhino weo Kitabino anabii. Tamaka nobalaamo mie so mowano Anano Manusia ne limando kaewa. Mie ana'a netaamo koemo nolentea.” ²⁵Yudas so mowano Yesus ne kaewa nofeenamo dua, “O idi bhahaa Guru?” Ambano Yesus, “Pedamo pugaumu itu.”

Haroano Ompu

26:26-29

Mrk 14:22-25;
Luk 22:15-20; 1Kor 11:23-25

²⁶Tangasano dohumaa, Yesus nealamo roti maka nefoampe katumpuno lalo ne Lahata'ala. Roti ana'a nobhebhehaemo maka nowa'andae anaguhu'ino bhe nopusgau amban, "Alae'omu maka humaa'eomu, mbadhakumo inia." ²⁷Palusi ana'a nealamo dua kampoho'u'a, nefoampe dua katumpuno lalo ne Lahata'ala maka nowa'andae anaguhu'ino. Ambano, "Foho'uomu kosasawimi mai'ao ne kampoho'u'a aini. ²⁸Heakumo inia. Heaku ini damotuhue so mie bhahi, somo mekatangkano podhandino Lahata'ala bhe manusia, somo dua kati'amponi'ano dhosando. ²⁹Amohatokoomu, notanda aitu paemo aoho'ua angguru ampa oleono aoho'u angguru bu'ou, apoowa-owa bhe hintimiu weo Kafopahinta'ano Amaku."

Petrus nagumaga miina dapopande'ao bhe Yesus

26:30-35

Mrk 14:26-31;
Luk 22:31-34; Yoh 13:36-38

³⁰Pada delagu-lagu dopudhi Lahata'ala, dokalamo te kabhawono Zaitun. ³¹Nopugaumo Yesus ne anaguhu'ino amban, "Alo aini nao-hungga kaparasaemiu mba'inomo Idi, sampe humunsa kanau'omu. Kapa'amo nandoo tibuhino weo Kitabino anabii, 'Dhagano dhumba amongkoe, gulumano dhumbano datigasa.'^a ³²Tamaka amanu kaowu mai'ao ne mate ama'indulukikoomu we Galilea." ³³Petrus notobhoosimo amban, "Mahinggamo kosasawindo naohungga kaparasaendo mba'inomo Hintu sampe dahumunsako, o idi paise." ³⁴Ambano Yesus, "Amohatoko, kotu-kotu'u alo aini dua pae'o nakuuhua manu, natolu pakumo gumaga miina mande'a kanau." ³⁵Ambano dua Petrus, "Mahinggamo amate bhe Hintu, pae sepali'a agumagaa." Anaguhu'ino sigao'ano sanea dua dopugau peda na'a.

Yesus nosambahea te kaendeano Getsemani

26:36-46

Mrk 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶Yesus bhe anaguhu'ino dohatomo te kaendea konea'ano Getsemani. Nofohatomo anaguhu'ino amban, "Mengkoha-ngkohaomu ne ini nandoo akumala asumambahea ne tatu." ³⁷Petrus bhe kohodua'indo anano Zebedeus, nowowo'oda. Notandamo ne itu

^a 26:31 Zak 13:7

nokompeaha sepali'a lalono bhe nokakenda-kenda handano.³⁸ Nopugau ne anaguhu'ino totoluno maitu, "Nokompeaha sepali'a laloku, kao-kaomo amatemo. Mengkoha-ngkohaomu ne ini, mekambotoomu bhe kohagaomu pobhai kanau'omu."³⁹ Yesus nopensuhu seendai te wise maka nolongko ne wite nosambahea ambano, "Ama, ane naembali fogampi kana'e kasabha so netompaloiku itu,^a ampamo kaowu koise angkafi kapoindaloku tamaka ta'ampamo kapoindalomu."

⁴⁰ Pada ana'a nosulimo se anaguhu'ino, gaha'a nohatofida doodo-mo. Nopugaumo ne Petrus ambano, "Pae tumahaomu bhahaa me-kambotoomu nasedhamu pobhai kanau'omu?"⁴¹ Mekambotoomu bhe sambahea'omu, keana nokantibhakoomu kasoba. Daanumo totono lalo neangka, tamaka o mbadha nonale."⁴² Fendua toha nokala nosambahea ambano, "Ama, ane kasabha aini pae nae-mbali mogampie, tamaka tetewei atumompalo'i'e, ta'ampamo ka-poindalomu so kumadhadhia'ano."

⁴³ Nosuli se anaguhu'ino nohatofida toha dodo mba'inomo dempaumo sepali'a.⁴⁴ Minamo nadumi-diuda, tanokalamo toha nosambahea, kakapono tolu paku. Sambaheano nopototo bhe sa'ituini.

⁴⁵ Pada ana'a nosulikimo anaguhu'ino maka nopugauanda, "Nandoo dua moodoomu bhe mewuleomu bhahaa? Ingka no-hatomo tempono Anano Manusia daowae ne limando mie kodhosa.⁴⁶ Wanumoomu dokalaanaomu! Woha itu, mie so mowa kanau noma'omo."

Yesus dohakoe

26:47-56

Mrk 14:43-50;
Luk 22:47-53; Yoh 18:1-11

⁴⁷ Tangasano Yesus nopugau, nohatomo Yudas, seemie mai'ao-no ne anaguhuno ompulu hoduano. Yudas maitu nohato nopoowa bhe mie bhahi metaguno kampue bhe kawangku. Mie bhahi na'a dotududa neangka'indo imamu bhe kamungkula'indo Yahudi.⁴⁸ Yudas padamo nofohatoanda tanda peda aini, "Mie so newonoku, anoamo itu. Hakoomoomu."⁴⁹ Yudas lasao noma'oti Yesus bhe nopugau ambano, "Peda ae itua guru?" poowa nowonoe.⁵⁰ Yesus nofeenamo ambano, "Sabhangka, aitu'aemo kahato'amu?" Mie bhahi lasao dodhulupi Yesus maka dohakoe.

^a 26:39 Sakotu'uno: *fogampi kanau kampoho'u'a so kafoho'u'aku ini.*

⁵¹ Gaha'a seemie pobhai'ano Yesus nokoalemo limano nobuna kampueno maka notowe bhatuano Imamu Bhalano, nondawu bhe tingalano. ⁵² Ambano Yesus ne mie ana'a, "Pusoloe kampuemu itu, kapa'amo kotika mepakeno kampue namate'ao dua kampue. ⁵³ Ingka naembali aetondala ne Amaku naetudu mala'ekati datumulumi kanau, mahingga nakolabhi naompulu haa tagua. ⁵⁴ Ta'ampamo kaowu ane nada na'a, ingka pae nako'ulaa tibuhi'ano weo Kitabindo anabii putae tetewei nakumadhadhia peda aini."

⁵⁵ Pada aitu Yesus nopupgau ne mie bhahi ambano, "Kona kanau'omu mie modai gaha'a sampe metaguomu kampue bhe kawangku maka humako kanau'omu? Ingka se'o-se'oleo aengkohangkoha afofoina'u weo Lambuno Lahata'ala, tamaka miina humako kanau'omua. ⁵⁶ Ampamo kaowu kosasawi'ae ini nokadhadhia so noko'ula'ao tibuhi'ano weo Kitabindo ana-anabii." Pada aitu kosasawindo anaguhu'ino dofileimo tadohunsae nomoisa.

Yesus ne wisendo Sahano Agama

26:57-68

*Mrk 14:53-65; Luk 22:54-55,
63-71; Yoh 18:12-14, 19-24*

⁵⁷ Pada dohakoe, Yesus dowowo'oemo te wiseno Imamu Bhalano konea'ano Kayafas. Ne itu dohompumo pande-pande Kitabi bhe kamu-kamungkula'i miendo Yahudi. ⁵⁸ Petrus noangka-angkae we kodo'ono sampe nohato we kadeteno lambuno Imamu Bhalano. Hato nopesua nengkohamo bhe dhumagano, patudhuno na'umondo-ondo kapalusi'aono kosasawi'ae maitu. ⁵⁹ Neangka'indo imamu bhe kosasawindo Sahano Agama de'ondofi tingku pata kumotu'u, nomuda'ao dabhotusi damongko Yesus. ⁶⁰ Tamaka miina dae'awaa, mahingga dobhahi sakusii mepaha-pahano. Panda-pandano doehe-mo dohodua, ⁶¹ ambado, "Mie aini nopupgau namondoi'e nahumungga Lambuno Lahata'ala, maka ne katolu oleono namooliemo dua namoehee."

⁶² Imamu Bhalano noeheemo maka nopupgau ne Yesus, ambano, "Pae tumobhoosiea gaha'a kasangkatindo ne hintu ini?" ⁶³ Tamaka Yesus miina nakodiua. Nopugaumo dua Imamu Bhalano ne Yesus ambano, "Aitu bhe Lahata'ala fo'ondo-ondono, fohato kainsami, hintumo ini Omputo Fosalamatino Anano Lahata'ala bhaha'i suano!" ⁶⁴ Ambano Yesus, "Ingka pedamo pugaumu itu. Ampamo kaowu amohatoko, notanda aitu mohaomu Anano Manusia naengkoha ne

suanano Lahata'ala kokuasano, mohae'omu namai te wunta-wuntno olu te lani.”^a

⁶⁵Nofetingke peda na'a Imamu Bhalano lasao nophobhensi'ao pakeano bhe nopugau ambano, “Aitumaka! Mie aini ingka nofe'aebumo Lahata'ala, nophototo'ao wutono bhe Lahata'ala! So dua ae gaha'a dae'ondofi sakusii? Ingka fetingkeemoomu na'a.

⁶⁶Peda amai fekihimi?” Dotobhoosimo ambado, “Anoa ini nokoka'ala, tetewei damongkoe!” ⁶⁷Pada aitu dokapehasi ulano bhe dotumbusie; sigao'ano dohambisie, bhe dopugau ambado, ⁶⁸“Alee Omputo Fosalamatino, soba bphoto, nohambisiko la'ae itua?”

Petrus nogagai'e miina namande'ao Yesus

26:69-75   Mrk 14:66-72; Luk 22:56-62;
                                  Yoh 18:15-18, 25-27

⁶⁹Tangasano Petrus nengkoha-ngkoha we kadete, nomaimo seemie bhatua hobbine ambano, “Ingka hintu ini dua sadhia pobhai bhe Yesus, mieno Galilea maitu.” ⁷⁰Tamaka Petrus nogaga ne wisendo kosasawindo maitu ambano, “Miina amande'aanea ma'anano pugaumu na'a.” ⁷¹Hato nokala se fointono kadete, nowohaemo dua bhatua hobbine sigao'ano. Bhatua na'a nophugaumo ne mie meehe-eheno ne itu ambano, “Mie aini nophobhai bhe Yesus miendo Nasaret maitu.” ⁷²Petrus nophugaumo toha bhe nofemata, “Mie amaitu miina amande'aanea.” ⁷³Miina naompona domaimo dua mie meehe-eheno ne itu dopugau ne Petrus, ambado, “Teteweimo hintu ini seemie dua sabhangka'indo, notipande'ao ne wambamu.” ⁷⁴Petrus nofemata bhe nobhatata'iao wutono, “Miina amande'aanea mie ana'a!” Gaha'a nophobutu nokakuhuamo manu. ⁷⁵Petrus nofe'ulaimo pugauno Yesus, “Pae'o nakumakuhua manua, natolu pakumo gumaga miina mande'a kanau.” Pada ana'a no-limbamo bhe no'ae, nokompeaha sepali'a lalono.

Yesus dowowo'oe ne wiseno Pilatus – Kamate'ano Yudas 27:1-10

27 Hato nomentae kosasawindo neangkando imamu bhe kamukamungkula'indo Yahudi domafakamo damongko Yesus.

²Dadi'anomo Yesus dokatapuanemo hante maka dowowo'oe, dofoowae ne wiseno Pilatus, gubernur ne kadie aitu.

---

^a 26:64 Mzm 110:1; Dan 7:13

³Nowoha Yesus dohokusie damongkoe, Yudas nososomo. Anoamo ini mowano Yesus ne andoa maitu. Dadi'anomo dhoi tolu fulu woka perano lasao nofosulie ne meangka'indo imamu bhe kamungkula'i, ⁴bhe nopusgau ambano, "Ingka akodhosamo aeowangkomu heano mie tapa koka'ala." Tamaka tadotobhoosi ambado, "Ingka suano nepande'ao mania, nopolimo ne wutomu!" ⁵No fetingke peda na'a Yudas nokabhambi dhoi amaitu weo Lambuno Lahata'ala, maka nokala nokantai wutono.

⁶Neangka'indo imamu dotawunaomo dhoi amaitu bhe dopugau ambado, "Dhoi aini olino hea. Weo tubhono agamantoomu dhoi aini pae naembalia damopesua'e weo sohongan kapopanga." ⁷Dadi'anomo domafakamo dhoi ana'a de'oliane wite nekonando witenopande nu'ua. Wite ana'a somo katikobuhu'ando mie mengkahato. ⁸Dadi'anomo wite aitu ta'ampamo ha'oleo ini dokonae Wite Hea. ⁹Pedamo na'a noko'ulamo bhoasaono Lahata'ala nefosampeeno anabii Yeremia, "Andoa detahima tolu fulu woka pera, dhoi netandua'aondo miendo Israel mbali olino mie ka'olindo. ¹⁰Dhoi ana'a de'olianemo witenopande nu'ua, nopolobtu bhe katudu'aono Ompu ne idi."^a

Yesus ne wiseno Pilatus.

27:11-26

Mrk 15:1-15; Luk 23:1-5,
13-25; Yoh 18:33-19:16

¹¹Yesus neeha-ehemo ne wiseno gubernur. Nofeenaemo gubernur na'a ambano, "Nokotu'u hintumo ini omputo miendo Yahudi?" Ambano Yesus, "Pedamo pugaumu na'a." ¹²Tamaka hato dosangkatie neangka'indo imamu bhe kamu-kamungkula'i, Yesus miina sepali'a natumobhoosida. ¹³Nopugaumo Pilatus ne Yesus ambano, "Miina metingkea bhahaa sabhaha nesungku'aondo inia?" ¹⁴Tamaka bhe nasewobha miina natumobhoosia sampe gubernur nopolu menteno.

¹⁵Nembalimo dua kanea ne oleono hohaea'ano Paska, gubernur nefolimba seemie kato'hongku ampa kapoindalondo mie bhahi. ¹⁶Wakutuu aitu nandoo seemie kato'hongku notiende-ende kamie modaino, neano Yesus Barabas. ¹⁷Dadi'anomo hato dosihompumo mie bhahi ne itu, nofeenadamo Pilatus ambano, "Amolimbaangkomu la'ae bhahaa kapoindalomiu, Yesus Barabas, bhaha'i Yesus

---

^a 27:9-10 Zak 11:12-13

nekonando Kristus?”¹⁸ Pilatus nopande'aane putae kamungkula'indo Yahudi doowa Yesus ne wiseno, mba'inomo kakonduano lalondo.

¹⁹ Tangasano Pilatus nengkoha-ngkoha ne kaengkoha'a kae-bhotusi'a parakara, nohatomo kaowili mai'aono ne mieno lambuno, ambano, “Fosipuli wutomu ne parakarano mie pata koka'alano maitu, kapa'amo mohondo weo nifiku akadee-deeanemo.”²⁰ Tamaka neangka'indo imamu bhe kamu-kamungkula'i dowudhu mie bhahi daesalo namolimbaanda Barabas, maka Yesus damongkoe.

²¹ Gubernur nofeenadamo dua ambano, “Mie hoduano ini amo-limbaangkoomu la'ae bhahaa kapoindalomiu?” Ambado, “Barabas!”²² Ambano dua Pilatus, “Ane nada na'a, kaowu amafa'ianemo Yesus nekonando Kristus?” Kosasawindo dokei, “Dakumantai'e te sau salipu!”²³ Ambano dua, “Tamaka podiu modai ae gaha'a nehabuno?” Tamaka andoa tanodhulu ka'osa dokei ambado, “Te-tewei dakumantai'e te sau salipu!”

²⁴ Pilatus nopande'ao lalono sabhaha dhala paemo nakofahala'a, pakade mie bhahi maitu kao-kaomo daehabumo kahungga. Dadi'anomo nealamo oe maka newanu ne wisendo mie bhahi bhe nopugau ambano, “Miina akoka'ala ne heano mie aini; nopolimo ne wutomiu.”²⁵ Kosasawindo ra'eati dotobhoosi ambado, “Hunsa'anomo mateno mie aini tatumongkue insaodi bhe sampa'a mani.”²⁶ Pada aitu gubernurnofolimbaandamo Barabas, tamaka Yesus do-hambisiane habuta maka nowa'andae dakumantai'e te sau salipu.

Jesus dopokafutaa'iane.

27:27-31

Mrk 15:16-20; Yoh 19:2-3

²⁷ Pada ana'a tantara'ino gubernur doowamo Yesus se kamalino kaebhotusi'a parakara, maka kosasawindo tantara dolo'oida dapohompu-hompu dolibu-libu Yesus.²⁸ Pakeano dolembie, maka dofokanaane dhuba wungo, [pakeando kolaki].²⁹ Dekinianemo dua songkono omputo mai'ao ne ha'ano sau kokihi, maka dofokanae ne fotuno. Dowa'ane dua kakebhano wulu dofointahaane ne suanano, [peda tandano omputo]. Pada aitu dosudhumo dopahasombasombai'e ambado, “Somba Waompu, omputo miendo Yahudi!”³⁰ Dokapehasie poowa doala wulu na'a maka dohambie ne fotuno. Pada doebleelee peda na'a, dhuba wungo dolembiemo maka suli dofokanaane pakeano wutono.³¹ Palusi aitu dowowo'oemo we simbali, dakumalamo dakumantai'e te sau salipu.

Yesus dokantai'e te sau salipu

27:32-44

*Mrk 15:21-32; Luk 23:26,
33-43; Yoh 19:17-24*

³²Tangasano dohope we simbalino kota, dopo'awa'aomo seemie miendo Kirene konea'ano Simon. Tantara dofosuhu mie aitu natumongku sau salipuno Yesus. ³³Kaowu dohatomo te kabhwato nekonando Golgota, ma'anano ka'uada. ³⁴Ne itu Yesus dofefoho'utinanemo angguru dosaloane bhe ufeino, tamaka padanofenamie, nokiido naoho'ue.

³⁵Pada dokantai Yesus te sau salipu, tantara andoa maitu dodawudawumo pakeano. Mbali notipande'aoane dawuno seemie-seemie, dopodaduane. ³⁶Kaowu dengkoha-ngkoha ne itu dodhaganie. ³⁷Te wawono fotuno defopikaane kabuhi, tingkunomo katisalipu'ano. Wambano peda aini, “YESUS, OMPUTO MIENDO YAHUDI.” ³⁸Nandoo dua dohodua mie modai nekantaindo te sau salipu nopoowa bhe Yesus, seemie ne suanano, seemie ne kemano.

³⁹Mie lumalono ne itu dofeka'aebue bhe dofoule-ule fotundo, ⁴⁰ambado, “Hintumo itu gaha'a so humunggano Lambuno Lahata'ala maka ne katolu oleono moeheemo dua! Fosalamati wutomu ane kotu-kotu'u hintumo itu Anano Lahata'ala. Sampu'o toha mai'ao te sau salipu itu!” ⁴¹Pedamo dua aitu neangka'indo imamu, pandepande Kitabi bhe kamu-kamungkula'i doelee-elee dua ambado, ⁴²“Mie sigao'ano nofosalamatida, gaha'aitu wutono miina namooliea. Ingka anoamo itu oputono Israel, naetaa nasumampu mai'ao te sau salipu tamarasaea'ao dua bhe insaodi. ⁴³Ingka no posahuna'ao ne Lahata'ala. Ane namoindaloe, naetaamo Lahata'ala so mosalamatie. Kapa'amo padamo nopusgau, ‘Idi ini Anano Lahata'ala.’” ⁴⁴Mahingga mie modai hoduano tisalipuno ne sohihino dowambakie dua.

Kamate'ano Yesus

27:45-56

*Mrk 15:33-41;
Luk 23:44-49; Yoh 19:28-30*

⁴⁵Hambi ompulu haa mata pana oleo kosekadie'ae na'a nodapoe kahohondo, ampa hambi tolu mata ma'oleo. ⁴⁶Hambi-hambi tolu mata Yesus nolo'oimo nofekandii-ndii ambano, “*Eli, Eli, lama sabaktani?*” Ma'anano, Lahata'alaku, Lahata'alaku, noafa hunsa

kanau'ao? ^a ⁴⁷Dofetingke peda na'a seemie hodua meehe-eheno ne itu dopugaumo ambado, "Ingka nolo'oi anabii Elia." ⁴⁸Seemie lasao notende neala kapa^b maka nolondoe weo angguru mokolo, pada aitu notei'e ne wulu maka nofefohoh'uti Yesus. ⁴⁹Tamaka mie sigao'ano dopugau ambado, "Koise, ondo-ondo kaitae'omu bhaha'i kaowu anabii Elia namai namosalamatie."

⁵⁰Yesus nokei toha nofekandii-ndii maka nofosipuli inawano. ⁵¹Gaha'a tamba'omo kai bhalano mbali kahondomi weo Lambuno Lahata'ala nopobhensi mai'ao te wawo ampa we panda.^c Tanonandoomo dua lualino wite, nokosaka-saka bhe kabhawondo kontu. ⁵²Nandoo dua lia kafokobuhu'a tilengka'ano bhe dobhahi mie mongkilono dowanu mai'ao ne mate. ⁵³Hato kawanu'ano Yesus nomai'ao ne mate, andoa ini dolimbamo dua mai'ao weo kobuhundo maka dopesua we kota mongkilo. Ne itu dofotiwaha wutundo bhe dobhahi mie mohada.

⁵⁴Neangkando tantara bhe tantara dhumaganino Yesus dote'i sepali'a dowoha lualino wite bhe sabhaha kumadhadhia'ano sampe dopugau ambado, "Kotu-kotu'u mie aini Anano Lahata'ala." ⁵⁵Ne itu dobhahi dua hobhine umondono se kodo'ono. Andoa ini mangkafino Yesus domai'ao we Galilea mbali umondofaono kafaraluuno. ⁵⁶Ne olotando andoa maitu nandoo Maria Magdalena, Maria inando Yakobus bhe Yusuf, bhe inando ana'ino Zebedeus.

Jesus dokobuhue

27:57-61

Mrk 15:42-47;

Luk 23:50-56; Yoh 19:38-42

⁵⁷Nohondo oleo nomaimo seemie hangkaea mai'ao ne liwuno Arimatea, neano Yusuf. Anoa ini nembalimo dua mangkafino Yesus. ⁵⁸Nokalamo ne Pilatus nesalo maeatino Yesus. Dadi'anomo Pilatus notududamo dama'ane. ⁵⁹Do'unda'aane kaowu, Yusuf noalamo maeatino Yesus maka nowaluane bhalatu monggela'ano. ⁶⁰Pada aitunofondoleemo weo kobuhu bu'ou fehebua'ano wutono. Kobuhu ana'a dopatotae ne kabhawono kontu, ⁶¹dohabue peda katuno lia. Anoa nedole kontu bhalano mbali kasongkono wobhano lia maka nokala. ⁶¹Maria Magdalena bhe Maria sigao'ano tadengkoha-ngkohamo ne itu, ne wiseno kobuhu na'a.

^a 27:46 Mzm 22:1

^b 27:48 Sakotu'uno: *spons*, kambeano pasi motatano.

^c 27:51 Kel 26:31-33

Kobuhuno Yesus dodhaganie
27:62-66

⁶²Hato nomentae, oleonomo Sabat.^a Gaha'a neangka'indo imamu bhe miendo Farisi dosikala-kala'a dopo'awa'ao Pilatus. ⁶³Ambando, "Waompu, tafe'ulai pugauno fohohohe-bhohe'ino maitu wakutuu nandoo nodadi. Ambano ne katolu oleono namanumo mai'ao ne mate. ⁶⁴Dadi'anomo fotudumo dadhumagani metaa'e kobuhuno ampa tolu oleo ini. Ane paise bhahasaa domai anaguhu'ino dambolaku maeatino maka damugau ne ra'eati putae Yesus maitu nowanumo mai'ao ne mate. Ane nada na'a, kabhohe-bhohe'i mbuhumaino ini nasedhulu'a dua kadahasino bhe ma'indulu'ano." ⁶⁵Ambano Pilatus, "Aini'adamo so dhumaagano. Kalamoomu maka dhagani metaa'eomu kobuhu ana'a." ⁶⁶Pada peda na'a dokalamo dotandai kasongkono kobuhu na'a keana dodiu-diu'e, maka detudu tantara dodhaganie.

Kawanu'ano Yesus.

28:1-10

*Mrk 16:1-8;
Luk 24:1-12; Yoh 20:1-10*

28 Nopalusi oleono Sabat, saowalano kamentae ne oleono Ahadhi, Maria Magdalena bhe Maria sigao'ano dokalamo da'umondo kobuhuno Yesus. ²Gaha'a tamba'omo nandoo luali mo'osa, mba'inomo seemie mala'ekatino Ompu nosampu nomai'ao te surugaa, nokala nodole kontu kasongkono kobuhu maka nengkoha te wawo. ³Ulanu nokotilanga pasae bhibhito, pakeano nopute peda kambano kapa.^b ⁴Tantara dhumaagano ne itu no-hengkuda kate'indo sampe dotiwata pasa'ida mie mate.

⁵Tamaka mala'ekati amaitu nopugaumo ne hobhine'i ana'a ambano, "Hintimi, koise mote'iomua! Ingka apande'aane ondofiomu Yesus tikantai'ano te sau salipu. ⁶Miinamo bhe anoa ne ini. Nowanumo mai'ao ne mate pedamo pugauno endefi'ini. Mai ondoe'omu kandole'ano. ⁷Aitu lasao kalaomu maka fohatoomu anaguhu'ino putae Yesus nowanumo mai'ao ne mate. Anoa nopa'induluki-koomu we Galilea. Ne tatu mohaemoomu. Tandai'eomu, ingka padamo afohatoangkoe'omu inia."

^a 27:62 Sakotu'uno: *nopalusimo oleo kaefotoka'a oleono Sabat.*

^b 28:3 Sakotu'uno: *nopute peda salju.*

⁸Dofetingke peda na'a, lasao dohunsa kobuhu na'a bhe dotende damohato anaguhu'ino. Ponamisindo dote'i tamaka do'ia dua sepali'a.

⁹Gaha'a tamba'omo nosumpuida Yesus bhe nofeabhada amban, "Kabarakati so hintimiu." Lasao doma'otie, dosudhu dohako a'eno bhe dotaohao sombado. ¹⁰Nopugaumo dua Yesus amban, "Koise mote'iomua, kala fohatoomu bhahitie'iku dakumala we Galilea, ne tatu damoha kanaumo."

Pahando Sahano Agama.

28:11-15

¹¹Tangasano hobhine'i sa'ituini we laano sala, tantara dhumagano dosulimo we kota detula-tula'ao kosasawi'ae kumadhadhia'ano na'a ne meangka'indo imamu. ¹²Pada dopugau-gau bhe kamungkula'i dobhotu'aomo tantara maitu dowa'anda dhoi dofekabhahie, ¹³bhe dopugauanda amban, "Pugau'omu putae anaguhu'ino doso'o maeatino Yesus tangasano moodomu. ¹⁴Ane nametingke gubernur, mada'o tamohatoe insaodi so nomalu'ao lalono, keana nokakenda-kenda handamiu." ¹⁵Tantara maitu doalamo dhoi ana'a maka defolele peda kaowilindo kamungkula'i sa'ituini. Tula-tulamo ana'a lumele'ano ne miendo Yahudi ta'ampamo ha'oleo ini.

Pahinta daefolele Bhihita Metaa

28:16-20

¹⁶Pada aitu anaguhu'ino ompulu seemieno dokalamo we Galilea, te kabhawo toka nefotantuno endefi'ini. ¹⁷Hato dowoha Yesus ne itu, dosudhumo dotaohao sombado, tamaka nandoo dua poibhahan. ¹⁸Yesus noma'otidamo bhe nopugau amban, "Sabhaha kuasa te surugaa bhe we dhunia ini nowa'a kana'e Amaku. ¹⁹Dadi'anomo kalaomu, owadaomu sabhaha bansano liwu daembali anaguhu'iku. Kadiudaomu, weo neano Ama bhe Ana bhe Rohino Lahata'ala. ²⁰Foina'udaomu damangkafi sabhaha pahinta nefohato'aoku ne hintimiu. Maka tandai'eomu, sadhia apobhaiangkoomu ampa kfetompaino dhamani."